

UiT / NORGES ARKTISKE
UNIVERSITET

Amundsen jr. og funksjonalismen i 1930-årene

KVI-3900

Chatrine Helen Jakobsen

Mastergradsoppgave i Kunstvitenskap

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Institutt for kultur og litteratur

Universitetet i Tromsø

November 2014

Innholdsfortegnelse:

Forside	1
Innholdsfortegnelse	3
Forord.....	5
1.0 Innledning.....	7
1.1 Problemstilling, tema og avgrensning	7
1.2 Kilder, metoder og forskningshistorie.....	9
2.0 Arkitekturhistorisk utvikling internasjonalt	12
2.1 Fram mot funksjonalismen i Norge.....	22
2.2 Tromsø i første del av 1900-tallet	27
2.3 Peter Arnet Amundsen jr	29
2.4 Fra diplomatarbeid til villaarkitektur	32
2.4.1 Regulering av Klosterdalen Øya. Trondheim.....	33
3.0 Analyse av Amundsen jrs villaarkitektur	38
3.1 Conrad Holmboes veg 25, beskrivelse ut fra originaltegningene	38
3.2 Skolegata 50, beskrivelse ut fra originaltegningene.....	43
3.3 En komparasjon av Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50	49
3.3.1 Likheter	50
3.3.2 Ulikheter	51
4.0 Diskurs.....	54
4.1 Arkitekturdiskursen i Norge og Tromsø på 1930-tallet.....	54
4.1.1 "Den herskende smak" versus den moderne smak.....	55
4.1.2 Det moderne hjem	58
4.1.3 Økonomisk og hygienisk boligbygging.....	61
4.1.4 Arkitekturholdning	68
4.2 Peter Arnet Amundsen jrs villaarkitektur og internasjonal stil.....	70
5.0 Konklusjon.....	81
6.0 Illustrasjonsliste.....	83
7.0 Litteraturliste	85

Forord

Jeg ønsker å si tusen takk til alle som har hjulpet meg i arbeidet med min masteroppgave. Mine veiledere Elin Haugdal og Ingebjørg Hage, hvor Ingebjørg var den som satte meg i gang og Elin var den som fikk meg i land. Takk til begge for konstruktive tilbakemeldinger og god faglig veiledning.

En takk vil jeg også formidle til Universitetet i Tromsø som bidro med reisestipend til Oslo slik at jeg fikk reist å sett på Peter Arnet Amundsen jrs diplomarbeid, og studert annen funksjonalistisk arkitektur som for eksempel arbeider av Ove Bang og tegningene av hans Villa Simonsen. Takker også mine medstudenter som har støttet meg både i og utenfor studiesituasjonen.

Arkitektkontoret Amundsen vil jeg også rette en stor takk til, og spesielt Børre Amundsen som har bidratt med informasjon og hjelp i arbeidet.

Jeg vil takke Marit Holthe og hennes familie, men også Kari Mjølhus og hennes mann Arve Kleiven for deres gjestfrihet og fordi de lot meg studere deres hjem.

Mye av arbeidet med denne oppgaven har bestått av å finne kilder til informasjon, og da vil jeg gjerne takke Astrid Sandvik ved NTNU for å gi meg informasjon om Amundsen jrs diplomarbeid. Biblioteket i Tromsø vil jeg takke for å bidra med kilde materiale fra lokalhistorisk avdeling og for å få sitte der over stengetid. Takk også til de på Norsk Arkitekturmuseum i Oslo for at jeg fikk komme å studere tegningene av diplomarbeidet som de hadde oppbevart i sine magasiner.

Ønsker også å takke mine kollegaer for støtte og forståelse. Jeg vil også takke Hedvig Jørgensen for gode ord og korrekturlesing.

Til sist men ikke minst vil jeg takke min familie for all støtte og oppmuntring som jeg har fått, og tusen takk til min kjære mann Ole-Kristian som har tørket tårer, og vært der for meg gjennom hele dette arbeidet, du har vært en uvurderlig hjelp.

Mange tusen takk!!

Chatrine Helen Jakobsen

Tromsø november 2014

1.0 Innledning

Denne oppgaven handler om Peter Arnet Amundsen jr (1907-1971) forhold til formalisme og funksjonalisme. Ved hjelp av to bygninger fra hans villaarkitektur og ulike artikler fra avisa *Tromsø* på 1930-tallet ønsker jeg å undersøke det formalistiske i funksjonalismen. Idéen bak denne oppgaven er å orientere om ulike utfordringer for utviklingen av et funksjonalistisk formspråk i arkitekturen i Troms, og å løfte frem de to bygningene jeg har valgt å bruke som utgangspunkter for analysen, både i den komparative og diskursanalysen.

1.1 Problemstilling, tema og avgrensning

Peter Arnet Amundsen jr. var en allsidig arkitekt, og fikk oppdrag av ulik art. Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 er eksempler valgt ut fra hans arbeider.

Funksjonalisme og det estetiske uttrykket er temaet i denne oppgaven. Funksjonalisme som stilart er det skrevet mye om, og det har vært ulike oppfatninger av hvordan funksjonalismen bør behandles, som stilart eller som et sosialt program. Funksjonalismen ble ofte beskrevet som et sosialpolitisk innspill i arkitekturen. Det ble enklere å bygge på grunn av masseproduksjon og nye måter boliger ble konstruert på, og flere mennesker kunne få tak over hodet på kortere tid. En forbedring av boligsituasjonen fra noen ganger kummerlige forhold med mye sykdom og dårlig hygiene, kunne oppnås med boligforhold der hygiene, lys og luft var i fokus. Pragmatisk funksjonalisme var en radikal form for funksjonalisme der det ble fokusert på nytteorientering og sosial funksjonalisme uten estetiske målsetninger.¹ I følge pragmatisk funksjonalisme ville bedre boforhold føre til mindre sykdom som i sin tur ville lette byrden på samfunnet. Funksjonalisme som stilart fokuserte på det estetiske uttrykket, særtrekk som jeg nevner senere i oppgaven i sammenheng med Le Corbusier og andre arkitekter. Slike særtrekk kunne være det flate taket, geometriske former, bruk av søyler, asymmetri og ikke minst bruken av materiale som skulle vise en egen estetikk i seg selv. Volum, overflate og plan var også i fokus når det funksjonalistiske uttrykket skulle formes i en bolig.²

Det er skrevet lite om den lokale funksjonalismen i Tromsø. Dette er en viktig årsak til at jeg valgte å tematisere denne empirien. En sterk begrunnelse for å velge arkitekt Amundsen jr., er at han i tidsperioden 1931-1940 tegnet og fikk oppført flere bygninger i Tromsø, både av offentlig og privat arkitektur. Han arbeidet imidlertid som arkitekt i årevis etter den avgrensede perioden som jeg har valgt å fokusere på 1930-tallet.

¹ Findal:2007, s. 149

² Findal:2007, s. 39-44

Med eksempler fra privatboligarkitekturen vil jeg gi et bilde av hva arkitekt Peter Arnet Amundsen jr. bidro med i funksjonalistisk arkitektur i Tromsø. Valget falt på Conrad Holmboes veg 25, tegnet i 1938, og Skolegata 50, tegnet i 1939. Disse bolighusene viser tydelig det funksjonalistiske uttrykket og kvaliteten som er under utvikling. Boligene er tidstypiske, og gir et tydelig inntrykk av hvilken arkitekturholdning vi finner i Amundsen jrs arkitektur i denne perioden.³

Å avgrense kun til å se på boligarkitekturen har sin begrunnelse i at dette er arkitektur hvor arkitekten har andre oppgaver å ta hensyn til enn i det offentlige. Det gjelder økonomi så vel som utførelse og estetisk uttrykk. Arkitekten ville ha tatt andre helhetsvurderinger dersom han skulle bygge en brannstasjon enn når han, som her skulle utforme en bolig. Kanskje hadde ikke de private byggherrene andre ønsker enn et moderne og stilfullt hjem, og arkitekten kunne utfolde seg og tegne et helhetlig produkt som kunne speile både ham selv og oppdragsgiver. Offentlig sektor, derimot er styrt av politiske ønsker, mer enn praktiske hensyn i forhold til bruksfunksjon, tomteutnyttelse eller estetisk utforming. P. A. Amundsen jr. utformet også offentlige institusjoner som skoler. Her tok han i bruk typetegninger, man kan også kalle dem standardtegninger. Standardtegninger var tegninger av for eksempel skoler som ble standardisert i estetisk uttrykk og utforming.

Ut fra de ulike privatboligene som jeg har studert ved siden av mine valgte studieobjekter, er det enkelte trekk man kjenner igjen i Amundsen jrs arkitektur. Dette gjelder for eksempel bruken av det slake saltaket istedenfor det flate taket som var mer brukt internasjonalt, og ikke minst bruken av sirkulære vinduer. Når det gjelder behandling av volum og planløsning hos Amundsen jr., kan det nevnes at han har en additiv volumbruk og planløsningen er ofte todelt. Dette kommer jeg tilbake til i beskrivelsen av studieobjektene. Min problemstilling er å undersøke forholdet mellom funksjonalisme og formalisme i Amundsen jrs villaarkitektur slik det viser seg i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 og i Amundsen jrs utsagn om arkitekturen.

Funksjonalisme som begrep innenfor arkitektur forstår jeg som en betegnelse på at en bygnings utforming i stor grad skal bestemmes av praktiske hensyn som bruk, materialer og konstruksjon. Slike hensyn er også tatt tidligere i historien for eksempel i middelalderborger og industrielle bygg. Det er det funksjonelle hensyn som tas i arkitekturen som gir begrepet funksjonalisme mening. Formale trekk og arkitektens visjon var i større og mindre grad til stede i arkitekturen. Det var helhetsinntrykket som skulle avgjøre om man hadde lykket å

³ Årstallet på disse bygningene er hentet fra originaltegningene, som er innhentet fra Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

bringe frem en funksjonalistisk arkitektur. Denne form for arkitektur ble knyttet opp mot både formspråk, økonomi, sunnhet og praktiske løsninger. Funksjonalisme som sosialt program dreide seg om sosial boligbygging og hvordan arkitektur kunne bidra til bedre forhold for folk flest, og hvordan nye byggeteknikker kunne gjøre det enklere å skape en arkitektur som var økonomisk, og funksjonell.

Formalisme var i følge funksjonalistene noe som oppstod i arkitektur eller annen design når formgiveren ikke utviklet formene ”organisk”, med det mente de at formene ikke var utviklet ”innenfra”, men at formene ble hentet ”utenfra”.⁴ Denne definisjonen kan tolkes som en beskrivelse av funksjonsbegrepet der funksjonalistene foraktet måten formalisme som den stilretningen de ikke ønsket å følge, for funksjonalisme skulle ikke betraktes som en stil. For å svare på problemstillingen er det nødvendig å se på ulike tema i utviklingen av funksjonalismen som et sosialt program innenfor arkitekturen, samt formalismen i den funksjonalistiske arkitekturen. Det er viktig å se på ideologier, estetikk og den generelle utviklingen av begrepet funksjonalisme i tillegg til de formale trekkene.

1.2 Kilder, forskningshistorie og metode

Et sitat fra en avisartikkel i avisa *Tromsø* fra 28.04.1934 gir et inntrykk av hvordan Peter Arnet Amundsen jr. tenker:

Nesten ethvert menneske anser seg å være utrustet med smak, fordi de fra gammel tid av har lært sig hva som er ansett å være vakkert, og de kan med den største selvsikkerhet avgjøre at den eller den krusedullen passer til den eller den stilen. Man finner det som regel ikke formålstjenelig å gå dypere til bunns i spørsmålet, men betrakter bare overflaten, og faller den noenlunde sammen med det formskjema som man antar skal anvendes i det bestemte tilfelle, så er saken klar.⁵

Sitatet forteller at Amundsen jr. er opptatt av folkelig smak, han er opptatt av hvordan folk oppfatter smak, og hvordan han som arkitekt kan være målbærer av en ny estetikk som bryter med fortidens oppfatning av hva god smak er. Denne avisartikkelen er et nyttig utgangspunkt for å undersøke forholdet mellom funksjonalisme og formalisme i Amundsen jr.s villaarkitektur, og for å danne seg et inntrykk av hvilken smak som rådet hos arkitekten som var med på å utvikle bybildet i Tromsø. Amundsen jr. snakker i sin artikkel om ”den gode

⁴ Michl: 1992, s. 74

⁵ Amundsen jr.: 1934, s. 8

smak”, men jeg velger videre å bruke begrepet ”den herskende smak” som har samme betydning. Teori fra Sigfried Giedion(1888-1968) om ”den herskende smak” kan knyttes opp mot Amundsen jrs bruk av begrepet ”den gode smak”.

Jeg vil sammenligne bygningene som er valgt i oppgaven med situasjonsplan, grunnplan, form og materialbruk som de viktigste elementene. Mine kilder er originaltegninger, fotografier fra arkiver og befaringer av de ulike boligene. Denne kildeinformasjonen vil jeg sette opp mot funksjonalismens formspråk og estetikk og diskutere.

I dette arbeidet har informasjon om funksjonalisme i Tromsø ikke vært enkelt å finne, men kildene jeg lener meg til er oppførte byggverk som kan oppsøkes, tegninger av disse, jubileumsheftet fra Arkitektkontoret Amundsen fra 2006, N.A. Ytreberg og *Tromsø Bys historie*. Også ulike avisartikler jeg har funnet frem til under gjennomgang av årganger av avisa *Tromsø* fra 1934 til og med 1939, har gitt et inntrykk av hvilken arkitekturholdning P.A. Amundsen jr. hadde. Perioden ble avgrenset med disse årgangene på bakgrunn av første funn, en artikkel som ble skrevet av Amundsen jr., i 1934 og fordi jeg avgrenset perioden i sin helhet til mellom 1930-1940. *Arkitektur i hundre* Arkitekturutdanninga i Trondheim 1910-2010 er også brukt for å konstatere fakta om Peter Arnet Amundsen jr. sin utdanning og hans lærere ved NTH. Rent praktisk og med tanke på analysen av boligobjektene er det viktig å tenke på hvilke aspekter i arkitekturen som er fruktbart å sammenligne, ikke minst i forhold til å belyse uttrykket i Amundsen jrs formspråk.

Det har også vært viktig å anvende nasjonalt og internasjonalt kildemateriale. Dette for å sette arkitekturhistorien og stilbildet i Tromsø inn i en større sammenheng. Jeg velger å legge vekt på det teoretiske i litteraturmaterialet fra Adrian Forty og boken *Words and Buildings A Vocabulary of Modern Architecture*. Å bruke spesielt kapitlet ”Dead or Alive” fra Forty, fordi dette kapitlet handler om å beskrive arkitekturens sosiale oppgave, som er nettopp noe av det Amundsen jr. belyser og setter spørsmål ved i sin artikkel. Henry-Russel Hitchcock og Philip Johnson skrev boken *The International Style* fra 1966 boken er med på å bidra til å sette funksjonalismen i Tromsø inn i en større kontekst. Likhetstrekk i formspråket, formalisme og helhetlig estetikk, men også ideologien bak den internasjonale stilen, som Hitchcock og Johnson velger å dele inn i tre ulike prinsipper.

Sigfried Giedion skriver i del en av *Architecture You and Me* om ”den herskende smak”. Dette er litteratur jeg velger å bruke for å underbygge teorien til Amundsen jr. om at ”god smak” fremdeles hersker, og at det dermed må legges ekstra mye arbeid bak det å få frem den funksjonalistiske arkitekturen, både som sosialt program og som stil. Begrepet ble

for øvrig ikke brukt av funksjonalistene fordi de følte et behov for å kutte med alle tidligere stilretninger for å skape noe helt nytt.

I boken *Norsk modernistisk arkitektur* skriver Wenche Findal et lite avsnitt om den lokale utviklingen av funksjonalismen i Tromsø. Her nevner hun både Peter Arnet Amundsen senior og junior. Hun sier blant annet at arkitekturkontoret Amundsen hadde vært virksomt i Tromsø fra 1914, men da med Amundsen senior som sjef. Dette er etter hva mine undersøkelser viser ikke riktig da Arkitektkontoret Amundsen feiret sin 75 års dag i 2006, noe som plasserer oppstarten av kontoret til året 1931. Uansett er Findals poeng at byen Tromsø tidlig ble betegnet som ”Nordens Paris” noe som kan ha vært en medvirkende årsak til at moderne arkitektur hadde en stor gjennomslagskraft i Tromsø. Borgerne var reflekterte og ønsket å vite hva som rørte seg internasjonalt. Findal poengterer at bygningene som Amundsen jr. fikk oppført på 1930-tallet var med på å gjøre Tromsø til en mer moderne og urban by. Likevel har ikke den lokale funksjonalismen vært behandlet i noen særlig utstrekning da Findal har skrevet mer om arkitekter i Sør-Norge.

Diskursen rundt funksjonalismen er kanskje noe mange føler seg ferdige med; Formalisme har ofte fått en negativ merkelapp i funksjonalistisk arkitektur. Men trenger formalisme å være et negativt vedheng i historien? Er det mulig å se på formalisme med mer positive øyne, en egenskap i arkitekturen som faktisk resulterte i kvalitet?

For å få en større forståelse av Amundsen jrs arkitekturholdning vil jeg se på artikkelen av Jan Michl ”Var funksjonalismen en type formalisme?” Dette for å forsøke å definere om Amundsen jr. var en formalist, eller om han forstod funksjonalisme på en annen måte enn for eksempel Le Corbusier som gjerne blir definert som formalist.⁶

Å plassere mitt forskningsprosjekt inn i en forskningshistorisk sammenheng er en utfordring. Jeg utvider forskningsfeltet om funksjonalismen gjennom å studere bygninger og utsagn om funksjonalismen på 1930-tallet, men spesifikt dreier forskningen seg om en utvalgt lokal arkitekt. Diskursen rundt funksjonalismen, er som nevnt velkjent, men Peter Arnet Amundsen jrs forhold til formalisme og funksjonalisme har ikke vært problematisert tidligere. Denne oppgaven faller inn under diskursen rundt formalisme versus funksjonalisme. Wenche Findal er en av de som har undersøkt regionale variasjoner i funksjonalismen, men også jeg fokuserer på kun en arkitekt i mitt arbeide og få eksempler.

Ett poeng med denne oppgaven er å dermed gi et inntrykk av hva som kjennetegner den funksjonalistiske arkitekturen både internasjonalt og nasjonalt, mens det viktigste er å gi

⁶ Forty: 2000, s. 165

kunnskap om hva som rørte seg i Tromsø og hvorfor funksjonalismen her er verdt å se nærmere på.

Metoden som anvendes i forhold til denne oppgaven er delvis feltarbeid; Boligene det er snakk om er fysisk oppsøkt og studert, mens studier av originaltegningene er det essensielle kildemateriale i arbeidet. Gjennom arbeidet har jeg også hatt en reise til Oslo og Norsk arkitekturmuseum for å studere både Amundsen jrs diplomarbeid og arbeider av arkitekt Ove Bang. I oppgaven vil jeg også gjøre en bygningsanalyse og komparasjon i tillegg til en diskursanalyse.

Denne masteroppgaven er bygget opp på følgende måte. Først vil jeg gi en kort beskrivelse av den arkitekturhistoriske utviklingen i verden og i Norge, med vekt på formalisme versus funksjonalisme som sosialt program. Deretter er det utviklingen i Tromsø og spesielt arkitekt Peter Arnet Amundsen jr. som er fokus, hans stilutvikling og en analyse av og komparasjon av Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, to eksempler fra hans villaarkitektur. Oppgaven tar deretter opp arkitekturdiskursen, og hvordan den viser seg i media først og fremst gjennom avisa Tromsø. Gjennom diskursen vil jeg belyse Amundsen jrs arkitekturholdning og forholdet mellom formalisme versus funksjonalisme som sosialt program.

2.0 Modernisme og funksjonalisme i arkitekturen

Jeg vil nå gi et kort riss av arkitekturhistorien fra slutten av 1800-tallet frem til 2. verdenskrig. Det skjedde mye i utviklingen av boligen både for massene og eliten i denne perioden. Dette hadde innvirkning på hvordan formspråket i arkitekturen utviklet seg, både internasjonalt og nasjonalt. Ved hjelp av noen utvalgte arkitektureksempler, og med henvisninger til relevant litteratur, vil jeg i kronologisk rekkefølge si noe om forholdet mellom materialer, funksjon og form i denne perioden.

Den funksjonalistiske bevegelsen, har røtter helt tilbake til tidlig 1800-tallet da det dukket opp nye byggeoppgaver, ny byggeteknikk ikke minst bruk av nye materialer, i hovedsak stål og armert betong. Nye kulturelle og estetiske idealer vokste frem.⁷ Betegnelsen funksjonalisme ble brukt både innenfor arkitektur, psykologi og ulike samfunnsvitenskaper. Et arkitektonisk eksempel det ofte vises til er det som blir regnet for å være den første moderne bygningen, Crystal Palace fra 1851. Bygningen ble oppført i London av Joseph Paxton for å huse Verdensutstillingen. Den er laget av materialene glass og stål, og er en stor

⁷ Gunnarsjaa: 2007, s. 268

konstruksjon.⁸ Bygningen er viktig som forganger for utviklingen av den moderne arkitekturen, og hvordan den kom til å ta i bruk disse materialene, i tillegg til armert betong.

Verdensutstillingen i London gav en presentasjon av tidens masseproduksjon, gjenstander som i hovedsak var tilbakeskuende stilkopier. Crystal Palace var kanskje mer spennende og iøynefallende enn utstillingen som helhet. Bygget var et perfekt eksempel på tidsskiftet som hadde kommet i arkitekturen. John Ruskin, som skrev blant annet *The seven Lamps of Architecture* og William Morris var sammen med August Pugin representanter for de som betraktet verdensutstillingen i London som en utstilling av dårlig smak, med liten kunstnerisk verdi. Dette var bekymringsverdig mente de, og ville dermed forsøke å bedre situasjonen ved å bedre kvaliteten på både det sosiale og moralske miljøet datidens menneske befant seg i. Dette er et viktig poeng. Arbeidet med å forbedre menneskers praktiske, sosiale, åndelige og psykologiske hverdag gjennom bedre kvalitet i design. De pekte på ulike svakheter ved både arkitektutdannelsen og arbeidet med håndverk. Morris mente at det måtte være mulig å gjenreise noe av middelalderens syn på kunsthåndverk, der håndverkeren var både kunstner og håndverker. Philip Webb, en annen arkitekt som også var med i bevegelsen, tok til orde for en ny helhet der bygninger skulle være gjennomarbeidet, det skulle gi et helhetlig uttrykk. Alt fra interiør til eksteriør, på makro og mikro plan skulle ha et slikt helhetlig fokus. Navnet på bevegelsen fikk de etter *Arts and Crafts Exhibition Society* som ble grunnlagt i 1882. Denne bevegelsen gikk ikke minst inn for bevaring av eldre bebyggelse.⁹ Ulike bevegelser innenfor modernismen som for eksempel Arts-and-Crafts i England ønsket å gjenreise arkitektur og kunst, men også håndverk, i en ny fremtoning.¹⁰

Bevegelsen var i mot masseproduksjon av boliger, et interessant poeng i forhold til at sosial boligbygging og modeller for masseproduksjon av boliger blomstret gjennom den funksjonalistiske stilen, og også et paradoks siden det for det meste var eliten som hadde økonomi til å bygge i ekte funksjonalistisk ånd.

Chicagoskolen i Amerika var en av bevegelsene innenfor modernismen, gjennom denne bevegelsen kom det til uttrykk et syn på arkitektur som bundet til funksjon og formet av nye teknikker og bruk av materialer. Louis Sullivan var den som ble tillagt den velkjente setningen: "Form follows function" en gang i løpet av 1880-årene. En annen arkitekt som arbeidet innenfor samme ideologi, var William Le Baron Jenney. Han fikk ført opp høyhuset

⁸ Findal: 2007, s. 16

⁹ Gunnarsjaa: 2007, s. 57

¹⁰ Gunnarsjaa: 2007, s. 57

Home Insurance Building, som ble åpnet i 1895 og lukket for riving i 1931.¹¹

Luis Sullivan sa om funksjon at den indre åndelige kraften bestemte den organiske formen, i følge romantikerne på 1800-tallet. Dette synet gikk man imidlertid mer bort fra etter hvert som det vokste frem en forståelse for at funksjonen ble påvirket av det ytre miljøet. Man kan si det er en tanke om kontekstualisering et samarbeid om hvordan formen skal være og hvordan objektet plasseres i miljøet, hvilken kontekst objektet plasseres i.¹² Denne typen bygninger ble også viktig i utviklingen av boligblokka. Istedenfor å bare bygge høyhus for offentlig bruk, ble boligblokker en realitet mange steder. Et eksempel på det kan være Otto Wagners Majolika Haus i Wien, som ble bygget i 1898, med over 6-etasjer som i hovedsak bestod av leiligheter. Bygningen har fliselagt fasade med tydelig uttrykk av Art Nouveau.¹³ Art Nouveau var en klar stilretning som vokste frem og hadde spesielt godt tak i Europa. Men å bygge bygninger i Art Nouveau stil var dyrt og ikke spesielt sosialøkonomisk, dette var for eliten. Boligmangelen i mellomkrigstiden og trange kår hos folk flest, kan man anta var årsaken til at modernismen tok en annen retning.

I Europa er Auguste Perret (1874-1955) et eksempel på en ingeniør-arkitekt som gjennom hele sin karriere arbeidet med de tekniske og materielle sidene ved utførelsen av bygninger. Ved århundreskiftet tok han blant annet i bruk armert betong som et arkitektonisk uttrykk. Den rene betongen, uten ornamentering, ble et springbrett for den videre utviklingen i en moderne tid med nye tekniske og arkitektoniske formuttrykk, der estetikk og økonomi var viktige punkter. Perret var Charles Edouard Jeanneret, Le Corbusier, sin læremester. Le Corbusier videreførte mye av arbeidet med armert betong som han lærte av Auguste Perret.¹⁴

Arkitekturen i modernismen hadde mange ulike fremtoninger, og er spesielt kjent for den industrielle. Peter Behrens' turbinfabrikk, som han tegnet for AEG i 1909, og ikke minst Skofabrikken som Walter Gropius (1883-1969) tegnet i 1911 som ligger i Alfeld an der Leine, står som gjennombruddsverk i modernismen. I følge Wenche Findal er det på grunn av slike eksempler at den modernistiske arkitekturen har fått et stempel som en slags "fabrikkstil".¹⁵

I Skandinavia skjedde det også en utvikling, og man bør nevne Stockholmutstillingen i 1930, hvor man kan anta at flere av de norske arkitektene var til stede. I *Byggekunst* (i 1980)

¹¹ <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/302587/William-Le-Baron-Jenney> Hentet kl. 20.34 den 25.10.2014

¹² Forty: 2000, s. 178

¹³ Lindegren: 2000, s. 37

¹⁴ Giedion: 2008, s. 329-330

¹⁵ Findal: 2007, s. 22

med tema funksjonalisme, er det skrevet en artikkel som heter ”Funksjonalismens gledesstrålende smil”, og her er utstillingen kommentert på denne måten av kunsthistorikeren Ingeborg Glambek. De norske arkitektene hadde allerede studert den nye arkitekturen og var klar for inspirasjon fra Stockholm. Glambek sier at forskeren Per Räberg har kommet frem til at verken utstillingen eller utstillingens program var så utvetydig funksjonalistisk som man har for vane å anta. Han mente å ha funnet ut at utstillingen på mange måter var todelt, et slags kompromiss mellom et radikalt sosialetetisk program, en økonomisk, funksjonell arkitektur og på den andre siden en form for nasjonalistisk propaganda for det svenske næringslivet og den svenske industrien. Räberg mente at det kom an på øynene som så hva som ble oppfattet som utstillingens hovedtema. Den delen av utstillingen som omhandlet funksjonalismen, begrenset seg til utstillingsarkitekturen og utstillingens ramme. Det videre innholdet gav rom for diskusjon med tanke på propagandauttalelsen.¹⁶

Formalismen i funksjonalismen kan spores tilbake til den nyklassisistiske stilretningen, når man tenker på de stramme linjene og geometriske formene som gav et estetisk uttrykk som kan beskrives som helhetlig, symmetrisk og klassisk i formen. Det var ikke et markant skille mellom nyklassisismen og funksjonalismen, og kanskje formalismen i det funksjonalistiske forspråket peker tilbake på stramme retningslinjer i forhold til et estetisk uttrykk i nyklassisismen, formalismen i den funksjonalistiske arkitekturen viser en glidende overgang mellom det stramme formspråket i nyklassisismen og formspråket i funksjonalismen. Hos Jan Michl som også trekkes frem i diskursen er formalismen i følge funksjonalistene noe som oppstår når formgiveren ikke utviklet formene ”organisk”, eller innenfra, men hentet formen utenfra.¹⁷

Funksjonalismen som sosialt program og formalismen i funksjonalismen har ulike skoler og teoretikere/arkitekter som hører til i hver kategori. Bauhaus og De Stijl kan deles inn i hver sin kategori, der Bauhaus skolen kan betegnes som funksjonalister som arbeidet opp mot det sosiale programmet, mens De Stijl arbeidet mer med det formale uttrykket.

Le Corbusier og Adolf Loos som jeg trekker frem som eksempler på arkitekter, kan sies å være formalister begge to, de var begge opptatte av detaljene. Men Le Corbusier slik jeg tolker det også var opptatt av en enklere form for bygging, standardhus, som hører inn under det sosiale programmet i funksjonalismen.

Forholdet mellom funksjonalistisk arkitektur som sosialt program og formalismen i

¹⁶ Glambek: 1980, s. 128-130

¹⁷ Michl: 1992, s. 74

arkitekturen kan i mange tilfeller knyttes sammen, forholdet mellom disse begrepene er ofte nære og former en helhetlig tankegang om arkitekturen.

Walter Gropius grunnleggeren av Bauhausskolen (i Weimar fra 1919 og i Dessau fra 1926). Både skolebygningen i seg selv og studenthjemmene var karakteristiske for stilen til Bauhaus, som arbeidet for et helhetlig uttrykk og vektla et tverrfaglig samarbeid mellom ulike arbeidsgrupper mot en felles form. Denne tankegangen, er i ettertid sett på nærmest som en gjennomgående arkitekturholdning på dette tidspunktet i arkitekturhistorien.

Bauhausskolen var en videreutvikling av læringsmiljøet ved to skoler i Weimar, Hochschule für Bildende Künste og Kunstgewerbeschule. Bildekunst, arkitektur og utforming av bruksgjenstander var hele tiden nært knyttet til hverandre og hadde alltid vært praktisert i byggeindustrien, det vil si at skulle du bygge måtte du også kunne tegne. Når det gjaldt den industrielle framstillingen på 1800-tallet av alt fra byggematerialer, møbler, kjøkkenutstyr og pyntegjenstander, mente mange at dette hadde ført til en materiell og kunstnerisk fattigdom, en mangel på kreativitet i produksjonen. Dette var noe blant andre Arts and Crafts bevegelsen i England og Deutsche Werkbund i Tyskland hadde forsøkt å bøte på. De ville tilbake til det unike.¹⁸ Bauhaus hadde som ideologi i sin undervisning ved skolen at skaperkraften i kunsten og de kvalitative verdiene i kunst og handverk måtte utnyttes til formgivning av industrielt framstilte produkter. Pedagogikken representerte både et oppgjør med og en videreføring av industrialisering. Det var lagarbeid på en velorganisert måte i forhold til produksjon av både byggverk og annen design, fra innerst til ytterst. Den handverksbaserte designen som var utvikla på Bauhaus, skulle benyttes til å lage gode industriprodukt, nyskapende industridesign egnet for masseproduksjon.¹⁹

Metodikk, byggeteknikk og samarbeid mellom fagfolk fra ulike kunstneriske profesjoner var grunnlaget for å utvikle helt nye måter å bygge hus på. Nettopp det at Bauhaus hadde utgangspunkt i en kunstscole og en kunstindustriskole, er karakteristisk. Miljøet tilknyttet Bauhaus omfattet de fremste kunstnerne, håndverkerne og arkitektene i samtida. Bare en liten del av lærerstaben var fast, mens andre ble hyret inn etter behov eller som følge av utviklingen i pedagogikken.²⁰

Etter at de politiske forholdene i Weimar gjorde det umulig å drive, flyttet Bauhaus til Dessau i 1926. Her fikk de sjansen til å demonstrere de pedagogiske og byggetekniske prinsippene da det skulle reises en helt ny bygning spesielt utformet for skolens formål. Den

¹⁸ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 333-334

¹⁹ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 334

²⁰ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 334

første rektor Walter Gropius (1883-1969) fungerte som utførende arkitekt. Med den nye skolebygningen ble de estetiske og funksjonelle konsekvensene av Bauhausideologien synliggjort. Bygningen var på mange måter et vitnemål om sentrale aspekt ved en modernistisk tankegang, ideologisk, kunstnerisk, teknologisk og pedagogisk. Komplekset av bygningskropper er satt sammen som tydelige og delvis integrerte volum. Slike balanserte men usymmetriske komposisjonsprinsipp, skulle også bli et av varemerkene for funksjonalismen. Denne formen for volumbruk ble også benyttet av Art Nouveauarkitektene ved inngangen av 1900-tallet, som en kontrast til den strenge symmetrien i klassisismen og barokken, men med modernistene ble dette rendyrket og nedfelt som prinsipp. Vist tydelig i Bauhausbygningen er blant annet prinsippet med Curtainwall, altså en yttervegg uten bærende funksjon. Den norske arkitekten Arne Korsmo (1900-1968), kjent for blant annet å ha tegnet Villa Stenersen, la sine erfaringene fra kontakt med tidligere Bauhauslærere (i USA) til grunn for sin undervisning på fra 1956-1968 på NTH.²¹

Bauhaus kan beskrives som funksjonalister. De brukte en egen komposisjonsteknikk som ble kjent som funksjonalistisk, de var ikke like opphengt i det formalistiske ved ulike særtrekk i arkitekturen slik jeg tolker det. Rektor Hannes Meyer på Bauhaus definerte arkitektur som funksjon x økonomi. Tyske arkitekter spesielt var opptatt av å finne løsninger for å samle boligens funksjoner på minst mulig plass. Frankfurts byarkitekt Ernst May (1886-1970) sto i spissen for dette arbeidet. Ønsket var å få til "Wohnung für das Existenzminimum". Dette ble tittelen på CIAM-kongressen (Congrès Internationale d'Architecture Moderne) i 1929 ble. Byggekostnadene skulle holdes nede ved hjelp av arealøkonomisk planlegging.²² CIAM kongressene ble arrangert fram til 1956, og de fikk mye å si for den ideologiske utviklinga i arkitektur og ikke minst byplanlegging på 1900-tallet.

Le Corbusier var ikke den eneste som hadde mulighet til å påvirke. Adolf Loos (1870-1933) og Frank Lloyd Wright (1867-1959) er begge arkitekter som hadde stor betydning for modernismen i arkitekturen. I begynnelsen av sin karriere tegnet Lloyd Wright bygninger i drabantbyer blant annet i øvre del av Midtvesten. Dette er hus i det som har blitt kjent som prairie stil. Dette tilnavnet fikk stilen på grunn av sine lave horisontale linjer som skulle gli rett inn i landskapet de var plassert i. Det siste huset Wright laget i denne serien er kalt Robie House. Det er fra 1909 og plassert i Chicago. Det er husets eksteriør som gjør det spesielt, måten Wright bruker kubismen i arkitekturen viser at komposisjon i arkitektur er viktig i forhold til beliggenhet, plan og materiale. Hans bruk av ulike rektangulære volumer eller

²¹ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 334-335

²² Brekke; Lexau, Nordhagen: 2008, s. 336-337

blokker, i en kombinasjon av åpne og lukkede rom, er med på å vise at dette er en modernistisk bygning. Denne bruken av komposisjon, åpenhet og lukkethet, var ulikt alt man hadde sett før i moderne arkitektur.²³ Akkurat denne formen for volumbruk kan man til dels kjenne igjen også hos Amundsen jr. i form av hans uterom, både i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50. Presisjonen i arbeidet gav rommet som ble skapt et aktivt og dramatisk forhold til sine omgivelser. Wright ville ikke bare designe en bolig, men også et helt miljø som denne boligen var en del av. Frank Lloyd Wright mente at bygninger og deres miljø, virket inn på mennesker som bor der, derfor var arkitekten bevisst eller ubevisst, en som kunne påvirke mennesket på godt og vondt.²⁴

Arkitekten Adolf Loos virket for det meste i Østerrike (Wien) i sin karriere, men han var også på reise tre år i Amerika. Han arbeidet ikke som arkitekt, men fikk en godkjent utdanning som murer. Loos foraktet den borgerlige smaken som han mente Wiener Werkstätte var en del av, og han ønsket enkle boliger uten ornamentikk. Arbeidene hans ble sett på som kjedelige og kalde, men var etter Looses egen mening slik arkitektur burde være.²⁵ Ved å studere arkitektur av Adolf Loos vil det i denne oppgaven være riktig å se på bolighus for å kunne sette Amundsen jr. opp mot Loos, for igjen å plassere Amundsen jr.s arbeid inn i en internasjonal kontekst.

Jeg velger å se på to boliger av Adolf Loos for å gi et lite innblikk i hvordan han arbeidet, det første er Rufer Haus (1922) og Moller Haus (ca 1930) selv om disse bygningene har noen år mellom seg er de ganske like i uttrykket. Begge er i betong og har flate tak og sparsomt med vinduer, men vinduene er plassert på ulike plan, og gir derfor mening ut fra interiøret. Han bruker nesten kubiske volumer i begge boligene, og effekten med tilbaketrukkede etasjer gir boligene unike uterom i form av terrasser. Boligene har en massiv konstruksjon, hvor taket hviler på veggene, i motsetning til Le Corbusiers "Plan libre", frie plan, det ville si at husets plan kunne designes hvordan man ønsket det, for veggene hadde ikke noen bærende effekt fordi bygningens vekt lå på søylene. Loos er kjent for sin motstand mot ornamentering, men likevel finnes det et relieff parti på Rufer Haus. Loos arbeider i likhet med Lloyd Wright med kubismen som prinsipp, noe som også fører til at han velger å bruke romplanen i sine boliger på ulike måter. Han setter for eksempel de ulike kubiske volumene slik at boligens innvendige romplan bygges opp av ulike nivåer. Loos ønsker enkelhet og ordentlig håndverk i sin design, og han ønsker å utnytte plassen, et enkelt

²³ Janson & Janson: 2006, s. 623-624

²⁴ Janson & Janson: 2006, s. 623-624

²⁵ Mitchell: 1998, s. 4-7

eksempel på det kan være at undersiden på en trapp like greit kunne utnyttes til en bokhylle. Rommene til Loos fikk en egen flyt, gjennom hans bruk av ulike nivåer.²⁶

Le Corbusier (1887-1965) var en viktig arkitekt og premissgiver for den nye arkitekturen i internasjonal sammenheng. Hans tese "le plan est le generateur", at bygningen blir frembragt av planløsningen, la føringer for den funksjonalistiske arkitekturen.²⁷ I boken *Mot en arkitektur* skriver Le Corbusier om nye byggeprinsipper innenfor masseproduksjon i arkitektur. Domino-strukturen som Le Corbusier presenterte rundt 1915 var et av tilskuddene som gjorde det enklere å masseprodusere boliger, men han mente at den rette åndstilstanden ikke var tilstede for å gjennomføre byggearbeider på denne måten. Domino strukturen kunne brukes både for små og store bygningsvolumer. Det var en skjelettkonstruksjon av bærende jernpilarer med etasjeskiller i jernforsterket betong. Jernpilarene, eller søylene, var trukket inn fra betongskivens kanter og dette førte til at man kunne "henge" ytterveggen mellom etasjeskillene uten at disse veggene hadde bærende funksjon. Domino-strukturen gav mulighet for å bruke plan og fasade på en friere måte, en fri plan, en "Plan libre". Denne strukturen gjorde det mulig å masseprodusere bygningselementer som igjen gjorde det enklere å få bygget boliger.²⁸ Citrohan-modulen, en bomaskin eller et verktøy for å bo, er et annet av Le Corbusiers prinsipper som fikk stor betydning. Dette er en forenklet boligtype konstruert ut fra et kubisk grunnprinsipp. Konstruksjonen skulle forenkle byggeprosessen og gjøre egen bolig mer funksjonell og mer økonomisk. Citrohan-modulen var inndelt i ulike oppholdssoner i kubiske volum, men hadde en rektangulær grunnform.²⁹ Det er nærliggende å tro at Le Corbusier stod for en god del av inspirasjonen som de norske arkitektene fikk fra det internasjonale samfunnet. Han blir av mange beskrevet som funksjonalismens far. Verk som blant annet Villa Savoy demonstrerer tydelig nye grep innenfor arkitekturen. Imidlertid kan Villa Savoy ikke betegnes som økonomisk og egnet for masseproduksjon, det er bygget for stedet og for oppdragsgiver Madame Savoye. Villaen var en fritidsbolig, og ligger i Poissy ikke langt fra Paris.

Fem kjennetegn for den funksjonalistiske arkitekturen ble definert av Le Corbusier så tidlig som på 1920-tallet, og de ble brukt som en rettesnor for den funksjonalistiske arkitekturen, en veiledning mot et funksjonalistisk formspråk. Disse er:

1. Bruk av pilotis. - Et prinsipp som betydde at bygningen skulle reises på søyler.

²⁶ Vergo:2007, s. 165-173

²⁷ Findal: 2007, s. 23

²⁸ Lone: 2004, s. 206-212

²⁹ Lone: 2004, s.216-218

2. Fri plan. - Gjorde ytre bærevegger overflødige, ved hjelp av bygningsskjellett som holdt hele byggets tyngde.
3. Vindusbånd. - Sammenhengende vindusrekker kunne strekke seg over en hel ytreveggs lengde.
4. Fri fasade. - Fasaden skulle være utformet som en konsekvens av grunnplanen og de indre bobehov.
5. Takterrasse. - Husene skulle bygges med flate tak for å utnytte taket areal og gi rom for det som også ble et viktig poeng i stilperioden funksjonalisme, nemlig sollys og luft.³⁰

For å gi et bredere perspektiv på hvordan funksjonalistisk arkitektur internasjonalt påvirket arkitekturen i Norge, vil jeg trekke inn disse punktene underveis i arbeidet, og ved hjelp av disse poengter hvordan Peter Arnet Amundsen jr. bruker det funksjonalistiske formspråket i sin arkitektur. Le Corbusier synes å veksle mellom formalisme og funksjonalisme, og blir av Adrian Forty beskrevet som en formalist. Han så både på det formale og det funksjonalistiske, både formspråk, økonomi og retningslinjer i form av de fem punktene var viktig for Le Corbusier. Det er interessant å se hvordan Amundsen jr. forholder seg til funksjonalisme vs formalisme.

I 1917 grunnla Piet Mondrian (1872-1944) bevegelsen De Stijl sammen med maleren Theo van Doesburg, arkitekt Gerrit Rietveld og flere andre kunstnere og arkitekter. Målet for denne gruppen var like radikalt og utopisk som hos konstruktivistene. De Stijl i Nederland (1917), er en retning hvor arkitekter som Gerrit Rietveld la vekt på en kombinasjon av god design og industrielle metoder, mens Bauhaus skolen var fokusert på at det var mulig å utvikle god design, og ikke minst nyskapende design selv om den ble masseprodusert. Både De Stijl og Bauhaus var for å bruke nye industrielle teknikker ved oppføring av arkitektur, mens de var uenige om dette med masseproduksjon. Rietvelds Schöder hus i Utrecht stod ferdig i 1923. Dette huset var et eksempel på idealet et samarbeid mellom arkitekt, billedhuggere og malere. Et verk ble produsert for "tid og rom", det skulle være for samtiden.³¹ Samarbeidet mellom yrkesgruppene skulle gi et helhetlig estetisk uttrykk i formspråk og holdning.

De Stijl ønsket å skape gjennom det abstrakte, totale miljøer som var perfekt satt sammen til noe harmonisk. For Mondrian og van Doesburg var ikke De Stijl kunst, men en religion. De mente en underliggende, åndelig kraft i universet var med på å føre sammen

³⁰ Stang: 2010, s. 9

³¹ Findal: 2007, s. 28-35

alle ting. De var ute etter en universell orden som ville gjøre deres stil til den internasjonale stilen (jfr Hitchcock og Johnson).³²

Gerrit Rietveld brukte samme abstrakte geometri som Mondrian i sine bygninger. Fasaden på hans Schöder haus ser flyttbar ut, men faktum er at flytter du noen av elementene, mister det sin helhet. Det ytre er fastsatt, men virker flytende, mens den innvendige planen inneholder flyttbare vegger og de kunne skape nye flytende rom. Schöder haus uttrykker et utopisk ideal som var utbredt på 1900-tallet; Maskinen skulle skynde på menneskets åndelige utvikling ved å frigjøre det fra naturen med sine konflikter og uperfektheter. Dette skulle lede oss til en høyere orden av skjønnhet som skulle reflekteres i arkitektens rene, abstrakte form.³³

De Stijl vekslet mellom det funksjonalistiske og formalistiske. Dette på bakgrunn av at de ønsket å kombinere det de mente var både god design og industrielle metoder, mens Bauhaus konsentrerte seg mer om det funksjonalistiske i design, ikke spesifikke retningslinjer for hvilke stiltrekk som skulle brukes.

For å undersøke formspråket i funksjonalismen, er det fordelaktig å se på de ulike punktene (jfr. Le Corbusiers) som gir et inntrykk av hvilke retningslinjer arkitektene som arbeidet mellom 1930-1940-tallet hadde å arbeide ut fra, eller hadde som inspirasjon i sitt arbeide. Det funksjonalistiske formspråket i Norge var noe ulikt fra det internasjonale formspråket. Noe av bakgrunnen for dette er hensynet som norske arkitekter (for så vidt skandinaviske arkitekter) måtte ta i forhold til klima og geografi hvor den funksjonalistiske arkitekturen skulle oppføres.

De arkitektoniske formene i den funksjonalistiske stilen baserte seg på enkle geometriske former, som kvadratet, rektangelet og sirkelen. Dette kom frem i for eksempel den norske Ekebergrestauranten. Men også enkel eller ingen dekor var sentralt. Denne enkelheten skulle skinne gjennom, selv om flere villaer i funksjonalistisk stil ikke er spesielt enkle i uttrykk, jamfør for eksempel Villa Ditlev-Simonsen av Ove Bang. Ved å se på form og stiluttrykket til Peter Arnet Amundsen jr. og sammenligne uttrykket med de ”retningslinjene” han kunne forholde seg til, er det kanskje mulig å diskutere hvordan han tar i bruk dette formspråket i sin boligarkitektur. Formspråket i tidligere stilperioder var ofte viktigere enn arkitekturens funksjon. Boligen var et statussymbol og boligens estetiske uttrykk gav de som vandret forbi noe å lese formspråkets symbolikk ut fra, og det gav et innblikk i hvilken familie som bodde der.

³² Janson & Janson: 2006, s. 579-580

³³ Janson & Janson: 2006, s. 627

I kapittel 2.0 gis det en grunnleggende gjennomgang av utviklingen i den moderne arkitekturen, som danner grunnlag for å plassere Peter Arnet Amundsen jr. inn i den historiske konteksten. Ut fra informasjon om utviklingen i Norge er det mulig å anta hvordan utviklingen kom videre til Tromsø, og hvilke strømninger som Amundsen jr. kunne ta til seg.

2.1 Fram mot funksjonalismen i Norge

Mot slutten av 1920-årene kom den moderne arkitekturen til Norge. 1920-årene representerer på mange måter en overgang fra det nyklassisistiske uttrykket og til en proto-modernisme. De tradisjonelle stilartene måtte vike for de mer progressive tendensen som kom som impulser fra det internasjonale samfunnet. Selv om prosessen med å innføre moderne arkitektur i Norge startet allerede mot slutten av 1920-årene, gikk det sakte framover. Mange arkitekter arbeidet med det nyklassisistiske og det nasjonalromantiske stiluttrykket til opp mot midten av 1900-tallet.³⁴ Den nyklassisistiske arkitekturen var kanskje en forgjenger for den strenge formalismen som enkelte teoretikere og arkitekter arbeidet ut fra gjennom funksjonalismen.

I følge både Kaare Stang og Wenche Findal bidro Johan Ellefsen (1895-1969), i et foredrag han holdt på et møte i Oslo arkitektforening i 1927, til fem norske punkter for den moderne arkitekturen. Ellefsen satte disse inn i en norsk kontekst fordi han mente at det burde tas hensyn til andre elementer, han utformet sine punkter ut fra ny arkitektur og nasjonale forhold:

1. Hensyn til klima og terreng, var viktig fordi det ikke alle steder lot seg gjøre å bygge på søyler eller ha flate tak.
2. Konstruksjon og materiale måtte også tas hensyn til fordi ulike konstruksjoner kunne fungerer ulikt alt etter hvilket materiale som ble brukt og hvor dette materialet skulle tas i bruk, jfr. punkt 1. der klima og terreng er viktig.
3. Krav til materiale. Krav til riktig materiale og bruk av materiale er igjen knyttet til forskrifter og hensyn til klima.
4. Økonomi. Punktet om økonomi er viktig. Historisk sett er økonomien knyttet til svingninger på 1930-tallet, og mellomkrigstiden var ikke bare en oppgangstid i byggeindustrien. Det var et fåtall som hadde økonomi til å bygge et eget hus.
5. Arkitektens personlige involvering.³⁵

Ellefsen påpekte at norske arkitekter måtte ta hensyn til både ytre påvirkninger fra det internasjonale samfunnet, de indre kulturbestemte faktorene, og regionale betingelser. Selv

³⁴ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 337-338

³⁵ Stang: 2010, s. 11

om dette ikke er et program i den forstand at alle de norske arkitektene burde følge disse rådene, velger jeg likevel å ta med dette fordi jeg finner det interessant hvordan dette innlegget kunne ha påvirket arkitekter i deres arbeide.³⁶ Det Ellefsen og Backer presenterte for den norske arkitekturstanden, var et program/manifester som kunne gi inspirasjon til moderne arkitektur med en praktisk/funksjonell/sosial og klimatisk vri. I Tromsø ble det, slik jeg tolker det gjennom Amundsen jr. sitt formspråk, tatt hensyn til alle disse punktene og kanskje spesielt det funksjonelle. Dette begrunner jeg med hvordan han bruker en funksjonell planløsning for eksempel i Skolegata 50.

Ellefsen fokuserte på et punkt som er vel så viktig i mellomkrigstiden; Økonomi. Det er selvfølgelig sentralt også i dag, men kanskje spesielt da i de harde 30-årene. Ellefsen mente videre at en arkitekt måtte ta hensyn til klima, konstruksjon og krav til materiale, både i forhold til konstruksjon, materiale og form. Dette gjaldt spesielt i nordiske land fordi klimaet er skiftende. Strengt vintre kunne få hus i betong til å slå sprekker i skøyter mellom gulv og vegg, eller vegg og tak. Flate tak med takterrasser var heller ikke spesielt nyttig i vårt klima, på grunn av lekkasje i sprekker, eller rett og slett at det kunne komme så store snømengder at taket kollapset. Derfor finner man ikke så mange funksjonalistiske boliger med flate tak i Tromsø, flate tak er mer vanlig på forretningsgårder. Skippergata 28 en forretningsgård og et eksempel på stilen man kan kalle etterkrigsfunkis, denne bygningen har flatt tak, og var tegnet av Reidar Kollstrand, en arkitekt som blir nevnt senere i oppgaven.

Det var i representasjonsarkitekturen man virkelig kunne se forskjellen mellom det nyklassisistiske og funksjonalistiske. Modernismen får fotfeste, noe man blant annet ser i Oslo rådhus. konkurransen om hvordan Oslo rådhus skulle utformes ble holdt allerede i 1918, mens byggingen av rådhuset startet først i 1933, og det åpnet ikke før i 1950.³⁷

Gjennom midten av 1920-årene fungerte tidsskriftet *Byggekunst* sammen med andre media nærmest som en krigsarena, i forhold til utveksling av ulike synspunkter mellom arkitekter. Nasjonalromantikere sto mot nyklassisister. (Eks: Gudolf Blakstad og Henrik Sørensen) Det virker ut fra denne diskusjonen som at Edvard Heiberg (1897-1958) var den første talsmannen for det norske synspunktet på modernismen. I en artikkel i *Byggekunst* skrev han om arkitekturutviklingen i Frankrike og USA. Han pekte også på de ulike tekniske fremskrittene, estetikken i en flymaskin og hvordan automobilkarosseriet utviklet seg. Og i likhet med Le Corbusier sine tanker, mente Heiberg at det måtte være mulig å overføre denne

³⁶ Stang: 2010, s. 10-11

³⁷ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 340

typen produksjon og utvikling til arkitekturen. Effektiv, arealbesparende og økonomisk arkitektur burde være et mål.³⁸

I Norge er det spesielt to arkitekter jeg velger å trekke fram som funksjonalister. Disse to er Lars Backer og Ove Bang.

Lars Thalian Backer (1892-1930) var en av Norges mest progressive modernister.³⁹ Han hadde sin utdanning fra Kunst og Håndverkskolen og ved Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm i 1915. Lars Backer er kjent for å ha fått ført opp Norges første modernistiske bygning som var Restaurant Skansen i Oslo i 1927. Og etter det kom bygninger som Ekebergrestauranten i 1929 og Horngården i 1928-1930, Horngården ble ferdigstilt av Platou (1903-1980) i 1930 etter Backers død.⁴⁰ Backer var også en flittig skribent som i *Byggekunst* først skrev en artikkel med tittelen ”Vor holdningsløse arkitektur” i denne artikkelen setter han spørsmål ved om det mangler en ”arkitektonisk logikk”, mens arkitektmiljøet i Norge var mer opptatt av å diskutere stilproblematikken. Mens Skansen restaurant ble ferdigstilt skrev Backer en ny artikkel i *Byggekunst*, et tidsskrift som var et talerør mellom arkitektene og delvis ut mot folket. Da var temaet ”å løse en moderne oppgave ut fra hensiktsmessige og økonomiske synspunkter”. Det vil si at Lars Backer var interessert i å bruke byggverket, selv om det kanskje ikke var helt fullkomment og var oppført på rekordtid, og betegnet denne typen arkitektur som et ærlig forsøk på et moderne uttrykk.⁴¹

Ove Bangs bygninger ble til i en periode der kaos rådet, eller man kan kanskje kalle det en form for stilforvirring. Hans arkitekturholdning ble utviklet over tid og hans moderne og funksjonalistiske bygninger måtte igjennom den samme utviklingen, bygningene fremstod som helhetlige og godt planlagte, som nye og moderne⁴²

Bang flyttet fra Rjukan til Oslo og åpnet i 1930 sin egen arkitektpraksis. Han hadde vært lærling under Magnus Poulsson, og arbeidet seg fra en nyklassisistisk stil til den funksjonalistiske stilen som rådet i Norge på 1930-tallet.⁴³

Han var med Oslo arkitektforening på en studietur til Holland i 1928⁴⁴, og der fikk han studere den arkitekturen som var i ferd med å bryte ut i Europa. I 1930 fikk Ove Bang oppført

³⁸ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 341

³⁹ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 362

⁴⁰ Gunnarsjaa: 2007, s. 607 Informasjon om: Frithjof Platou arbeidet for Lars Backer fra 1927 og fullførte noen av Backers prosjekter etter hans død.

⁴¹ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 341-342

⁴² Larsen: 1995, s. 215

⁴³ Grønvold: 1995, s. 217

⁴⁴ Findal: 1996, s. 36-42 Skriver om denne Holland reisen og dens viktighet i forhold til omvendelsen av de norske arkitektene til den nye modernistiske arkitekturen.

sin første funksjonalistiske bolig på Rjukan. Den siste delen av livet brukte Ove Bang på tre større byggverk i Oslo , Det Norske Lutherske Indremisjonsselskaps Bibelskole 1934-35, Utvidelse av Oslo tinghus i 1937, Samfunnshuset 1938-40, i tillegg til folkebiblioteket i Sarpsborg. Samtidig tegnet han over 30 eneboliger.⁴⁵

En av disse 30 eneboligene var den eneste villaen han tegnet i Tromsø. Holtveien 23. Byggeåret for denne villaen er 1933, oppdragsgiver var fylkestannlege Leif Simonsen. I dag står det en 1980-talls villa på samme tomten. Når det gjelder tomteforholdene er denne villaen plassert på et plant område på toppen av Tromsøya.

Ove Bang designet boliger for ulike samfunnslag, men hans arbeider innenfor sosialboligbygging var begrenset til et prosjekt for OBOS i Iladalen. Dette prosjektet utviklet seg til å bli en teoretisk øvelse i forhold til lamellblokker og plassering. Her kan vi trekke inn måten også Amundsen jr. arbeidet på sitt diplomarbeid. Ove Bang ville påvise fordelene med å føre opp lamellblokker i parkmessige omgivelser. Leilighetene var i to etasjer med adkomst fra en ensidig korridor i hver tredje etasje, en løsning sterkt påvirket av Le Corbusier. Dette forslaget var tross alt utarbeidet sammen med Jan Reiner som tidligere arbeidet hos Le Corbusier.⁴⁶

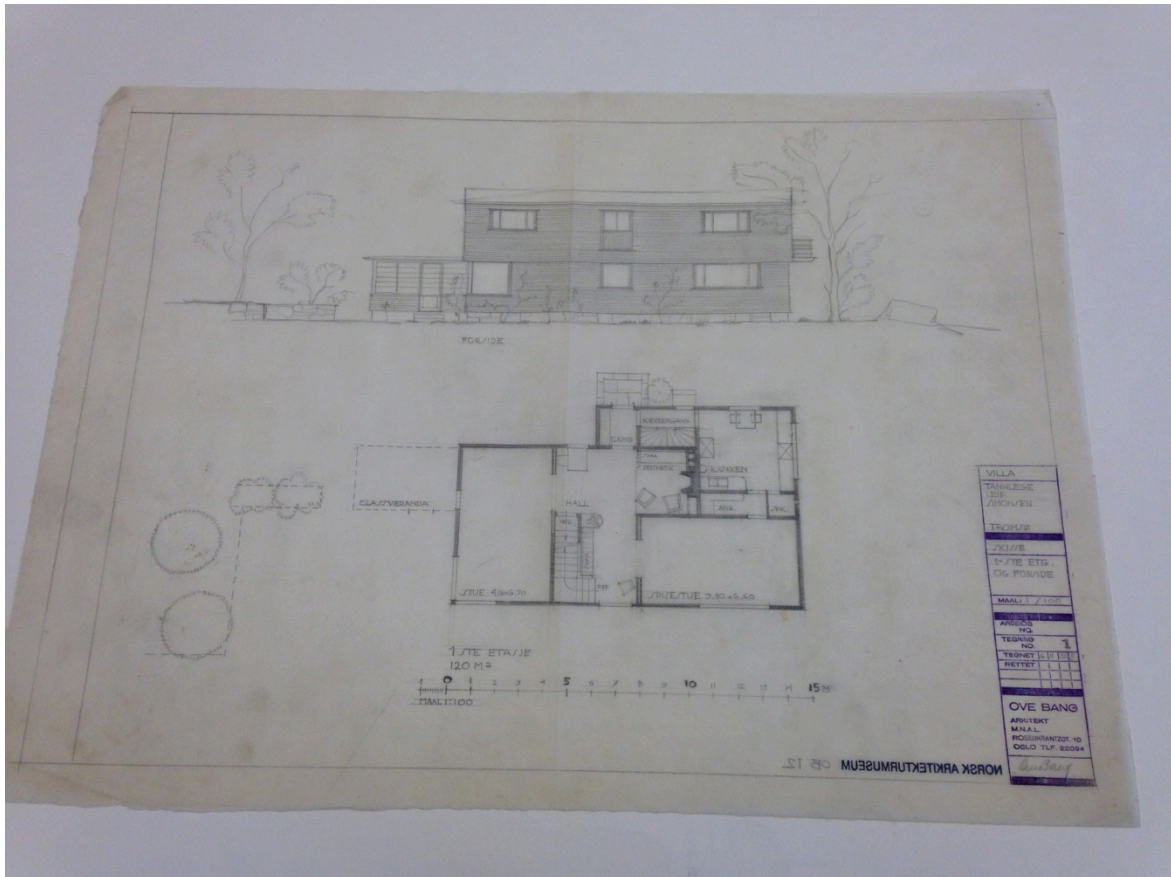
Å knytte Peter Arnet Amundsen jr. opp mot Lars Backer og Ove Bang er kanskje litt urettferdig overfor Amundsen jr. Grunnen til at jeg velger å ordlegge meg slik er at Amundsen jr. på denne tiden, så langt jeg vet gjennom mine undersøkelser ikke var nasjonalt kjent, slik som disse to. Ove Bang hadde som nevnt fått oppført et arbeide i Tromsø, Holtveien 23. Og nettopp dette kunne kanskje ha vært en inspirasjonskilde for Amundsen jr. Gjennom mine studier av tegningene som finnes av Simonsen villaen, har jeg funnet at Petersborggata 52 som ble tegnet av Amundsen jr. i 1937 og oppført i 1938, som bolig og kontor for domprosten, hadde flere likhetstrekk med Ove Bangs villa. Likhetstrekkene ligger i bruken begge gjør av en utragende andre etasje, bruken av hjørnevinduer og bruken av et rektangulært hovedvolum og additive kubiske volumer. Hos begge benyttes liggende panel, men mens Ove Bang velger et slakt saltak har Amundsen jr. valgt et flatt tak. Det må likevel sies at disse likhetstrekkene er stiltrekk som kjennetegner perioden.

⁴⁵ Grønvold: 1995, s. 217

⁴⁶ Grønvold: 1995, s. 217

Illustrasjon 1: Petersborggata 52, fasade. Hege Skogvang 2004.

Illustrasjon 2: Fasade Simonsen villaen, Ove Bang, Holtveien 23. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum, Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Arkitekt Ketil Moe refererte i *Byggekunst* 1980 i artikkelen "PLAN 1933-36" til at det i tidsskriftet *PLAN* ble skrevet om boligsituasjonen, som var preget av trangboddhet og spekulasjon. De gjorde også kritiske analyser av offisielle boligprogram og aktuelle planer og prosjekter. De som stod bak dette tidsskriftet var for det meste arbeidsledige unge arkitekter,

som hadde bakgrunn i en gruppe som het Mot Dag. Medlemmene var intellektuelle marxister. Blant disse var Eyvind Alnæs, Carsten Boysen, Gunnar Øvergaard Jørgen, Frode Rinnan og Erik Rolfsen. Alle disse hadde senere en innvirkning på den norske boligpolitikken på hver sin måte. Tidsskriftet *PLAN* tok utgangspunkt i danskenes tidsskrift kalt *Kritisk Revy*, og det svenske *Byggmästaren*, samt diverse publikasjoner fra Dessau det tyske ”Stein, Holz, Eissen”. *PLAN* tok for seg de internasjonale strømningene, og de kastet seg ut i den internasjonale arkitektur og boligdebatten. De markedsførte funksjonalisme i faget og sosialisme i politikken. *PLAN* gikk inn for å kommentere boligpolitikken og den estetiske arkitekturen, og fungerte som kritiske røster for arbeiderbevegelsen i ulike saker.⁴⁷ Diskursen formalisme versus det sosiale programmet i funksjonalismen ble hyppig diskutert.

Årsaken til at jeg likestiller bygninger og artikler, er at det skrevne ord hadde stor innvirkning, nesten i samme grad som det visuelle som arkitektene tok inn gjennom å se på andres arbeider, det være seg av kollegaer her i Norge eller på ulike reiser. Denne informasjonen har betydning fordi vi nå kan plassere Amundsen jr. blant hans samtidige arkitekter her i Norge, og vi kan knytte an til artikler skrevet på samme tid som det er sannsynlig at Amundsen jr. har lest og blitt påvirket av, slik som tidsskriftet *PLAN*

2.2 Tromsø i første del av 1900-tallet

Tromsø fikk ved århundreskiftet et jernstøperi på skipsverftet. I avisa *Tromsø* ble det skrevet at håpet var at både byen og eierne av jernstøperiet skulle nyte godt av det. Og før 1 verdenskrig var antallet ansatte ved jernstøperiet oppe i 120, antallet ansatte forandret seg ikke mye frem til 1920, da snudde konjunktoren. For byen betydde industrialiseringen en ny vekst. Innbyggertallet økte med 2,5 prosent i året fra 1910, og i 1920 passerte innbyggertallet hele 10000 mennesker. Industrialiseringen førte også til forandringer i de gamle samfunnsstrukturene fra 1800-tallet. Tromsø gikk fra å være et handels og standssamfunn til å bli et industrisamfunn. For byen førte utviklingen med seg forandringer, også i de sosiale og romlige strukturene. Det vil i praksis si at den fysiske strukturen i bomønsteret endret seg, det ble færre beboere i de gamle byområdene og størrelsene på leiligheter forandret seg fra rundt 2.5 rom til 4 fra 1900-1920.⁴⁸

Vekst i folketallet og utflytting fra gamle bygårder, førte med seg nybygging i bykommunens randsoner og utenfor datidens bygrense. I løpet av et par tiår endret byens bebyggelse karakter. Kirkegårdsveien som går oppover Tromsøya ble byens utpregede

⁴⁷ Moe: 1980, s. 131-133

⁴⁸ Hage m.fl. (red). 2008, s. 344-345

overklassestrøk, med prangende villaer og store tomter. Engenstykket sørvest for sentrum ble et typisk strøk for middelklassehus, mindre villaer. Dette området hadde tett regulering. Området mellom Hansjordnesbukta og St. Hanshaugen nord for sentrum ble et område med blandet bebyggelse, og ble sett på som et typisk arbeiderstrøk. Hus her hadde ofte flere leiligheter, utstyrt med utvendige trappebygg. Estetisk var de også gjerne enklere og mer anonyme enn villaene i overklassestrøkene. I 1922 ble bebyggelsen i forbindelse med utstillingen den nye byplanen i Tromsø kommentert av arkitekt Arne Vesterlid (1893-1962).⁴⁹ Vesterlid virket for det meste i Trondheim. Arkitekt Vesterlid mente at de nye boligstrøkene var planløse og stygge, man skulle heller fremheve de gamle empirehusene i sentrum som et ideal å følge i utviklingen av nye boligstrøk. Han poengterte blant annet at det ville koste like mye å bygge noe som var vakkert som det ville koste å bygge noe som var mindre pent.⁵⁰ Et poeng han la frem var at: ”Det kostet det samme å bygge vakkert som å bygge mindre pent”. Byplanleggings og arkitektur debatten i Tromsø hadde flere sider, blant annet byens utvikling bort fra handels- og standssamfunnet, men debatten avslørte også at nye idealer var i ferd med å vokse fram, at andre behov meldte seg når det gjaldt arkitektur. Det nye industrisamfunnet skulle forme byene og Tromsø var ikke noe unntak.⁵¹

Fra artikkelen ”Boligbygg i Tromsø” skrevet av Peter Arnet Amundsen senior i avisa *Tromsø* fra 28.04.1934 kan man trekke ut følgende; Han blir av redaktøren bedt om å redegjøre for boligsituasjonen i Tromsø, et arbeid som ikke var ferdig utredet, men som han likevel valgte å si noe om. Temaet er viktig fordi det gir et innblikk i hvordan det stod til økonomisk hos folket i Tromsø og hvordan kommunen så på byens boligutvikling. Han skriver at byens folkemengde har økt ubetydelig, men likevel er boligpolitikken et problem. Det som ble sett på som et problem da, var mangel på små leiligheter og uvillighet til å øke boligbanklånene. Amundsen senior mente at hovedstaden fråtset i mulighet for folk til å få boliglån, og at midlene var skjevt fordelt i resten av landet. Om disse forholda forbedret seg ville det ikke være et problem å finne ledige arbeidere, og det ville heller ikke være noen risiko for eventuelle panthavere.⁵² Ut fra artikkelen fra Amundsen senior er det rimelig å trekke den konklusjonen om at det var vanskelig for folk flest å få bygget seg en egen bolig ved hjelp av boligbanklån. Det ville igjen si at det var de som hadde midler selv som fikk bygget seg boliger. Denne artikkelen underbygger antagelsen om at det nettopp var de med

⁴⁹ https://nbl.snl.no/Arne_Vesterlid hentet klokken 12.45 den 13.11.2014

⁵⁰ Hage, m.fl.(red.):2008, s. 345

⁵¹ Hage, m.fl.(red.):2008, s. 344-345

⁵² Amundsen senior:1934, s. 9

midler som fikk bygget, til tross for at den funksjonalistiske byggestilen var ment å være økonomisk og rasjonell.

Senere vil jeg diskutere ulike tema trukket ut fra blant annet artikkelen fra Amundsen senior, blant annet om hygienisk boligbygging, et tema som kommer inn under sosial boligbygging, og diskursen om ”den herskende smak” vs ”den nye moderne” og arkitektens arkitekturholdning. Artikkelen ”Det er for trangt i byen vår”, skrevet av Amundsen senior i 1932 hvor tittelen snakker for seg selv må nevnes.

Dette delkapitlet gir et innblikk i hvordan Tromsø utviklet seg som by gjennom starten av 1900-tallet, hvilke områder middelklassen bodde i, og dette har betydning for oppgaven fordi det sier noe om hvilken status boligen hadde og hvor den burde plasseres om du var en del av middelklassen. Og siden både Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 er middelklasse boliger og eksempler på villaarkitektur er det greit å plassere dem i et større bilde, et bybilde under utvikling.

2.3 Peter Arnet Amundsen jr.

Peter Arnet Amundsen senior (1872-1958) ble født i Hyllestad i Sogn, han fikk sommeren 1914 stilling som stadskonduktør i Tromsø, og her starter juniors historie i Tromsø. Peter Arnet Amundsen senior hadde arbeidet på ulike steder i Norge. Rundt 1900 hadde han arkitektvirksomhet i Trondheim, etter bybrannen i Ålesund i 1904 arbeidet han der en periode og deltok i gjenreisningsarbeidet. I 1906 reiste han og kona Agnes født Loland (hun var fra Ålesund), til Amerika Amundsen junior ble født i Tacoma, Washington 14.04.1907. Faren arbeidet ved ulike arkitektkontor på vestkysten, blant annet i Seattle, frem til de reiste tilbake til Norge i 1914. P.A. Amundsen senior var hele sitt yrkesaktive liv i Tromsø kommunalt ansatt.⁵³

Peter Arnet Amundsen jr. (14.04.1907-12.03.1971) hadde som sin far interesse for arkitektur. I 1926 tok han eksamen artium ved den høiere skole i Tromsø, og etter det var han i murerpraksis i Bergen. Deretter dro han til Trondheim for å starte sin arkitekturutdannelse ved Norges Tekniske Høgskole.⁵⁴ P.A. Amundsen jr. var ferdig utdannet ved NTH i 1931, men det er uklart hvilket år han startet studiene der. Hans diplomarbeide hadde tittelen: Planleggelse av boligstrøk med forslag til hustyper for Klosterdalen i Trondheim.⁵⁵

⁵³ Arkitektkontoret Amundsen 75 år: 2006, s. 9

⁵⁴ Arkitekturkontoret Amundsen 75 år: 2006, s. 10-13

⁵⁵ Informasjon om navn på diplomarbeid er hentet fra Astrid Sandvik ved bibliotek for arkitektur ved NTNU E-post korrespondanse 04.04.2013

Man kan ut fra informasjon fra ulike artikler i NTH's jubileumsbok *Arkitektur i hundre, Arkitekturutdanningen i Trondheim 1910-2010* trekke ut ulik informasjon om hans studietid i Trondheim og hva den inneholdt. Boken består av artikler skrevet av ulike personer med tilknytning til NTNU.⁵⁶

For Peter Arnet Amundsen jr. og hans medstudenter, bød utdannelsen på utfordringer. Rundt 1930 tallet gjorde funksjonalismen, som vi har sett, sitt inntog i arkitekturen, og studentene ved NTH var åpne for nye strømninger fra blant annet Bauhausskolen i Dessau. En av studentene, Tønnes Søyland, som nok er en av de Amundsen studerte sammen med, skrev i *Byggekunst* i 1930 en krass kritikk av studiet han selv deltok i. Han beskrev for eksempel faget formlære som ”avleggs”, og avdelingens ledelse ble beskrevet som ”ansvarsløse”, siden de videreførte faget uten å endre det betydelig. Studentene var misfornøyde og ønsket endringer i utdannelsen, de mente undervisningsopplegget manglet begreper som var sterkt aktuelle for funksjonalismens samfunnsmessige og produksjonsmessige relevans. Finn Berner ble ansatt som professor i 1927 i faget byggekunst II, og hos studentene skapte dette en forventning om radikal forandring. Men forventningen ble ikke innfridd, og dette var medvirkende til studentstreiken som kom i 1930, da Tønnes Søyland, som en reaksjon på hans artikkel i *Byggekunst*, ble utvist fra studiene i 3 måneder. Dette var den første studentstreiken ved NTH. Det førte til en offentlig diskusjon mellom studenter, lærere og praktiserende. I løpet av denne diskusjonen ble det formulert et konkret forslag til et nytt studieopplegg, og selv om dette ikke ble gjennomført i sin helhet, førte det til små forandringer opp gjennom årene, som igjen viser at studiet over tid utviklet seg.⁵⁷

Det er også sikkert at Amundsen jr. i løpet av studietiden hadde lærere som blant andre Sverre Pedersen (1882-1971), som hadde utdanning fra både Trondheim, Hannover og Berlin, og arbeidet mye med det vi i dag kaller byutvikling i en klassisistisk tradisjon.⁵⁸ Fra 1910-1920 foregikk det en langsom profesjonalisering av byplanlegging som faglig disiplin, det foregikk gradvise forandringer både i Norge, Europa og USA. I disse årene ble det skrevet mye faglitteratur som skulle være med på å avklare de overordnede faglige problemene. Samfunnsplanlegging, sammen med nye materialer og teknologi, var store problemområder i de ideologiske debattene i de ulike fagmiljøene. NTH var fra 1910 med på å utforme byplanlegging som studium. I tidligere byplanlegging var det det todimensjonale kvartalsvise

⁵⁶ Solberg (red.): 2011, s. 5

Boken består av artikler skrevet av ulike personer med tilknytning til NTNU

⁵⁷ Solberg (red.): 2011, s. 96

⁵⁸ Solberg (red.): 2011, s. 52

rutenettet med utspring fra monumentalbygg som rådhus og kirker som ble brukt. I 1909 var det lyst ut en konkurranse i forbindelse med utforming av en ny byplan for Trondheim. Mange norske byer stod framfor nye reguleringer på dette tidspunktet i historien - også Tromsø.

Sverre Pedersens byplan for Tromsø ble kjøpt inn. Den hadde navnet 997-1681-1910. Pedersen var kjent for sin produksjon av byplaner som var preget av akser, symmetri og fondvegger. Han gav også uttrykk for et bevisst forhold til elementer både i liten og stor målestokk. For Pedersen var også topografien viktig og graderingen i forhold til høyder ble brukt som forsterkende element med tanke på utsikt eller for å gjøre aksene tydeligere. Sverre Pedersen ble ansatt som den første professoren i bygningskunst og byregulering ved NTH. På denne måten var han også med på å påvirke unge arkitekter blant andre Amundsen jr.⁵⁹

Hvor Peter Arnet Amundsen jr. sto i diskusjonen om utdannelsen er vanskelig å vite, men noe kan leses ut av hans diplomarbeid. Peter Arnet Amundsen jr. etablerte seg som den første privatpraktiserende arkitekten i Tromsø i 1931. Å starte arkitektkontor på 1930-tallet var ikke lukrativt, så Amundsen jr. startet i det små på loftet på sin hjemgård i Skippergata 6. Allerede i 1931 begynte han å få oppdrag. Han tegnet da en enebolig for Anders Nordøy med familie. Denne eneboligen ble plassert i Conrad Holmboes veg og fikk nummer 30. Dette var det første prosjektet med ønske om tidstypisk arkitektur. Senere kom Alfheimveien 3, Jordbærhaugen 3 (nå Austadveien 8), og Petersborggata 52. I tillegg til disse oppdragene tegnet han offentlige bygninger: Fryseriets nybygg ved sør-jeteen i 1936 og Felleskjøpet i Tromsdalen i 1937. I 1934 ble Bensinstasjonen som stod på Rich. Withs. Pl. 4 tegnet. Den er nå revet. Ved å se på gamle fotografier av denne bygningen, ser man at dette er et meget godt eksempel på funkisarkitektur i bybildet. Sagatun kafé som lå rett i nærhet, der Saga Hotell ble bygget mange år senere, er et eksempel på interiørarbeid gjort av Amundsen jr. Han tegnet hele innredningen, i tillegg til stoler og bord. Og i 1941 ble Tromsø Brannstasjon oppført i Parkgata 29, også den med et tidstypisk preg. Eksempler på bygninger satt opp utenfor byen er blant annet Baptistkirken i Narvik som ble oppført i 1937 og Setermoen skole i Bardu kommune oppført i 1950. Produksjonen er stor og siden jeg konsentrerer meg om en avgrenset tidsperiode, velger jeg å ikke nevne alle prosjektene som kommer etter 1940.⁶⁰ Privat skjedde det flere ting i livet til Amundsen jr. Den 23.07.1938 giftet han seg med Elsa Wilhelmsen, som var født 15.07.1907, og var utdannet sykepleier og jordmor. Elsa var fra

⁵⁹ Brekke, Lexau, Nordhagen: 2008, s. 297-298

⁶⁰ Arkitektkontoret Amundsen 75 år, 2006, s. 10-26

Tromsø og døde i Tromsø i januar 1966.⁶¹ I 1944 fikk de sønnen Børre Amundsen. Peter Arnet Amundsen jr. virket som privatpraktiserende arkitekt i Tromsø fra 1931 til ca 1956 eller 1957, da han ble ansatt som bygnings -og reguleringssjef i Tromsø kommune.

Noen år etter Amundsen jrs død i 1971 startet hans sønn Børre Amundsen på arkitektkontoret, som ble omorganisert til aksjeselskap fra 1979. Kristian Wilhelmsen, Børre Amundsen og Richard Kirkpatrick stod som eiere av bedriften. Etter hvert trakk Wilhelmsen seg av helsemessige årsaker. Dette førte til at Børre Amundsen ble daglig leder, og etter at Kirkpatrick gikk av med pensjon overtok Børre Amundsen aksjene i bedriften.⁶² Børre Amundsen, er den som har best oversikt over hva hans far tegnet i tidsperioden mellom 1930-1940. Børre Amundsen har i sine arkiver tegninger av arbeider i og utenfor byen som hans far har tegnet og fått oppført. Amundsen jr. bidro til flere offentlige bygninger, men det er likevel privatboligarkitekturen som er temaet for dette arbeidet.

2.4 Fra diplomarbeid til villaarkitektur

Uten å gjøre en hel analyse av Amundsen jrs arbeider kan man se på den generelle utviklinga av hans uttrykk. Fra hans Diplomarbeid fra 1931, som viser en kombinasjon av nyklassisistisk og modernistisk arkitektur, har Amundsen jr. arbeidet fram en stil som tydelig er influert av samtidens arkitektur. Når det gjelder mine studieobjekter fra henholdsvis 1938 og 1939 vises det tydelig på både planløsning og fasade at han er påvirket av den funksjonalistiske stilen. Han var i posisjon til å påvirke andre som arbeidet innenfor byggebransjen og ikke minst var han i posisjon til å påvirke tenkemåten til sine fremtidige kunder (befolkningen i Tromsø). På 1930-tallet da Amundsen jr. flyttet til Tromsø og startet sin arkitektkarriere var en arkitekt å regne som en kjendis på mange måter, på grunn av sin utdanning, men også på grunn av den statusen en lang utdanning gav deg. Amundsen jr. arbeidet seg opp et omdømme og oppdragene ble flere. I bybildet (og utenom sentrum) kunne man registrere at bygninger med et funksjonalistisk uttrykk ble ført opp, og gjennom avisa *Tromsø* fikk innbyggerne i Tromsø en gang i blant et innblikk i hva diskursen rundt den moderne arkitekturen dreide seg om, og mer spesifikt fikk de innblikk gjennom ulike artikler som presenteres i diskusjonen.

⁶¹ Informasjon om familie er hentet fra Børre Amundsen, e-post korrespondanse og samtale. August 2013

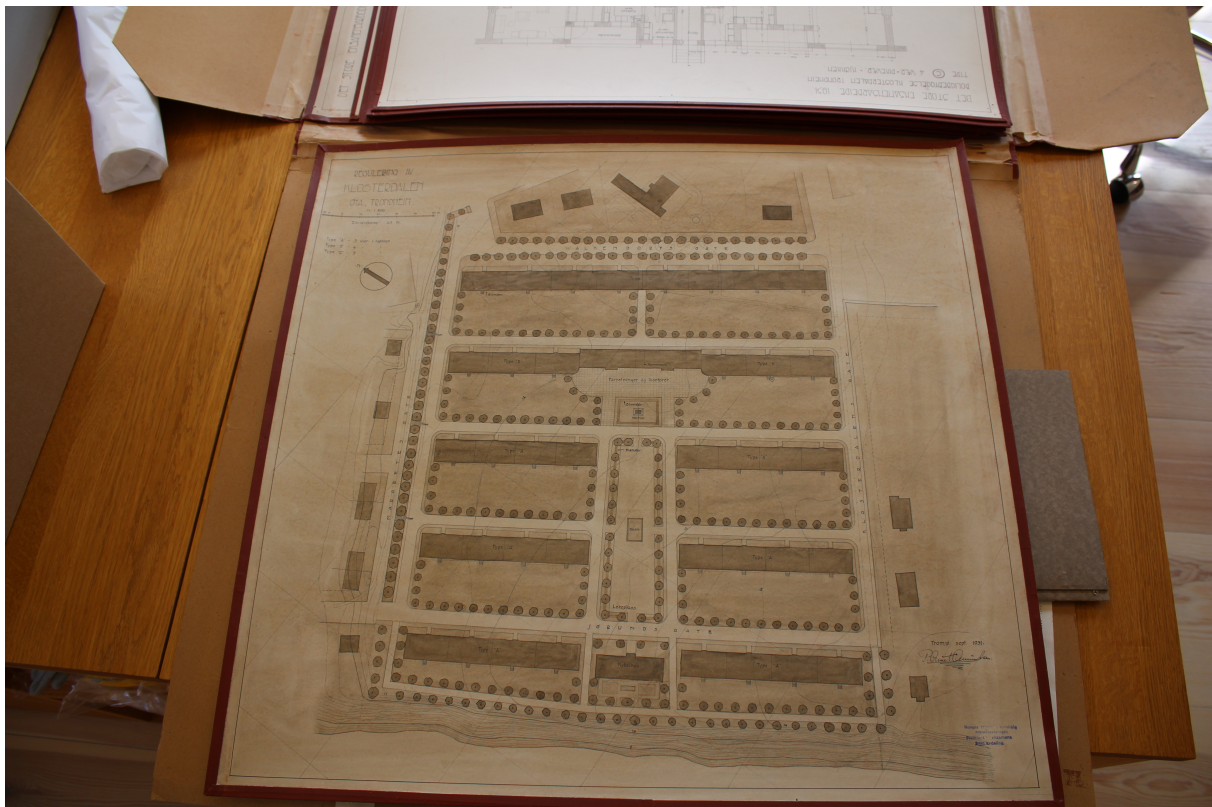
⁶² Arkitekturkontoret Amundsen 75 år, 2006, s. 37 og Børre Amundsen.

2.4.1 Regulering av Klosterdalen Øya. Trondheim

Diplomarbeidet til Peter Arnet Amundsen jr. er viktig å se litt nærmere på fordi det på mange måter markerer starten på hans karriere som arkitekt, selv om dette arbeidet ikke ble oppført. Det er viktig fordi det viser hans stiluttrykk mens han studerte på NTH i Trondheim. Forslag til boligstrøk i Klosterdalen i Trondheim, var oppgaven Amundsen jr. skulle løse og den løste han på denne måten:

Amundsen jrs diplomarbeid var en detaljregulering av et område i Klosterdalen. Situasjonsplanen viser en plan tomt med ulike lavblokker. Type A blokken hadde 3 rom pluss kjøkken, type B var blokker knyttet til en sentrert forretningsgård, der blokkene lå på hver side. De hadde 4-rom og toalett Type C lavblokkene hadde 4 rom og kjøkken.

Type A-lavblokken har en fasade mot sydvest i nyklassisistisk stil, den er i 3. etasjer i tillegg til kjeller og loft. Bygningsvolumet er rektangulært, og er plassert på en plan tomt, det kan man lese ut fra situasjonsplanen.

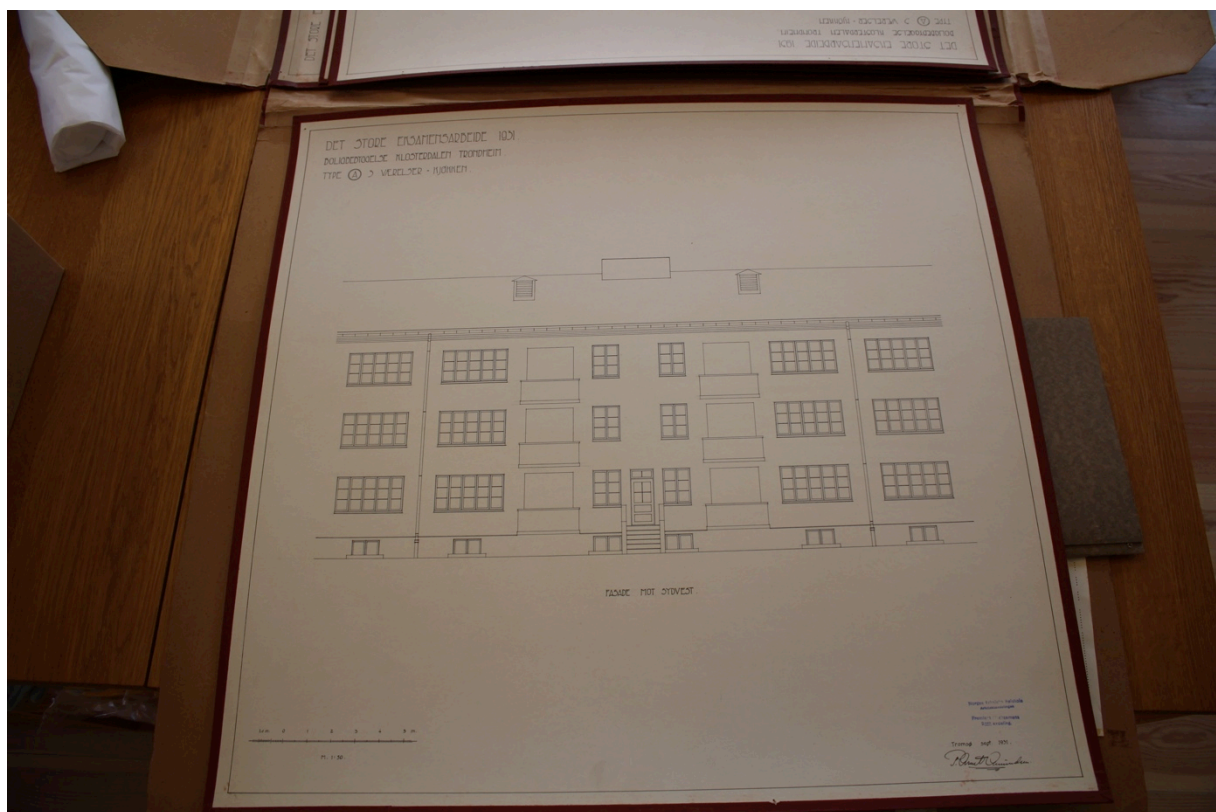

Illustrasjon 3: Situasjonsplan, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Man ser at dette er en bygning i nyklassisistisk stil på grunnlag av trekk som symmetri i vinduene, som også er smårutete og kan minne om blyglassvinduer. Amundsen jr. kombinerer bruken av smårutete vinduer og tofagsvinduer. Vindusplasseringen gir både en vertikal og

horisontal retningsfølelse, vertikal på grunn av de to smale vindusrekkene på hver side av den sentrerte inngangen, og horisontale på grunn av vinduene som kan minne om 1600-tallets bygårds-blyglassvindu, de smårutete store vindusflatene. Disse strekker seg på rekke etter de utkragede balkongene, om man leser fasaden ut fra den sentrerte inngangen. Lavblokken har saltak, sentrert pipe og to arker plassert på hver side av pipen for ventilasjon.

Type A lavblokkene lå flere på rekke, og dannet 3 rekker på Amundsen jrs situasjonsplan. Når man ser på plan, er leilighetene plassert 2 og 2 i hver etasje. Stue, kjøkken, vaskerom og tørkerom er plassert i front hvor det er størst lysinntak, bad og soverom er plassert mot baksiden av bygningen. I 2. og 3. etasje er det likt med hensyn til plan over 1. etasje. Sentralfyringen og rom for brensel er plassert i kjelleren, og i tillegg til disponible rom for hver leilighet og en felles W.C, på loftet, var det disponible rom med tørkekott til hver leilighet. Baksiden av bygningen har en enda klarere vertikal vs horisontal virkning visuelt. Jeg viser da til vindusrekken som går vertikalt rett over den sentrerte inngangsdøren på baksiden mot nordøst, og lysinnfallene på baksiden består av mindre vinduer i samme stil.

Illustrasjon 4: Fasade Type A, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

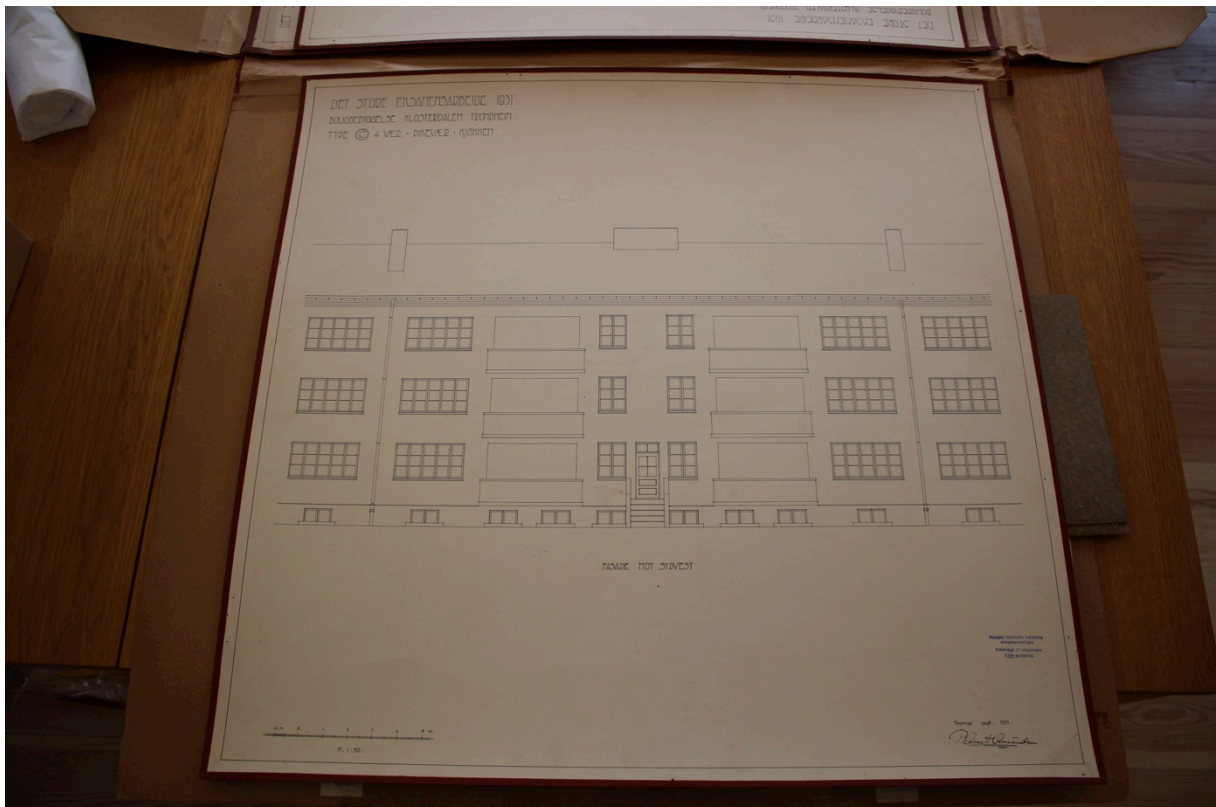
Type B av lavblokkene var betegnet i beskrivelsen av diplomarbeidet som lavblokker med 4-rom pluss toalett, og hadde også en forretningsgård i midten har ikke Amundsen jr. valgt å si mer om enn han gjør i sin beskrivelse. Den er ikke tegnet, og det eneste som det finnes en perspektivtegning av, er forretningsgården som deler rekken av type B lavblokker i to. Men i beskrivelsen hans står det at type B lavblokkene har leiligheter med 4 rom og toalett. Man kan ut fra de andre lavblokkene anta at den har likt uttrykk. Som nevnt er Forretningsgården tegnet i perspektiv, og ved å studere denne perspektivtegningen, ser man et annet uttrykk i Amundsen jrs arkitektur. Forretningsgården er i følge situasjonsplanen en slags fondvegg, hvor det er gjennomgang for folk. Årsaken til at jeg tolker at forretningsgården/ plassen til Amundsen jr. har et mer moderne uttrykk, er hans bruk av vindusflater i ulike størrelser. Hovedvolumet i bygningen er rektangulært, med additive elementer, blant annet avrundede hjørner med vindusbånd som er trukket ut fra bygningskroppen. Selv om dette er en tegning som gir et symmetrisk inntrykk av bygningen, er det ikke vanskelig å se at han nærmer seg nye uttrykksmåter.

Illustrasjon 5: Perspektivtegning forretningsgård, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Type C lavblokkene har 4 rom, pikerom og kjøkken. Denne typen lavblokk har det samme nyklassisistiske uttrykket som Type A, men er noe større med tanke på kvadratmeter og størrelsen på den utkragede balkongen. Denne typen lavblokker har også en sentrert pipe, men med to ekstra piper plassert lenger ned på taket. Pipene er plassert lenger ut mot gesims og endevegg enn ventilasjonsarkene på lavblokk Type A, men det symmetriske uttrykket er likt Type A.

Plan for hver etasje er lik som Type A, men har spisekrok ved kjøkkenet og pikeværelse med eget kott, pluss at det er flere skap for oppbevaring på hvert soverom. Men også her er oppholdsrommene plassert i front av bygningen, mens soverom og bad er plassert mot baksiden av bygningen. Denne lavblokktypen er kun plassert over en rekke i følge Amundsen jrs situasjonsplan.

Illustrasjon 6: Fasade Type C lavblokk, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Illustrasjon 7: Perspektiv av vestfasade Type C Lavblokk, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Konstruksjonen av lavblokkene er beskrevet i detalj av Amundsen jr. i hans beskrivelse av sitt diplomarbeid. Men jeg velger å ta med kun det viktigste. Blokkene er satt opp på betongfundament med grunnmur, byggene har bærebjelker i veggene inkludert lekter og netting. Trappene er i jernbetong, taket er utført som åstak med dobbelstol som man kan se i snittegningen av loftet og det er tekket med takstein. Dette gjelder ikke for annet enn type A og C, ikke forretningsgården og B- lavblokkene. Dette hevder jeg på grunnlag av at disse ikke er beskrevet eller tegnet i detalj, slik som Type A og Type C lavblokkene. Ytterveggene er i pusset mur på alle bygningene.

Fra diplomarbeidet arbeidet Amundsen jr. frem et funksjonalistisk stiluttrykk, som kommer til syne i flere av bygningene som er nevnt tidligere i dette kapitlet. Han kunne på mange måter betraktes som en banebrytende arkitekt blant Tromsøs befolkning, som kanskje ennå ikke så for seg hvilken utvikling både byen og Amundsen jr. stod ovenfor i fremtiden. Men på 1930-tallet og frem til tidlig 1940-tall var det det funksjonalistiske formspråket som Amundsen jr. arbeidet inn i sine boliger og offentlige bygg.

Grunnen til at jeg velger å ha med en beskrivelse av hans diplomarbeid med tegninger, er først og fremst å vise hans stilutvikling fra han leverte inn sitt diplomarbeid ved NTH i 1931 og til han tegnet Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 på slutten av 1930-tallet. Disse er ytterpunkter og har forskjellige uttrykk. Amundsen jr. var student ved NTH i en brytningstid hvor han kunne motta mange ulike impulser. Hans arkitekturholdning og stilutvikling hadde ikke bare betydning for ham personlig, det viste seg i senere tid at den også fikk og fortsatt har betydning for Tromsøs befolkning.

3.0 Analyse av Amundsen jrs villaarkitektur

Dette kapitlet vil handle om mine studieobjekter og hvordan jeg analyserer Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 ut fra originaltegninger.⁶³ Det var viktigere ut fra oppgavens tema å analysere tegningene enn å analysere de fysiske bygningene ettersom disse er endret på opp gjennom årene. Valget falt altså på å bruke originaltegningene fordi disse hjalp meg å se hvordan boligene så ut da de ble ført opp på slutten av 1930-tallet.

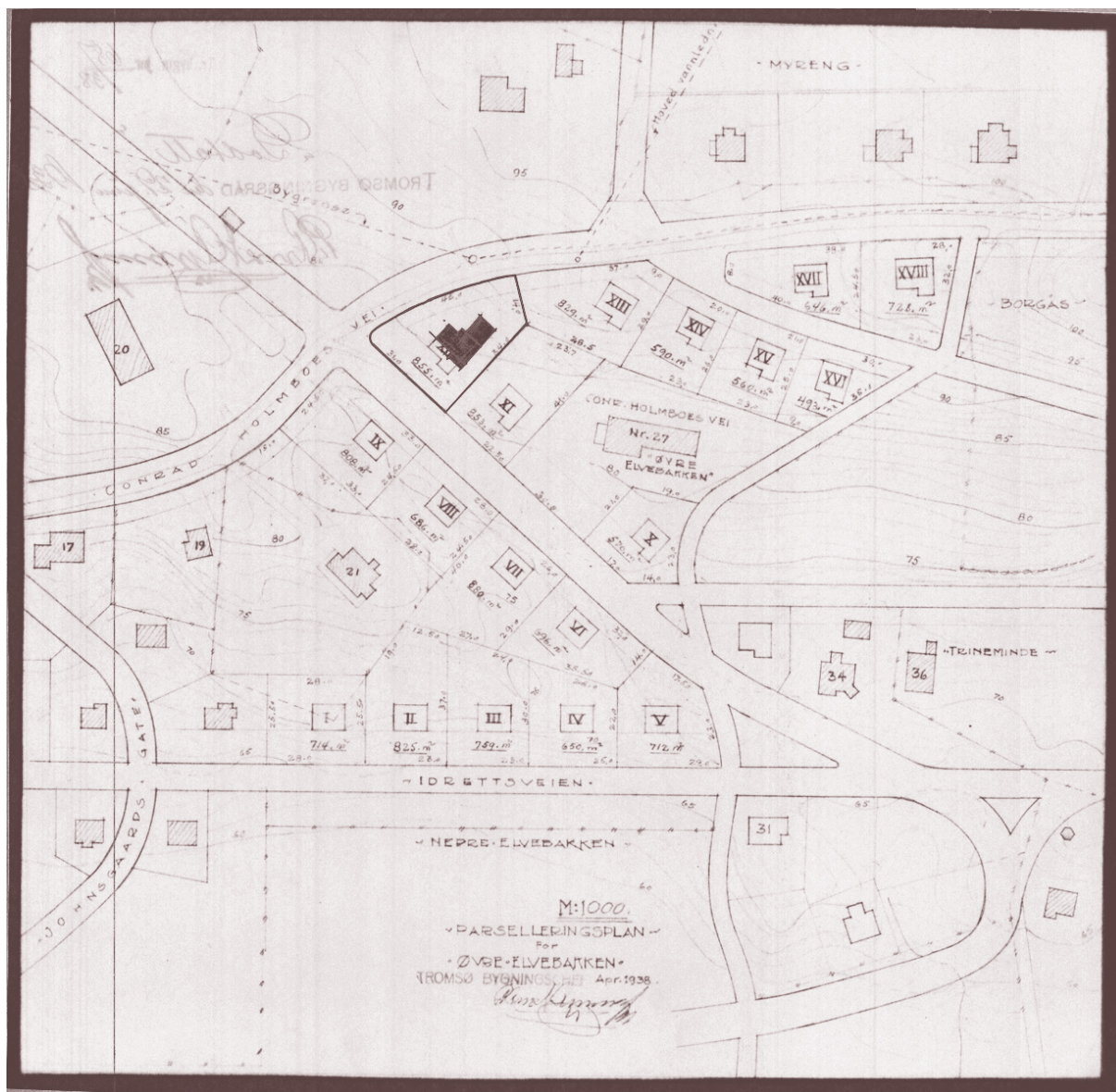
3.1 Conrad Holmboes veg 25

Conrad Holmboes veg 25 ble tegnet i 1938. Arkitekt var Peter Arnet Amundsen jr, hvem byggmesteren var er usikkert. Oppdragsgiveren for Conrad Holmboes veg 25 var baker og konditor Kaare Krane, sønn av bakermester og konditor Petter M. Krane. Kaare Krane fikk sin utdanning i både inn og utland, og kom tilbake til Tromsø for å tre inn i firmaet til sin far. Krane jr. hadde før krigen sysselsatt ca.10 personer, og det gir et inntrykk av at det økonomiske ikke var et problem for firmaet. Man kan anta at det ikke var noe i veien med hans private økonomi.⁶⁴

Situasjonsplantegningen forteller at huset er plassert mot nord øst der Conrad Holmboes veg krysser Haakon VII's gate, nord for sentrum mot toppen av øya. Den fullstendige adressen er Conrad Holmboes veg 25, 9011 Tromsø. Villaen er satt opp i et område som i samtiden ikke var utbygget i så stor grad som det er i dag, slik at boligen og boligens uttrykk nok ble lagt merke til da den ble ført opp. Når det gjelder topografien er boligen plassert på en skrånet tomt som gir arkitekten rom for gradering i forhold til plassering av volumene.

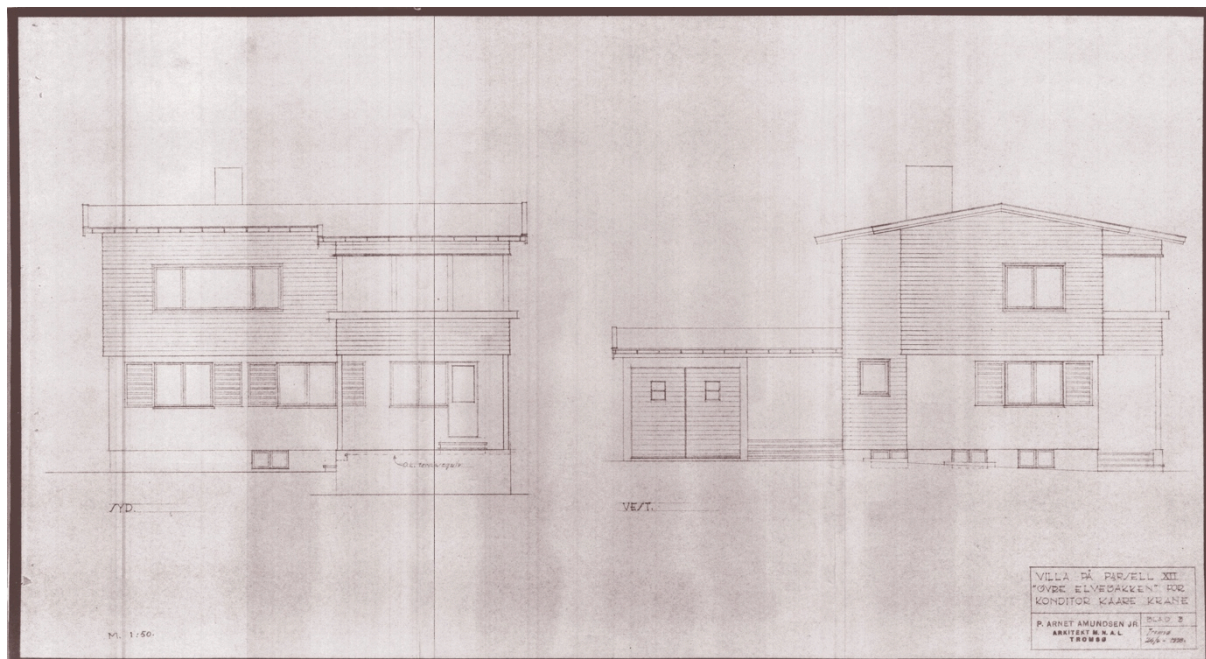
⁶³ Originaltegningene til begge boligene er innhentet fra Tromsø kommunes byggesaksarkiv i 2012.

⁶⁴ Ytreberg: 1971, bind 3, s 191

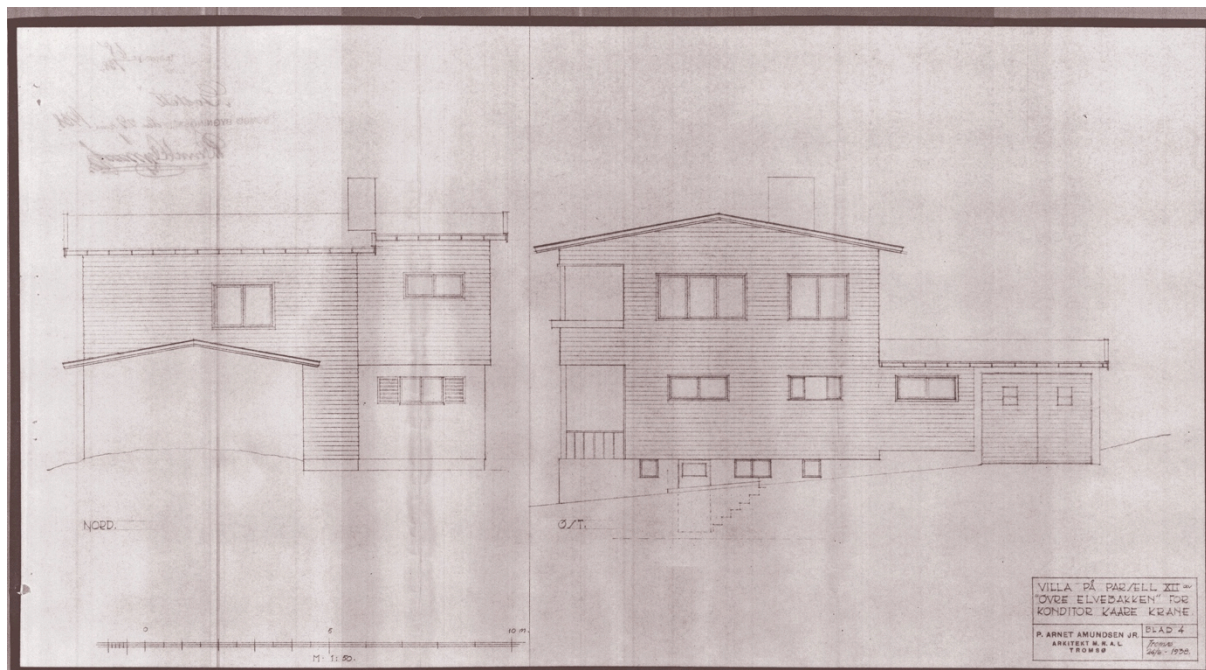
Illustrasjon 8: Situasjonsplan, Conrad Holmboes veg 25, Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Dette er et typisk "skjørt og bluse-hus". Huset har en kontrast mellom kledningen i 1 og 2. etasje. Conrad Holmboes veg 25 består av to etasjer og kjeller. Betegnelsen skjørt og bluse-hus blir hovedsakelig brukt på trehus i to etasjer, der en etasje har vertikalt og den andre etasjen har horisontalt ytterpanel. Men betegnelsen brukes også på hus som Conrad Holmboes veg 25, som har en 2. etasje i trepanel og en 1. etasje i mur. Huset er sammensatt av ulike geometriske former, Amundsen jr. bruker både rektangulære og kvadratiske volumer, og måten disse er brukt på gir et helhetlig inntrykk. Bygningens funksjon er å være et hjem, et bolighus, brutto boligareal på boligen er i følge byggeanmeldelsen 107m^2 da Conrad Holmboes veg 25 ble oppført.

Illustrasjon 9: Fasade mot sundet. Conrad Holmboes veg 25, Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Huset har en speilvendt L-form og langsiden ligger mot nordøst og sundet. Plantegningene for 1. etasje viser volumene og den helhetlige formen de utgjør sammen. Mot vest og mot Conrad Holmboes veg sees tydelig de additive bygningsvolumene i form av trappehus, inngangsparti, og garasje. Conrad Holmboes veg 25 antyder utkragende 2. etasje. Trappehuset er trukket inn fra yttervegg på hovedvolumet. På grunn av ulike lengder på vegglivet, og ikke minst på grunn av de ulike volumene som boligen består av, er det lett å se at fasaden er asymmetrisk. Fra nord ser man huset i et perspektiv som gjør at man får et bedre inntrykk av at volumene er gradert i ulike høyder. Husets frontfasade gir ikke inntrykk av at det er bygget opp av ulike volumer, det avsløres først når boligen blir studert fra sidene. Arbeidet som Amundsen jr. har gjort i Conrad Holmboes veg 25 har noen likhetstrekk med Adolf Loos sitt arbeid i forhold til gradering og bruk av ulike volumer. Jeg henviser her til Rufer Haus, der Loos bygger ut fra en kubisk form og adderer volumer, selv om Amundsen jr. bruker rektangulære former i formuttrykket som han gir Conrad Holmboes veg 25.

Illustrasjon 10: Fasadetegning med målestokk, Conrad Holmboes veg 25, Tromsø kommunes byggesaksarkiv

Det første som skiller seg ut med fasaden i Conrad Holmboes veg 25 er bruken av vinduer, hvor Amundsen jr. tar i bruk både tofagsvinduer, trefagsvinduer og helt enkle vinduer i tillegg til dører med vinduer i. I 1. etasje er det plassert skodder ved vinduene som vises ut mot sundet og sør. Måten Amundsen jr. bruker vinduene viser hvor viktig han mener det er med lys til rommene. Men han har ikke brukt vinduer som er sirkulære, hjørnevinduer eller vindusbånd, vinduer som ofte ellers brukes og blir sett på som funksjonalistiske stiltrekk. Vinduene i 1. etasje, som har skodder kan, oppfattes som illuderte vindusbånd. Som nevnt er fasaden på Conrad Holmboes veg 25 delt i to, hvor 1. etasje er i pusset mur, mens 2. etasje har liggende panelkledning. Dette gir en brytning i fasaden, en kontrast. Fasaden mot sørøst og sundet har også en veranda med overbygget tak. Verandaen står på søyler plassert i bakken ved terrassen under. Det er en utgangsdør til terrassen som går fra hovedsoverrommet i 1. etasje. Garasjen er tilknyttet inngangspartiet mot nord, den er kun over en etasje, og har i likhet med hovedvolum også et slakt saltak. Conrad Holmboes veg 25 har flere innganger, en hovedinngang, en inngang ned i kjeller fra nordøst, og inngangen fra sørøst til hovedsoverrommet.

Fasaden er utformet på en slik måte at geometriske former er samlet til en helhet som på tross av asymmetri gir et harmonisk uttrykk overfor en betrakter. Og dette var ofte ønsket hos funksjonalistene. Å gi en regularitet i uttrykket selv om midlene som brukes for å komme frem dit ikke er typiske verktøy for å gi et harmonisk og aksialt uttrykk.

I Conrad Holmboes veg 25 er det 2. etasje som er hovedetasjen. Den består av fire rom, inndelt i stue, spisestue, kjøkken, og gang/trappegang. Stue og spisestue vender mot sør og sundet, det er en åpen løsning mellom disse rommene. I plantegningen viser Amundsen jr. at han er kreativ i forhold til de ulike volumene, fordi det her er tydelig at hovedvolumet består av to kvadratiske former som øyet oppfatter som en helhetlig rektangulær form, men spisestuen er trukket tilbake fra stuens yttervegg, og utgjør derfor en egen del, et eget volum i bygningsmassen. Mot nordøst ligger kjøkken med inngang mot spisestue og trappegang, og det er to innganger til kjøkkenet. En artig liten funksjonell detalj er at kjøkkeninnredningen nærmere bestemt kjøkkenskapene mot spisestuevegg kan åpnes både fra kjøkken og spisestue. Kjøkkenet er heller ikke stort, noe som var et vanlig trekk i kjøkken i funksjonalistisk arkitektur. De ble ofte referert til som laboratoriekjøkken.

1. etasje i Conrad Holmboes veg 25 inneholder hovedinngang, vindfang og utvendig bod på samme plan. Videre bad med wc, hovedsoverom og et mindre soverom, gang i tillegg til trappegang, og stue med tekjøkken. Den nesten sentrerte gangen med kott er tilknyttet stue, tekjøkken og det minste soverommet som er plassert henholdsvis mot sør vest, mens hovedsoverom er plassert mot sør, bad mot øst og trappegang med hylleløsning for oppbevaring er plassert mot nord. Som nevnt er hovedvolumet bredere mot nord øst enn mot vest på grunn av planløsningen. Dette kommer av at trapperom og eksempelvis baderom i 1. etasje kan sees på som et eget volum.

Kjelleren inneholder brensel og fyrrom. Fyrrommet har inntegnet varmtvannsbereder. Disse rommene er plassert mot nordvest, vaskerom er plassert mot sør og sentrert. Tørkerom og disponibelt rom mot øst, matbod med lagringsplass plassert mot nordøst. Trappegang og wc plassert mot nord. Fra inngangen i øst er det mulig å få tilgang til tørkerom, fyr og brensel, vaskerom og disp.rom. Mens den innvendige trappegangen gir tilgang til matboder og WC.

Conrad Holmboes veg 25, består av både åpne og lukkede rom og har et klart mønster i forholdet mellom for eksempel stue og spisestue, som er åpne og flytende, mens andre rom er lukkede.

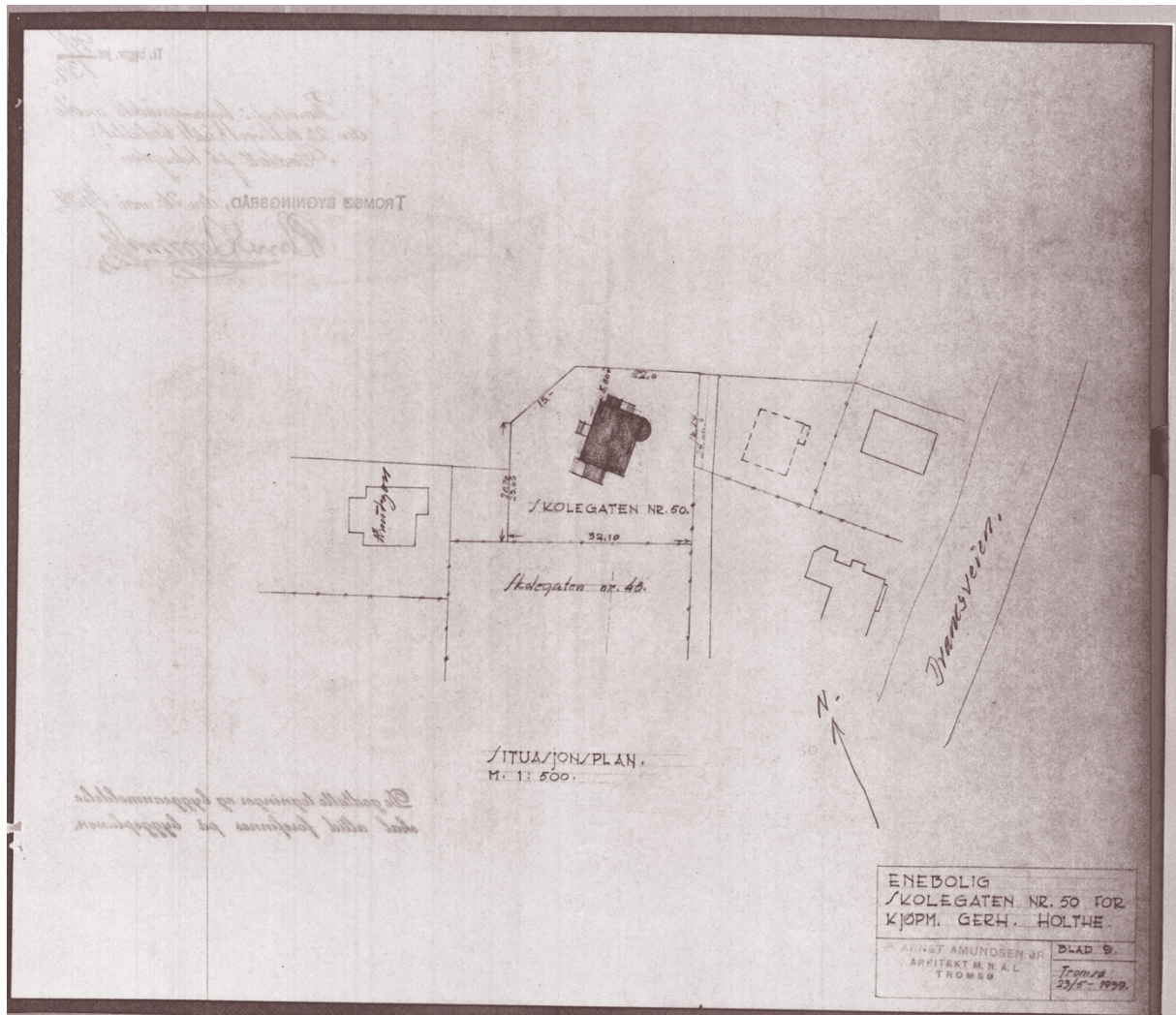
Når det gjelder materiale er det brukt betong/mur glass og tre. Mot sundet og sør er 1. etasje og kjeller i mur, også mot vest er hovedvolumets 1. etasje i mur. Garasjen er også i mur/betong med tre dører (liggende panel), mens liggende trepanel kler fasaden ned til grunnmur mot øst og nord (trappehus) Mot vest er det et uterom mellom hovedinngang og garasje. Konstruksjonen i Conrad Holmboes veg 25 fremtrer som massiv, og består av både armert betong og bindingsverk.

Conrad Holmboes veg 25 er en bolig som, sammenlignet med en kunstners komposisjon av et maleri, er komponert gjennom ulike volumer som sammen gir et helhetlig uttrykk. I hovedsak er det riktig å si at boligen er satt sammen av to deler: En del som er over 1. etasje, og en hoveddel som strekker seg over to. Dette gir graderingen som nevnes i forhold til volumene, det gir bygningen spenst og et overraskende element i forhold til hva som ventes når man ser huset fra forsiden. Det mest iøynefallende med Conrad Holmboes veg 25 er oppdelingen av fasaden, som er en del av det estetiske uttrykket i et skjørt- og bluse hus, men også vinduene i 1. etasje er iøynefallende på grunn av arkitektens valg når det gjelder skoddene. Dette er ikke vanlig på vinduer på bygninger i Tromsø.

3.2 Skolegata 50

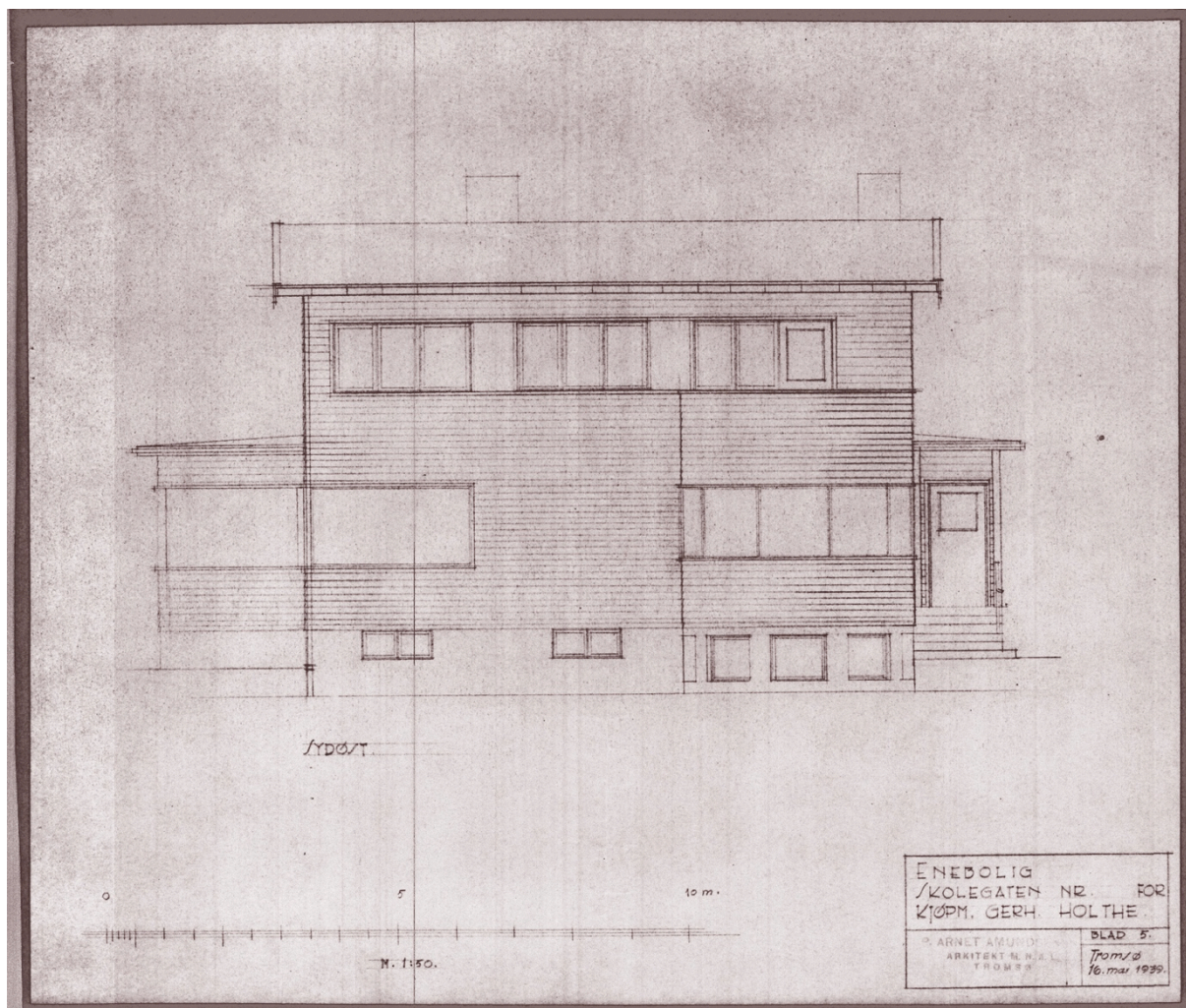
Skolegata 50 ble tegnet av arkitekt Amundsen jr i 1939, byggmester er usikkert. Kjøpmann Gerhard Holthe var oppdragsgiver for Skolegata 50, han startet omkring 1920 med herreekvipering i Storgata 50. Senere kjøpte han Sjøgata 16, og kort tid etter det kjøpte han Storgata 85 (Waldelgården). Selv om Gerhard Holthe, som kjøpmenn flest, ble utsatt både for innbrudd og opp og nedganger i sine forretninger, var nok økonomien bedre enn hos folk flest, som ikke eide like mye som ham.⁶⁵

⁶⁵ Ytreberg: 1971, bind 3, s. 163-324

Illustrasjon 11: Situasjonsplan Skolegata 50, Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Situasjonsplanen forteller at huset er plassert på et platå over sentrum, mot nord, og tomten skråner svakt. Huset er et av nå to boliger som ligger i enden av en blindgate. Den fullstendige adressen er Skolegata 50, 9008 Tromsø. Da denne boligen ble oppført på slutten av 1930-tallet, var det i et område der det var en mer tradisjonell byggestil, med boliger som hadde trekk fra andre historiske tidsperioder.

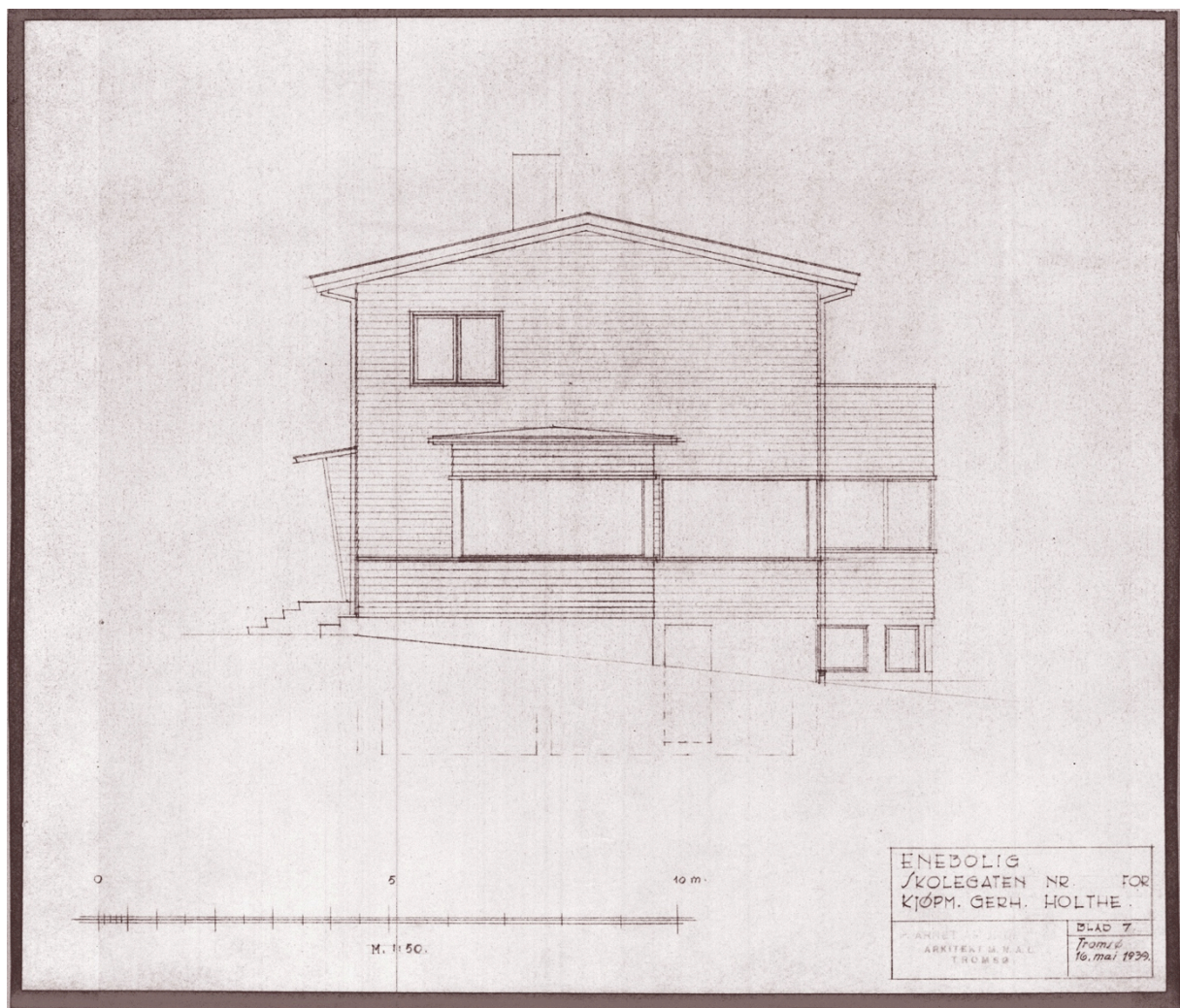

Illustrasjon 12: Fasadetegning mot sundet med målestokk. Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Skolegata 50 består av ulike volumer, men de er større og brukt på en annen måte enn i Conrad Holmboes veg 25. Boligen står på en grunnmur og består av to etasjer, kjeller, og den har kryploft. Huset har også et slakt saltak og to asymmetrisk plasserte piper for ulike ildsteder. Denne boligen er også utformet av ulike geometriske former som jeg skal se nærmere på senere, men måten Skolegata 50 er satt sammen på, gir et helhetlig uttrykk. Husets funksjon er ment til boligformål, altså det er en families hjem. Villaens bruttoareal og boligareal er på henholdsvis 103/187 m²

Skolegata 50 har et hovedvolum, med små, additive volumer. Hovedvolumet er til forveksling lik en kubisk form ved første øyekast, men har en rektangulær form, med rektangulære tillegsvolumer på hver mønevegg og en halvsirkulær form plasser mot nordøst. Alle disse geometriske formene er med på å gi Skolegata 50 det funksjonalistiske uttrykket skapt av Amundsen jr. Den bokstavelige bruken av form og at formene skaper ulike rom inne

og ute, er med på å gi denne boligen et helhetlig uttrykk. Når det gjelder å koble bruken av volumer i Skolegata 50 opp mot andre arkitekter, er det naturlig se på en norsk arkitekt som arbeidet på samme tid som Amundsen jr. nemlig Ove Bang. Villa Simonsen er et eksempel på samme type bruk av volumer. Villa Simonsen har et hovedvolum, strekker seg over flere etasjer og har additive elementer, som kan sammenlignes med vinterhagen og den avrundede karnappen i Skolegata 50.

Illustrasjon 13: Fasadetegning med målestokk, Skolegata 50. Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

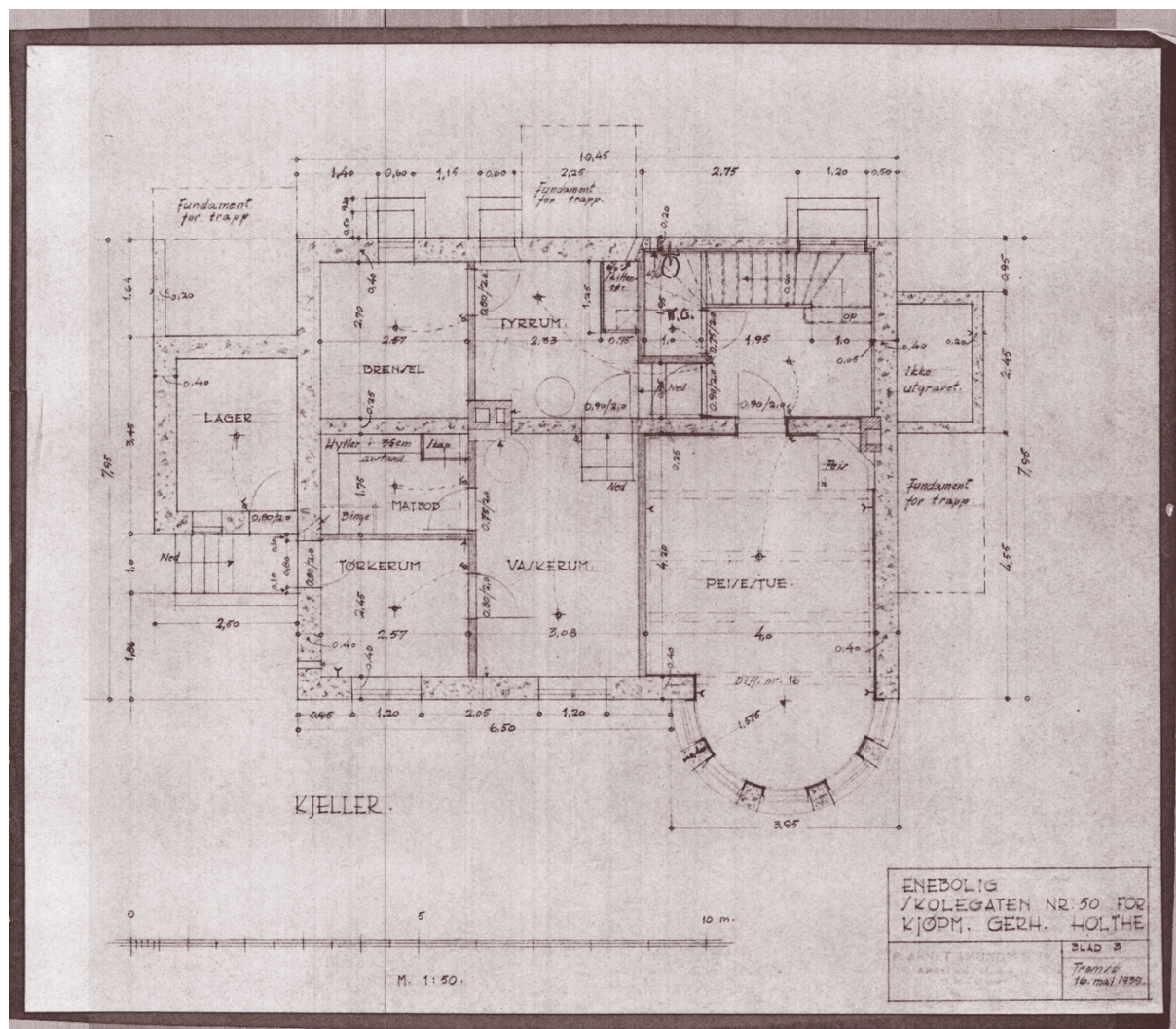
Det mest karakteristiske når det gjelder det funksjonalistiske formspråket i Skolegata 50, er bruken av vinduer i tillegg til volumer som nevnt ovenfor. Amundsen jr. bruker både hjørnevinduer, det sirkulære vinduet, vindusbånd og illuderte vindusbånd. I tillegg bruker Amundsen jr. tofags, -trefagsvinduer og enkle vinduer uten sprosser. Vinduene er plassert ut

fra planløsningens indre funksjon. Den asymmetriske bruken av vinduer og i tillegg bruken av illuderte vindusbånd viser klare linjer som peker mot et funksjonalistisk formspråk i Skolegata 50s uttrykk.

Fasaden mot sørøst og sundet består av boligens blikkfang, den avrundede karnappen som volum strekker seg fra kjelleren og opp til 2. etasje, og som er trukket mot boligens nordøstre hjørne. Fra hovedsoverommet i 2. etasje kan man gå ut på en takterrasse/altan som utgjør toppen av denne halvsylinderen.

På begge møneveggene er det plassert tilleggsvolumer mot nord, vindfang med hovedinngang og halvvalmet tak. Mot sør sees vinterhagen med tilhørende terrasse. Huset har flere innganger. Hovedinngang, kjøkkeninngang på baksiden mot nordvest, inngang til vinterhage og kjellerinngang mot sør.

Hovedetasjen inneholder spisestue og stue, med plassering mot sundet og sørøst. Her er det mellom rommene mulig å trekke frem skyvedører (vises ikke på tegningen, men er tilfelle). Det er avmerket pipe på stue og mellom kjøkken og spisestue. Kjøkken, trappehall, anretningsrom og en liten gang er plassert mot nordvest, altså mot baksiden av huset. Vinterhagen og terrassen er også plassert mot baksiden av huset. I 2. etasje er rommene plassert i forhold til hvor viktige de ble ansett å være når det kom til å plassering og utsikt. Soverommene fire i antall, hvor tre er plassert med utsikt mot sundet. Det siste er plassert mot sørvest, og var brukt som pikerom har det blitt meg fortalt. Mot baksiden er det plassert bad mot nordøst, trappegang, kott med skittentøyssjakt som går ned i kjeller til fyrrommet samt WC. Skittentøyssjakten er et viktig funkiselement, som handler om hygiene og dessuten var en viktig del av den funksjonalistiske arkitekturen. Mange rom i funksisbygninger var utstyrt med egne servanter, slik at det var mulig å vaske seg. Kjelleren har inngang fra sørvest med tilgang til alle rom. Man kommer også ned i kjelleren via den innvendige trappen. I kjelleren er det fra sørvest mot nord tørkerom, vaskerom og peisestue. Mot baksiden av huset fra nordøst til nordvest en trappegang, med WC under trappen, fyrrom, rom for brensel og en matbod. Under vinterhagen er det lagringsplass.

Illustrasjon 14: Plantegning kjeller med målestokk, Skolegata 50. Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Også i Skolegata 50 er det flyt mellom spisestue og stue i hovedetasjen, mens andre rom er lukkede. Aksialiteten ligger i den todelte planløsningen, som tidligere er nevnt.

Når det gjelder materiale er det brukt både stålbjelker, tre, glass og betong.

Konstruksjonen er massiv og gir ikke inntrykk av luft og lys i samme grad som for eksempel Villa Savoy av Le Corbusier.

Bruken av form og volum i Skolegata 50 kan sammenlignes med en kunstners komposisjon i et maleri. Men skal analysen trekkes sammen, er det viktig å fremheve bruken av særtrekk i det funksjonalistiske stiluttrykket gjennom bruken av vinduer. Både det karakteristiske hjørnevinduet og vindusbånd rundt det avrundede karnappet. Ikke minst bruker Amundsen jr. det sirkulære vinduet som vises godt på vindfangets vegg, ved hovedinngangen. Også terrassen mot sør er et særtrekk, en bruk av uterommet.

Når det gjelder interiøret, bør man legge merke til kjøkkenet, og ikke minst skittentøyssjakten. Kjøkkenet fordi det er lite og kan karakteriseres som et såkalt laboratoriekjøkken, der skittentøyssjakten fordi den var en typisk innretning i funksjonalistiske hjem hvor fokus på hygiene var viktig. Også plasseringen av håndvasker rundt om i funksjonalistiske boliger som i Skolegata 50 kan sees på som et trekk hvor interiør blir brukt til å forbedre daglig hygiene.

3.3 En komparasjon av Conrad Holmboes veg og Skolegata 50

Disse bolighusene er to representanter for Peter Arnet Amundsen jrs villaarkitektur. De ble begge tegnet til middelklassefamilier, og er begge plassert i områder på Tromsøya som indikerte at familiene hadde status. Her henviser jeg til kap. 2.2, der jeg tar opp hvilke områder på øya som middelklassefamilier valgte å bosette seg på, kontra arbeiderklassefamiliene. Begge boligene er plassert på en utsiktstomt over sentrum. Sannsynligvis arbeidet Amundsen jr. med å gjøre mest mulig ut av utsikten mot sundet og best mulig utnytte lyset i disse boligene.

Illustrasjon 15: Conrad Holmboes veg 25. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Illustrasjon 16: Skolegata 50. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

3.3.1 Likheter

Det er flere opplagte likheter mellom boligene. Oppholdsrom som stue og spisestue i hovedetasjene er plassert med utsikt mot sundet, og soverommene er plassert på samme måte. Ulikheten ligger i at disse er plassert i forskjellige etasjer i de to boligene. Når det gjelder trappene er de i begge boligene plassert mot baksiden av huset. I begge boligene finner man et ildsted i hvitmalt pusset mur. Forskjellen er at i Skolegata 50, er det et ildsted i kjellerstuen og et i stuen, samt to til, plassert i spisestue og kjøkken. Men der er det snakk om kaminer. Mens det er kun et ildsted plassert i stuen i Conrad Holmboes veg 25.

Å se på materialene og konstruksjonen som er brukt i begge boligene er også viktig for en sammenligning. Begge er satt opp av treverk og mur, men med ulik bruk av materialene, og begge er kledd med liggende panel. Det er beskrevet i tilstandsrapporten til Conrad Holmboes veg 25 at konstruksjonen er i bindingsverk. Taket på begge husene er slake saltak,

og er ikke flate som på mange andre funksivillaer, som for eksempel Ove Bangs villa Ditlev-Simonsen.

Om man skal se på uterommet som også var en viktig del av funksjonalistenes ideologi når det gjaldt boligplanleggingen, så har Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 begge uterom i form av terrasser. Men Conrad Holmboes veg 25 har også veranda, mens Skolegata har altan på toppen av det avrundede karnappet.

Formspråket som er likt i disse boligene, er først og fremst representert av materialbruk og den asymmetriske bruken av vinduer. Men i materialbruken er det også en estetikk som kommer frem, i form av gode materialer av kvalitet som gir et helhetlig, rent uttrykk uten ornamentikk. Fargene på begge boligene er også med på å fremheve materialene og formene som er brukt i komposisjonen av boligene. Farge var viktig i funksjonalismen. Den nye modernistiske stilen var ikke gjennomgående hvit og bygget av armert betong, som Findal nevner når hun kritiserer Hitchcock og Johnson, som jeg har valgt å bruke som kilde gjennom diskusjonen. Hvilke farger Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 ble dekorert med, er usikkert. Men det er liten tvil om at disse fargene dominerte i området hvor boligene var plassert, fordi det kan antas at villaene hadde sterke farger som av den grunn ville dominere.

3.3.2 Ulikheter

Når det kommer til ulikheter mellom boligene så er det flere ting som peker seg ut. En viktig ulikhet er blant annet plasseringen av oppholdsrommene der de i Conrad Holmboes veg 25 er plassert i 2 etasje i forhold til for eksempel utsikt, dette grepet blir brukt ute i Europa, hvor oppholdsrom plasseres i overetasjen mens soverom og den type bruksrom plasseres nede.

En annen ulikhet som utmerker seg er forskjellen på størrelsene mellom boligene, og bruken av ulike volumer. Conrad Holmboes veg 25 har en klar L-form, selv om denne er speilvendt, mens Skolegata 50 ikke kan sammenlignes på den måten ettersom den består av et stort hovedvolum som sammen med små volum på mønevegger og frontfasade, utgjør en komposisjon som kan sammenlignes med et Picassomaleri, der flater utgjør et helhetlig bilde. Kanskje er boligen et symbol på familien som enhet, små deler som samles til en enhet. Volumet som prinsipp kommer jeg tilbake til i diskusjonen i kap. 4.

Conrad Holmboes veg 25 har et trappelhus som er markert på den utvendige bygningskroppen, det har ikke Skolegata 50. En åpenlys forskjell er at dette er ulike typer boliger på den måten at Conrad Holmboes veg 25 er et skjørt -og bluse-hus, det er ikke Skolegata 50. Skolegata 50 har en rotunde med altan som en del av bygningskroppen, som

utgjør et av Skolegata 50 sine sammensatte volumer. Conrad Holmboes veg 25 har sin hovedinngang overbygd og mot nordvest, mens Skolegata har sin hovedinngang mot nordøst. En annen forskjell er at et av volumene som utgjør Conrad Holmboes veg 25, og som er tilknyttet bod og inngangsparti, er en garasje. Skolegata 50 har ikke garasje på dette tidspunktet, men det ble i ettertid bygget en frittstående garasje (1949) plassert mot sørvest på tomten.⁶⁶

Bruk av søyler kan man se på Conrad Holmboes veg 25, men det finner man ikke i Skolegata 50. Bruk av søyler, eller pilotis, er ett av de fem punktene som Le Corbusier la frem som elementer som moderne arkitektur skulle bestå av. Det er et formalt særtrekk som skulle være med på å vise at dette er en modernistisk bygning.

Bruken av betong i funksjonalistisk arkitektur var på denne tiden vanlig verden over det kan man se i mange av datidens arkitekters verker. Dette er det virkelige skillet mellom den Europeiske og nordiske (norske) funksjonalistiske arkitekturen. Et eksempel kan være, som tidligere nevnt Rufer Haus av Adolf Loos eller Villa Stenersen av Arne Korsmo. Amundsen jr. er tilsynelatende ikke så opptatt av at den funksjonalistiske arkitekturen for det meste ble utformet i armert betong ute på kontinentet. I Tromsø og i Norge ble ofte boligarkitekturen som karakteriseres som funksjonalistisk arkitektur utformet ved hjelp av materialer som treverk og betong. Dette var vanlig, det kan man se på bakgrunn av at mange av de norske arkitektene som virket på samme tid som Amundsen jr. også utformet sine arbeider ut fra materiell tilgang og hva som kanskje var mest økonomisk. Conrad Holmboes veg 25 har en 1. etasje i betong og er på den måten ulik fra Skolegata 50. Skolegata 50 har annen bruk av vinduer enn Conrad Holmboes veg 25, vindusbruken går på geometrisk form, som i det sirkulære vinduet i vindfanget der hovedinngangen er, mens også bruken av hjørnevindu er tydelig.

Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 er begge boliger der det estetiske uttrykket er tydelig funksjonalistisk, akkurat det gjør at en estetisk utforskning er spennende tatt i betraktning av de ulike oppfatningene av hva funksjonalisme var på 1930-tallet.

En likhet til, er at begge boligene var tegnet til middelklassefamilier, som det er rimelig å anta hadde egne ønsker om hvordan deres hjem skulle utformes. Det var vanlig at de som var bemidlet eller hadde god økonomi, valgte å bruke arkitekt, fremfor bare en byggmester som ikke var arkitektutdannet. Når det kommer til Krane -og Holthe-familien, kan man bare spekulere i hvorfor de valgte å få husene sine tegnet av en arkitekt, men det er

⁶⁶ Informasjon om garasje hentet fra Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

rimelig å anta at de siden Amundsen jr. kom ferdigutdannet til Tromsø i 1931 har fulgt med på hva han har fått oppført av arbeider, og ut fra det kanskje har blitt inspirert av både arkitekturen og uttrykket.

Til slutt i denne analysen vil jeg si litt om detaljene i begge boligene. Først vil jeg si noe om bruken av vinduer og senere litt om interiør og planløsning. Vinduene er viktige lyskilder i et hus, om det er privat eller offentlig. I Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 er vinduene viktige og plassert asymmetrisk, men i sammenheng med hvilke rom som er innenfor veggene. I Conrad Holmboes veg 25, ble trefagsvinduer brukt i stue. Siden disse var store, slapp de inn mye lys og det var mulig å se utsikten. Men det ble ikke brukt hjørnevinduer eller vindusbånd som i Skolegata 50, heller ikke det karakteristiske sirkulære vinduet var tatt i bruk i Conrad Holmboes veg 25. Det funksjonalistiske forspråket kom ikke frem gjennom annet enn asymmetri, materialbruk og det at boligen blir karakterisert som et skjørt- og bluse-hus.

Interiørmessig ble det i begge boligene brukt mye panel og mørke farger, slik at det var nødvendig med både naturlig lys og kunstig lys. Kjøkkenet i begge boligene er også små, men i Conrad Holmboes veg 25 var det mindre enn i Skolegata 50, og det var heller ikke tilknyttet noe anretningsrom.

Som en generell observasjon gjennom studiet av originaltegningene vil jeg si at disse boligene, gjennom arkitekt Amundsen jrs arbeid er eksempler på villaarkitektur i et funksjonalistisk formspråk. Men i forhold til formalisme er kanskje Skolegata 50 et bedre eksempel på bruk av flere stiltrekk fra det funksjonalistiske formspråket enn i Conrad Holmboes veg 25. Likevel vil ikke det si at Peter Arnet Amundsen jr. er en formalist, uten at formalist har noen negativ betydning.

Når det gjelder funksjonalismen som sosialt program er det i ikke nødvendigvis Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 de tydeligste eksemplene, fordi disse boligene hører til i middelklassen. Likevel gir de et inntrykk av hva som skulle forbedres i boligarkitekturen gjennom funksjonalismen, både i form av måte å bygge på, økonomi og ikke minst et punkt som var viktig, hygienisk boligbygging, som vil bli sett nærmere på i neste kapittel.

Begge boligene kan antas å ha ulike utarbeidede konsepter for å passe ulike familier og områder, de kan tolkes til å være bestilte arbeider av byggherrene på bakgrunn av de tydelige forskjellene mellom disse boligene.

4.0 Diskurs

Jeg ønsker å belyse hvordan Peter Arnet Amundsen jr. brakte funksjonalismen til Tromsø. Det vil jeg gjøre gjennom først å vise til ulike temaer tatt opp i arkitekturdiskursen. Deretter vil jeg fokusere på villaene og deres uttrykk i forhold til den internasjonale stilen, formalismen og funksjonsbegrepet. Å sette disse villaene inn i en historisk kontekst er ikke vanskelig. Begge boligene er ført opp på slutten av 1930-tallet. I april 1940 brøt 2.verdenskrig ut i Europa, og de harde 30-årene ble til de tragiske krigsårene på begynnelsen av 1940-tallet. Slutten av 1930-tallet og begynnelsen av 1940-tallet var en tid med store forskjeller, både sosialt og økonomisk. Men dette er en annen historie som ikke skal berøres i denne oppgaven. På dette tidspunktet er det riktig å repetere oppgavens problemstilling som er å undersøke forholdet mellom funksjonalisme og formalisme i Amundsen jrs villaarkitektur slik det viser seg i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 og i Amundsen jrs utsagn om arkitekturen.

4.1 Arkitekturdiskursen i Norge og Tromsø på 1930-tallet

Å finne kildestøtte for å legge frem en påstand om hvilken innflytelse eller påvirkning Amundsen jr. kunne ha vært under eller ha mottatt på 1930-tallet viser seg vanskelig. Man har ikke andre kilder enn arbeider gjort av Amundsen jr. bortsett fra enkelte medieoppslag. Jeg har undersøkt avisartikler fra avisa Tromsø i tidsrommet 1934-1939, den tidsperioden da oppdragene begynte å bli flere.

Temaet ”den herskende smak” blir tatt opp spesielt hos unge nyutdannede arkitekter på 1930-tallet. Det blir blant annet diskutert av Peter Arnet Amundsen jr. han sier i sin artikkel ”Huset jeg bor i”, at det er viktig at det nye får sin plass, at den moderne arkitekturen ikke blir utelatt når nye boliger skal føres opp. Når Amundsen jr. snakker om ”den herskende smak”, mener han den borgerlig aksepterte smaken.

Modernismen som periode, hadde et slep av ulike stilarter. Flere eksempler kan nevnes: den nyklassisistiske, art nouveau, futurisme, strukturalisme og funksjonalisme. I artikkelen ”Huset jeg bor i” fra avisa *Tromsø* den 28/4-1934, skriver Peter Arnet Amundsen jr. om smak og hva det hadde å si for den nye moderne arkitekturen: ”Den gode smak” holder på å kverke livet av alt nytt fordi den ikke får det til å passe i omgivelsene.”

4.1.1 "Den herskende smak" vs. Den moderne smak

Artikkelen fra april 1934 som Amundsen jr. selv skrev om den moderne arkitekturen, er en god indikasjon på hvilken arkitektur holdning Amundsen jr. har. Jeg har ikke funnet noen andre artikler skrevet av Amundsen jr. selv i avisa *Tromsø*, men til gjengjeld har det vært flere artikler som kan legges til grunn som inspirasjonsgrunnlag og som peker mot hva som er forventet av samtidens arkitekturholdning. De gir et inntrykk av hva media bidro med til informasjon om arkitektur. Her blir media representert av avisa *Tromsø*, og jeg vil med ulike sitat la kildene snakke for seg selv, i tillegg til at jeg vil gi min tolkning. Dette er viktig for å få en forståelse av hvordan innbyggerne i Tromsø mottok informasjon om hva som var nytt, både ute i resten av verden og ellers i landet.

Poengene fra Amundsen jrs artikkel med overskriften: "Huset jeg bor i" er mange og knyttet til den generelle utviklingen i arkitekturbildet. Amundsen jr. snakker om "den gode smak", hvor han egentlig snakker ironisk om "den herskende smak" i forhold til den borgerlige smaken som han mener er utdatert, og han sier at det nå finnes en ny, bedre smak. I følge Amundsen jr. skulle smaken egentlig være en klar nøktern vurderingsevne, noe som skulle skille dårlig smak fra den gode. En smak skulle betrakte objektet ut fra dets forutsetninger. Men isteden var smaken i følge Amundsen jr. blitt en kritikkløs selvgodhet, en smak som så med en nedlatende vennlighet på det som var sunt og reelt.

Amundsen jr. mener vi er for raske til å dømme, vi dømmer det som ikke passer vårt behag. Det nye og moderne passer ikke inn, men dette ønsker han å ta et oppgjør med, og samtidig vise at for eksempel bygninger i funksjonalistisk stil kan være med på å bidra til en bedre utvikling i arkitekturens funksjon. Det kan også antas at han ønsket å bruke funksjonalismens sosiale program for å bedre boligsituasjonen i Tromsø, som hans far tar opp i sin artikkel fra samme avis, hvor far og sønn har en side hver å uttrykke sine meninger på. Han mener det er leit at kun den gamle type arkitektur synes å passe inn i det norske landskapet, det gir derfor ikke plass til for eksempel den funksjonalistiske arkitekturen. Han sier at hans egen tids bygningskunst ikke har fått sette sitt preg enda. Siden arkitektene og designere arbeidet med så mange stilarter, hadde de ennå ikke funnet sin egen stil i en tidsalder der tekniske fremskritt, sport og store sosiale omveltninger stod i høysetet. Han mener videre at fortidens miljø som ofte blir skapt rundt mennesket ikke har noen forbindelse med nåtidsmennesket.

Tidligere var det vanlig, som Amundsen jr. nevner, at arkitekten kun fikk i oppgave å skape en fasade, men nå har arkitekten større innflytelse når planløsningen ikke lenger kommer i andre rekke, eksteriøret skulle rette seg etter planløsningen istedenfor det motsatte.

Amundsen jr. sier at den nye arkitekturen ble bedømt feil, siden den ble satt opp mot hva han kalte ”det døde miljø”. Men kanskje nå mer enn noen gang mente Amundsen jr. at det var snakk om ”et levende miljø” fordi mennesket selv var engasjert i hva som skjedde rundt seg, og fordi utviklingen gikk så raskt som den gjorde. Mennesket tok kontroll over hva de ønsket og hvilken arkitektur det fant behagelig for øyet, om det var den nye, moderne eller ”den herskende smak” som gjaldt. I Adrian Fortys kapittel ”Dead or Alive” diskuteres begreper som skulle forklare arkitekturen, også her diskuteres levende og død arkitektur. John Ruskin sa at levende arkitektur for han var at det var glede lagt i utførelsen av bygningen, William Morris mente mye det samme som Ruskin, men tok med begrepet organisk, en levende organisk arkitektur. Le Corbusier var her mer teknisk og viste til arkitekturens sosiale potensiale i form av masseproduksjon. På tidlig 1900-tallet skulle arkitekturen sosialiseres.⁶⁷ Slik jeg forstår Amundsen jr. når han snakker om det døde miljø mener han den arkitektur som ble skapt i samtiden, men ikke hadde noe med ”nutidsmennesket” å gjøre. Dagens arkitektur var levende fordi den var med å engasjere og ikke minst forme det sosiale, noe som også Bruno Taut (1880-1938) er inne på i sin *Die Neue Baukunst* fra 1929, hvor han sier at alt er fundert i effektivitet, eller effektiviteten var egentlig nytten. Og nytteverdien ville forme sin egen lov om estetikk. Taut sa videre at den arkitekten som klarte å være effektiv og lage nytteverdige bygninger, formet den estetiske og sosiale karakteren. Det ville igjen si at folket som brukte bygningen, uansett bruksområde, ville gjennom hvordan huset var formet, bli inspirert til en bedre oppførsel i samhandlingen med andre. Og på denne måten mente Taut at arkitekturen ble formet for mennesket men også at arkitekturen formet den sosiale settingen.⁶⁸ Akkurat det er en interessant tanke fordi Amundsen jr. også var inne på dette i forhold til at arkitektur i sosial boligbygging ville forbedre levekår, og ikke minst føre til at folk fikk et bedre boligmiljø å forholde seg til.⁶⁹ Christopher Alexander (1938-) snakket også om begrepet død og levende arkitektur, han så det slik at død arkitektur var arkitektur som ikke var i bruk, arkitektur som folk unngikk eller valgte å ikke oppholde seg i nærheten av eller i. Han brukte også begreper som varm og kald arkitektur, der meningen var lik med begrepet levende og død arkitektur.⁷⁰

23. mars 1935 har avisa *Tromsø* en artikkel som heter ”Det moderne hus: Funkis er aa bygge sundt aa naturlig”(SIC)

⁶⁷ Forty: 2000, s. 104

⁶⁸ Forty: 2000, s. 108

⁶⁹ Amundsen jr.: 1934, s. 8

⁷⁰ Forty: 2000, s. 114-115

Tidlig i artikkelen stilles det spørsmål om hvorvidt Nasjonalteateret i Oslo bør rives, noe som Munthe-Kaas og Blakstad svarer på til slutt i artikkelen, med at ja, det burde rives for det ville bringe Oslo et steg nærmere å bli den storbyen som Oslo burde være. Da ville plassen i hjerte av Oslo bestå av lys, luft og grønt som var meningen da plassen ble gitt til byen av folket. Artikkelen starter med en historie om en amerikaner som viste en nordmann rundt i New York og skrøt av hvor raskt de bygget skyskraperne der over. Nordmannen pekte på Chryslerbygningen med sine 72 etasjer og lurte på hva for et bygg dette var. Da svarer amerikaneren at det vet han ikke, bygget var ikke der i går. Når det kommer til den nye stilen i Norge er byggemetodene for lengst adoptert og til tider var det mulig å føle det amerikaneren påstod, nemlig at bygninger kom til over natten. Utviklingen gikk sin gang og kanskje ville ikke dette være måten å bygge og designe på om 25 år mente Blakstad og Munthe-Kaas. Avisen *Tromsø* stiller spørsmålet: Hva er egentlig funksjonalisme? Det kan kort og godt forklares som å bygge sunt og naturlig. De sier at mange nye bygninger i Norge på denne tiden smykker seg med funkistittelen uten å være i nærheten av å være funksjonalistiske. De unge arkitektene sier at et funksbygg stiller store krav til konstruktiv fantasi. Det er ikke nok at et bygg ligger godt i terrenget, har funks farger, hjørnevinduer eller vindusbånd og søyler. Funksjonalisme vil man kun oppnå først når bygningen gir deg en følelse av arkitektonisk ånd. Får du ikke denne følelsen er det heller ikke et funksjonalistisk bygg. Da er det etter deres ord kun effektjageri under navnet funks. I artikkelen snakkes det også om forretningsgårder, bruk av indre konstruksjon med glassvegger for å slippe inn lys. Også lamellblokker som boliger blir nevnt. Hvem som skrev artikkelen for avisa *Tromsø* er ikke nevnt.

Sigfried Giedion snakker som nevnt tidligere om begrepet "The ruling taste" som kan oversettes til "den herskende smaken" og gir et innblikk i hva som ble beskrevet som kilden til at den generelle massen av folk fremdeles var påvirket av den herskende smak fra 1800-tallet. Konflikten kom i frem i spørsmålene: Trenger vi kunstnere? Var kunst nøkkelen til virkeligheten? Giedion mente at kunstnerne mistet kontakt med publikum, og det resulterte i at publikum mistet kontakt med sitt indre og ikke klarte å søke virkeligheten i sin tidsperiode, og dermed ble mennesket sittende fast i andre perioders smak. Han mente at på 1800-tallet var tanken og følelsene separert hos mennesket, mens denne separasjonen ble balansert sakte men sikkert gjennom nye kunstretninger som kubisme, impresjonisme, konstruktivisme osv. Disse kunstretningene hjalp mennesket å finne en kobling mellom sine følelser og kunsten igjen,

kunsten fikk på ny en makt til å vise publikum en ny virkelighet.⁷¹

Amundsen jrs forståelse av ”den herskende smak” kan kobles opp mot det Giedion skriver, på den måten at han har en forståelse for hva ”den herskende smak” innebærer, både på en positiv og negativ måte. Positivt så er det å ha en smak en grunnleggende følelse/erfaring, mens det negativt er slik at denne erfaringen stopper nye følelser og erfaringer fra å bli oppfattet som noe positivt.

I dette underkapitlet har jeg forsøkt å trekke fram det essensielle i diskusjonen om ”den herskende smak” versus den nye moderne smaken. Her er det mange synspunkter som kommer frem blant annet Amundsen jrs synspunkt som i all hovedsak sier at nytt er bra og kan bringe arkitekturutviklingen videre. Men Amundsen jr. ser også en utfordring i å bringe inn det moderne formspråket i arkitekturen som her gjelder funksjonalismen, for smak var ikke bare å forandre på hos mennesket. Men et nåtidsmenneske ville følge tiden, og tidens gryende mote innen arkitekturen.

4.1.2 Det moderne hjem

I artikkelen ”Vi vil bo moderne: Hensiktsmessighet foran alt annet” intervjuer avisa Knut Greve som i 1935 var sekretær i Foreningen Brukskunst. Foreningen arbeidet i flere år for en bedre boligskikk. Han forteller om hvordan man skal innrette seg funksjonalistisk og bo formålstjenelig. Han forteller at det moderne mennesket krever en lettvinthet og praktisk bruk som er hensiktsmessig og formålstjenlig:

Dess mer almindelig en familie er, desto mer overlesset og stor er bufeen, heter det i Tyskland nu. Naturligvis er dette en sannhet med modifikasjoner, men like til de aller siste år har man sett hvorledes kjempemøbler er blitt trengt inn i værelser av kott størrelse, hvor de har fylt ut hele veggene. De store hyller og avsatser var fylt med nips, nikkell og kobbergjenstander. Kom man for nær stasen gikk det lett noe overende og ødela både det ene og annet i det rikholdige utvalg rundt om.⁷²

Selv om denne artikkelen i all hovedsak handler om interiør, er det forståelsen for interiør som er viktig å ta med seg for å forstå konteksten i tidsrommet hvor arkitektur av moderne karakter, i tillegg til et moderne interiør ble så viktig anskaffe seg for å følge tiden. I Europa

⁷¹ Giedion: 1958, s. 11-13

⁷² Tromsø: 19.10.1935, s. 8

er disse store møblene og overfylte rommene passé, og nye og mer hensiktsmessige møbler er moderne.

En stol for eksempel skal være så enkel som mulig, ”den skal ikke være noe monument”, som en tysk arkitekt sier. Vegger, gulv og tak skal være lyse og virke rolig på øinene. Lys og luft må kunne strømme uhindret inn i værelsene. Hensikten med gardiner er ikke bare av dekorativ art, de henger der for å dempe skarpt lys og for å hindre nysgjerrige blikk.⁷³

Jeg har nevnt Le Corbusiers 5 punkter, Ellefsen føyde til 5 punkter av en kvalitativ annen art enn Le Corbusier. Disse 5 punktene skulle passe inn i en norsk byggeskikk, det er ikke til å komme bort fra at det individuelle særpreget ble ikke borte det kom uansett frem hos både arkitekter, designere og ikke minst hos menneskene som sørget for etterspørsel og holdt disse yrkesgruppene med arbeid. Kunsthistorikeren Knut Greve, som i følge avisa *Tromsø* også var en av våre yngre arkitekter skrev, i en av sine bøker om bedre boligsikk om hvordan en moderne leilighet skulle være:

Likesom en velsydd dress tilpasset sin bærers legeme, føier sig efter hans bevegelser, i ett og alt tar hans preg, slik det skal en vel innredet bolig være ramme om hans person. Man må opfatte sitt hjem som en bruksgjenstand, ikke som uttrykksmiddel for en stemning eller en tendens. Alle stemninger må kunne rummes i det samme interiør.⁷⁴

Kritikken av det moderne lot ikke vente på seg, og er også nevnt i artikkelen. Her blir det skrevet at de nye boligene ble kalt for bo-maskiner, og dette var negativt ladet. Men Greve sier i artikkelen at bo-maskinene ble bygget for å produsere velvære. Og det har han grunnlag for å si selv om funksjonalismen til tider ble sett på som noe steril og upersonlig. Han mente at interiøret skulle kunne speile hvilken som helst stemning beboeren måtte ønske eller ha følelsesmessig, og dette ville i sin tur gi velvære i den forstand at man føler seg hjemme i

⁷³ *Tromsø*:19.10.1935, s. 8

Informasjon om klunkestil: Dette er en særlig dansk betegnelse på en interiørstil som var svært populær på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet frem til ca 1910. Særtrekkene til ”klunkestilen” var overstoppede sittemøbler med hengende frynser med fylte kvaster (klunker), men det var ikke bare møblene som hadde et tungt uttrykk, både gardiner og portierer ble laget i tunge stoffer som supplerte de overdådige sittemøblene. Informasjon om ”klunkestilen” hentet fra: <https://snl.no/klunkestil> 16.10.2014 kl. 21.42

⁷⁴ *Tromsø*:19.10.1935, s. 8

boligen, hvor de rene linjene, usminkede fasadene og den hygieniske innredningen var skapt for at det skulle komme beboerne til gode, og være med på å skape balanse i omgivelser og sinn. Det å produsere velvære var opp til arkitekten også i tilfeller der arkitekten arbeidet ut fra konkrete ønsker fra oppdragsgiver eller byggherre, de som skulle ha boligen.

Å lese om utstillinger i Norge som omhandler moderne hjem, er nyttig fordi vi gjennom begeistringen vi fornemmer fra publikum for disse, får vi et inntrykk av hvordan folk tok i mot det nye uttrykket og hvordan et hjem kunne bruke de nye impulsene. Neste artikkel hadde tittelen: ”Stor tilstrømning og veldig begeistring over Moderne Hjem Utstilling ved Oslo”. Artikkelen åpner med en prolog i P.T utstillingen fra Hans Amundsen der han sier, ”hva andre skaper bringer vi stolt videre, men der andre mislykkes lar vi ligge”.⁷⁵

P.T står for Pressens Tiltak, det er navnet på de to utstillingene, den ene ved Skøyen jernbanestasjon, og den andre i Muthe-Kaas og Blakstads Odd-Fellow komplek i Oslo. Disse utstillingene ble istandgjort av Ole Lind Schistad og Eyvind Moestue. Den på Skøyen strakk seg over et område på 30 mål jord. Her fantes leiligheter, fornøyelsesavdeling, friluftstribune for utøvende kunstnere og en lynheis som gikk 70 meter over bakken. Først og fremst imponeres besøkende av den arkitektoniske utformingen ble det skrevet, og innenfor disse veggene imponeres man enda mer. Et eksempel på interiør fra år tilbake da nips, og overfylte rom var utbredt gav et sterkt inntrykk når man fikk se det ved siden av moderne, møblerte hjem i funksstil.

Etter 10 dager var det registrert 60256 besøkende, det sier noe om hvordan befolkningen i Oslo og områdene rundt Oslo tok i mot Pressens tiltak. Man kan si at utstillingen var en samlingsplass for folket mens den eksisterte. Denne artikkelen sier noe om befolkningens interesse for det nye og modernistiske innenfor både arkitektur og interiør, og som sagt tidligere er disse ofte bundet sammen, arkitekten designer både hus og interiør.

Denne artikkelen om utstillingen kan tolkes som en vellykket og spennende utstilling der folk møtte for kanskje å tilfredsstille sin nysgjerrighet når det kom til hva som rørte seg av arkitektur, interiør og mye annet ute i verden. Men mest av alt gav denne utstillingen et viktig signal om at det var interesse blant befolkningen om hva som rørte seg innenfor ulike områder i forhold til hva som var moderne.

Også ved å studere ulike reklamer som er trykket i de ulike årgangene jeg har sett på gjennom arbeidet med arkivmateriale, er det flere ting jeg biter meg merke i, blant annet reklame i forhold til hygiene. Reklamen gjaldt for eksempel såpe, klær og forskjellige

⁷⁵ *Tromsø*: 1936, s. 6

bruksting. Det er tydelig at reklame var en viktig opplysningskilde, og disse var rettet mot både kvinner, barn og menn. De var tydelig ment for både å opplyse folk om nye produkter, og ikke minst påpeke at dette måtte folk ha, for det hadde det moderne mennesket. På alle områder ble det utviklet nye ting, og etter hvert kom etterspørselen etter nye produkter som mennesket ikke hadde, men kunne få bruk for. Setter vi dette inn i dagens kontekst er reklamen et mediemiddel som også nå øker kjøpetrangen og etterspørsel. Det handler om å utvikle en ny kjøpetrang og smak hos folk flest gjennom påvirkninga av reklame i media. Det er interessant å se at allerede på 1930-tallet ble avisen brukt til å formidle reklame, det viser at avisen var et medium som mange og det kan antas at det var spesielt middelklassen som hadde råd til å lese den daglig. Fordi mange reklamer for eksempel var myntet på pene fruer i moderne hjem, eller som ønsket seg et moderne liv.

Dette underkapitlet handler om hvordan det nye og moderne blir formidlet i media og gjennom arkitektur. Det belyser forholdet mellom ”den herskende smak” og den moderne smak.

4.1.3 Økonomisk og hygienisk boligbygging

På 1930 tallet og spesielt mot slutten av 1930-tallet, da Amundsen jr. tegnet Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, var det en stor diskusjon som omhandlet byens utvikling og hvordan byens befolkning kunne plasseres i bedre boliger som var sunne og hygieniske. Dette var en landsomfattende diskusjon, og det var mange synspunkt i diskursen som jeg kommer tilbake til senere. (jfr. Artikkene om boligsituasjonen i Tromsø fra 1938)

Amundsen senior skrev også en artikkel på forespørsel fra redaktøren i avisa *Tromsø* som ble trykket på samme dato som sønnens, den hadde tittel ”Boligbygg i Tromsø”. Redaktøren ber om en redegjørelse for boligforholdene i Tromsø, og Amundsen senior svarer at han ikke kan gi en full redegjørelse, fordi han enda samler informasjon om emnet. Han sier at byens folketall omtrent har stått stille i flere år, og at det er vanskelig for folk å skaffe seg bolig. Han nevner antallet nybygde leiligheter mellom 1929-1933, til sammen 66, og han setter dette opp mot antall ekteskap og resonnerer slik at dette ikke er nok i fremtiden. Han utfordrer boligbanken som han mener burde øke sine utlånssummer til 7500 kroner for en 2-mannsbolig. For dem som bygger større bolig, ønsket han at beløpet ble høyere enn 10500 kroner. Han sier at hovedstaden synes å kunne fråtse i nye boliglån og boliger, og at det måtte stilles krav til bedre forhold. Bygging burde ikke være vanskelig. Byggeprisene var rimelige,

og arbeidsviljen var stor og tomteprisene lave. Han sier rett ut at han ikke så noen risiko for verken panthavere eller boligbyggere.⁷⁶

Artikkelen med overskriften: ”Hensiktsmessig og hygienisk byggeskikk. For våre Småbrukere og nybrottsfolk i Nord-Norge.”⁷⁷ En artikkel som tar for seg hva som kan være hensiktsmessig å bygge i Nord-Norge, og hvorfor byggeskikken også burde ta hensyn til hygiene.

Denne artikkelen er skrevet av A. Weidemann og handler om behovet for opplæring for å bygge hensiktsmessig og hygienisk i distriktet. Men denne artikkelen ble også lest av byfolket som kunne få et inntrykk av at bygdefolket var mer uhygienisk og mindre intelligente i forhold til bygging. Samarbeidet mellom ulike instanser i byggearbeidet, både leger og byggearbeidere skulle heve kvaliteten på byggearbeidet i forhold til ulike felt som hvordan man klarte å bygge en holdbar grunnmur, frostfrie kjellerrom, eller føre bort kloakk, søppel og skyllevann. Dette var en landsoppgave, å rydde opp i uhygieniske forhold i distriktet, syntes å være en misjon. Denne artikkelen synes for meg å være skrevet av noen som ikke har satt sin fot i distriktet, men muligens likevel har et poeng i forhold til det arkitektoniske uttrykket som var ønsket utbedret fra flere hold.⁷⁸

Artikkelen ”De fortvilte boligforhold i Tromsø by” i avisen *Tromsø* i 1938 beskriver boligforholdene.⁷⁹ Artikkelen handler om at Tromsø Selverhvervede Kvinnens Klubb tar opp problemet til drøftelse ved å invitere til foredrag og diskusjon. Første foredragsholder var arkitekt Amundsen jr., og han var kveldens hovedtaler, men på tross av det er det ikke sagt mye om hans foredrag. De andre talerne var ordfører Alfred Nilsen og Dr. Karoline Mathisen. Amundsen jrs foredrag handlet om hvordan andre land hadde greid å løse boligproblemet, som for eksempel Sverige og England. Oslo var av de stedene i landet hvor det også var problemer i forhold til den enorme mangelen på sunne, praktiske og økonomiske boliger. Ordfører Alfred Nilsen så på boligproblemet fra et kommunalpolitisk synspunkt. Han roste Amundsen jr. som foredragsholder. Ordfører Nilsen mente at kommune og stat måtte samarbeide for å løse boligproblemet. Problemet er størst for de som har dårlig økonomi og for de fattige. Bor man dårlig kan det få følger for helse, og det igjen vil koste

⁷⁶ Amundsen Senior: 1934, s. 9

⁷⁷ *Tromsø*: 26.01.1937, s. 2 Artikkelen er hentet fra Tidsskriftet ”*Nordens Bygningsnummer*” Tidsskrift for landbruket og dets binæringer i Hålogaland bispedømme nr. 14 og 15, 1936. Utgitt av Nordland og Troms fylkers landbruksselskaper, og inneholder 67 sider.

⁷⁸ Weidemann: 1937, s. 2

⁷⁹ *Tromsø*: 05.02.1938, s. 1 og 12

samfunnet. Det er bedre å forebygge enn å reparere når skaden er skjedd. Det ble opplyst om at det var satt ned en komité for å se på boligproblemet. Gjennomsnittslønnen i Tromsø i 1938 var på rundt 2000 kroner i året, og det å bo i en bolig til 20000 kroner var da ikke oppnåelig for de fleste innbyggerne i byen. Dr. Mathisen behandlet boligsaken ut fra et sosialhygienisk synspunkt, hun fortalte forsamlingen at å leve i kummerlige forhold førte til mer sykdom og verre forhold i byen, både økonomisk og sosialt:

I vår egen by må etter min opfatning fremtidsplanene måtte legges an, dels som kooperative byggeforetagender for mennesker som kan betale en rimelig leie for praktiske, sunde og økonomiske leiligheter,- dels som kommunale bygg for det mest skrikende behov.⁸⁰

Forebyggende arbeid måtte settes i gang så raskt som mulig, i følge Dr. Mathisen. I diskusjonen som kom i etterkant av foredragene, ble Dr. Mathisen imøtekommet av Bockelie i forhold til tomtearealer hun mente at kommunen hadde arbeidet med å sikre seg store tomteareal til slike formål. Bygningssjefen gav en oversikt over de siste 20-25 år, over hvilke boliger som var blitt oppført med kommunal bistand. Meland var ikke sikker på om dette var en oppgave for kommunen å løse, staten burde gjøre mer. Hele møtet endte med at Dr. Mathisen provoserte arbeiderpartiets folk til å uttale seg, men de forholdt seg tause så Dr. Mathisen endte med å takke for fremmøtet.

Leserbrevet fra Mehamn datert 9 februar og underskrevet med Kristian Berg, hadde som tittel ”Omkring boligspørsmålet”. Kristian Berg poengterer i sitt brev til avisen at boligproblemet ofte ansees for å være uløselig. Men Berg sier det er mulig å løse problemet i hovedsak ved å lette skatter og ha lavere renter på lån, slik at det var mulig ut fra de fleste sin inntekt å betjene sine utgifter, han trodde ikke at en kommunal eller statlig støtte ville føre til bedring i situasjonen:

Et annet spørsmål er også, om ikke masser av Statens administrasjonsslott bør utestå til samfundets individer har fått tak over hodet. Jeg tror ikke det vilde tjene samfundet mer til gode om disse mange millioner blev lånt ut rentefritt til ubemidlede. Folk vilde da greie sine forpliktelser og pengene kom tilbake til Statens kasse igjen.⁸¹

⁸⁰ Berg: 1938, s. 2

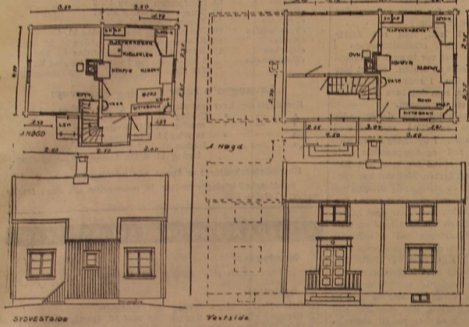
⁸¹ Tromsø: 28 februar 1938, s. 2

Mer innskrenking av statens bruk av penger, og mer arbeid med boliger til de mindre bemidlede eller ubemidlede. Det var viktigst at folk fikk tak over sitt hode.

Artikkelen fra lørdag 4. januar har overskriften ”Bedre byggeskikk på landsbygden”. I denne artikkelen blir det poengtert at distrikts Norge har vært uten en vakker byggeskikk siden 1800-tallet, og det påstås at det er på grunn av manglende retningslinjer fra myndighetene. Nye hus som ble bygget var rotløse og skjemmende for landskapet sies det i artikkelen. Det poengteres at gamle byggeskikker som gjennom århundrer hadde tilpasset seg områder, deres klima og natur uten videre diskusjon ble satt til side. Dette var skikker som gav arkitekturen en god karakter. De sies også at selv om økonomien gikk oppover etter krigen (1.verdenskrig) så var det vanskelig å få arkitekthjelp, og det gjorde at byggmesterne fortsatte i samme spor. I all hovedsak handlet artikkelen om at Landbruksdepartementet ønsket å hjelpe folk som ønsket seg lån og hus, de skapte ulike hustyper i ulike størrelser i byggeskikker ment for Østlandet, Sør og Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge. Disse var basert på tidligere byggeskikker fra områdene.

Bedre byggeskikk på landsbygden

Landbruksdepartementet gjennomfører standardtyper med de enkelte landsdeleres særpreget

Byggeakkene på landsbygden i Norge siden midten av forrige århundre har i det store og hele ikke vært vakre. Sant å si finnes det ikke en bygd i Norge uten at man ser nye hus som vidner om smakløshet og hjelpeleset. Og slik som husene ser ut utvendig, slik er de også oftest innvendig. De hus som ble bygget etter de nye krav, hadde mangler både ved grunnflaten og i opbyggingen. De syntes rotløse og var ofte skjennende i landskapet. Kontroll var det endestiftet av eller den var ikk innst. — Enhver kunde oppføre hus efter eget hode.

Tilv. 1: etasjes bureisningsbruk for Nord-Norge på 31,5 kvm. grunnflate. Tilv. våningshus på 44 kvm. for Trøndelag.

Under krigen blev byggeskikkene noe bedre. Utidmet arkitekt-hjelp var det meget vanskelig å skaffe. Byggestruens fulgte fremdeles i de gamle spor. Resultatet blev i stor utstrøking meget nedslående både i praktisk økonomisk og arkitektonisk henseende. Det gikk dog i første rekke ut over småbrukere og bureisere som hverken hadde anledning til å skaffe sig arkitekt- eller byggmesterhjelp. De måtte i stor utstrøking selv være både sine egne tegnere, byggeledere og byggearbeidere.

Landbruksdepartementet forteller oss at man i første rekke har forsøkt å skaffe frem en type hus som er økonomisk praktisk og arkitektonisk pene og som samtidig ligger så nær op til de gamle byggekikker i vedkommende landsdel som mulig. Foreløbig er tegningene ferdige for Sør- og Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge.

Tegningene er i disse dager sendt ut til de forskjellige landbruksseksjoner som så de interesserte brukere kan henvende sig til og hvor de kan få et sett tegninger gratis.

I Landbruksdepartementet forteller man at man i første rekke har forsøkt å skaffe frem en type hus som er økonomisk praktisk og arkitektonisk pene og som samtidig ligger så nær op til de gamle byggekikker i vedkommende landsdel som mulig. Foreløbig er tegningene ferdige for Sør- og Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge.

Men samtidig med dette arbeidet for bedre byggekikker skjerpes naturligvis kravene til de

øverst våningshus på 36 kvm. for Trøndelag, i midten og nedre delen typen for Vestlandet, på henholdsvis 41,25 og 52,5 kvm.

planer for våningshus som det søkes bidrag til efter egne tegninger — ikke bare på den måte at planene må være bedre og mere fulkomne, men det blir ikke minst lagt vekt på å få folk til å bygge økonomisk forsiktig. Ofte viser det sig at de innsendte planer står i dårlig harmoni med sjøkorens økonomiske stilling.

De utarbejdede standardplaner har såvidt mulig sikte på å tilfredsstille dette krav, idet første byggetrinn forutsettes dekke det

høstertigste behov til å begynne med, men med åpen adgang til utvidelse senere.

Typene skal i første rekke tjene det praktiske behov, samtidig som de må være rimelige i anskaffelse og være slik at det er lettvisnt adgang til utvidelse når behovene sender inn til godkjennelse ikke viser sig å være tilfredsstillende, skal landbruksseksjonene som får dem til behandling, sende dem tilbake med henstilling om å utarbejde nye planer eller å benytte de nye standardtyper som grunnlag for

For dem som fikk lån gjennoms Småbruk og Boligbanken, skulde arbeidsnevnen utarbejde planer, men da disse også ofte savnet forutsetning for slikt arbeid, blev det liten hjelp å få også fra den kant.

Disse forhold blev til slutt utbalt. Bureisernes trengte all den støtte de kunde få, slik at deres fremtidige hjem kunde bli best mulig til en rimelig pris. — Like til for nybygg var det slik at når den som skulde bygge hadde fått et bidrag og ordnet et lån, så var det slutt med all hjelp og rettsletning.

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

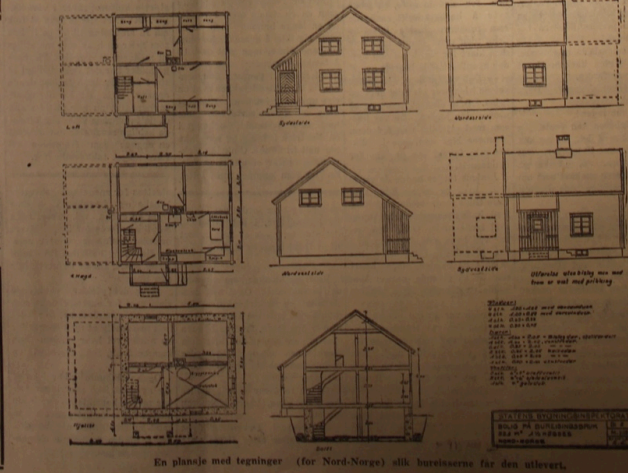
Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Landbruksdepartementet vil nu søke å komme disse til hjelp. — Det har gjennom landbruksseksjonene innhentet forslag til hus typer. På grunnlag av disse tegninger har departementet med bistand fra Statens byg-

Gang på gang i de senere år har det i avisene kommet frem krav om at arbeidet med bedre byggekikker i landdistriktene måtte bli tatt opp og søkt løst. Flere forsøk har også vært gjort, men hittil uten at det har ført til noe. Etter å ha arbeidet med spørsmålet en tid, har Landbruksdepartementet nu sannsynligvis kommet til en heldig løsning. I de dager har det sendt landbruksseksjonene de standardtyper som er blitt utarbejdet for de enkelte landsdeler. Typene som er meget enkle, pene og praktiske, er søkt lagt så meget som mulig opp til de hovedvorne byggekikker i vedkommende landsdel. Et sett med tegninger og beskrivelser stilles til gratis disposisjon for bureisere.

En planse med tegninger (for Nord-Norge) slik bureiserne får den utlyst.

Illustrasjon 17: Tegninger av standard bygninger fra avisa Tromsø, 04.01.1936 Chatrine Helen Jakobsen 2014

Målet med disse typehusene var at de skulle være økonomiske, praktiske og arkitektonisk tilfredsstillende. Samtidig med at disse standardløsningene kom, ble det strammet inn på hva som ble tillatt å bygge. Det staten skulle støtte, skulle også bygges av norske materialer. Diskusjonen om hus typer og bebyggelse var det viktigste kulturelle

spørsmålet i 1936, ble det sagt i artikkelen. Og lykkes Landbruksdepartementet med sitt prosjekt, ville Norges befolkning i fremtiden være takknemlig for dette arbeidet.

Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 er ikke eksempler på sosialboligbygging, men likevel synes jeg det er viktig å ta opp hvordan boligsituasjonen for de fleste i Tromsø var på 1930-tallet, og det for å poengtere at Amundsen jr. i utgangspunktet hadde flest oppgaver når det gjaldt boligbygging for middelklassen, som konditor Kaare Krane og kjøpmann Gerhard Holthe. Disse boligene kostet mest sannsynlig mer enn 20.000 kroner å bygge, i byggeanmeldelsen til Skolegata 50 står det beskrevet at kostnadene var på 40.000 kroner hvor mye Conrad Holmboes veg 25 kostet har jeg ingen informasjon om, men mye kan tyde på at det ikke kostet mindre enn en vanlig tomannsbolig i Tromsø på denne tiden.⁸² Økonomi var mer enn den konkrete kostnaden et bygg hadde. Tanken var nok også at en bolig skulle være økonomisk i forhold til vedlikehold, innemiljø, ventilasjon og den skulle også ha en økonomisk løsning i forhold til materialbruk. Det andre sitat jeg velger å bruke fra Amundsen senior var svar til redaktøren i avisa *Tromsø* er dette:

Boligbanklånene må hurtigst mulig igjen forhøyes til kroner 7500 for 2-mannsbolig. For dem som bygger større bolig enn til kroner 10500 burde der på en eller annen måte bli anledning til passende 2. Prioriteringslån, men noe tilleggs lån synes umulig å oppdrive her i byen, hvorimot hovedstaden synes å fråtse i byggelån av alle slag. Det er noe galt fatt her, at midlene ikke er bedre fordelt utover landet. Noe må der gjøres. Boligforholdene må nu bedres, og dette kan kun gjøres ved en øket boligbygging av mindre leiligheter.⁸³

Dette sitatet er meget fortellende, og sier mye om hvordan han mener sør blir favorisert foran nord. Men favoriseringen er ikke viktig, det som er viktig her er at han faktisk setter ord på hva som må gjøres i forhold til økning av lån, for å få en økning på boligmassen i byen. Amundsen jr. kommer inn i diskusjonen gjennom sitt arbeide som arkitekt, fordi han gjennom den funksjonalistiske arkitekturen mener å ha løsningen på hvordan det bør bygges for at det skal være praktisk, hygienisk og økonomisk, noe som tydeligvis var et brennende ønske fra både befolkningen og de som satt i byens styre.

⁸² Informasjon om kostnad i forhold til Skolegata 50 ble hentet fra byggeanmeldelsen innhentet fra dagens eiere.

⁸³ Amundsen senior: 1934, s. 9

Gjennom arbeidet med å gå igjennom avisa *Tromsø* sine årganger fra 1934-1939 har jeg sett at det ofte var økonomi som var tema, både i inn og utland. Men det som er av interesse er hvordan Norges økonomi og planer for boligbygging påvirket Amundsen jr., og hvordan han kunne være med å påvirke hvordan Tromsø by skulle utformes videre gjennom sin arbeider.

Den som ble bedt om å snakke om Tromsø sin boligpolitikk var Peter Arnet Amundsen senior, og boligpolitikken i Tromsø hadde lenge vært et hett tema siden 1930-tallet. Hvordan skulle boliger utformes estetisk og hvilket formspråk skulle disse ha? Et sitat fra denne artikkelen er:

Byens folkemengde har stått omtrent ved samme størrelse i flere år, og har kun gått ubetydelig frem. Enhver kjenner til hvor vanskelig det har vært og er for noen hver å skaffe seg ny bolig, når omstendighetene gjør det nødvendig å flytte. Det tar som regel flere år før man kan oppspore en ledig leilighet. Dette er særlig tilfelle med mindre leiligheter. Det er derfor ikke så underlig at forlovede går i årevis og venter før de kan få en leilighet, og man har mange tilfeller i byen hvor de ikke vil vente på egen bolig, men gifter seg, og blir foreløpig boende hos den ene eller annens foreldre. Dette forhold er naturligvis i lengden umulig for alle parter.⁸⁴

Sitatet forteller om hvor fortvilt boligsituasjonen i Tromsø er på 1930-tallet, og om noen konsekvenser av at utviklingen ikke var så rask som ønskelig når bolignøden var stor.

Selv om mye av ideologien i funksjonalismen var en sosialboligbygging som skulle gjøre livssituasjonen for både de bemidlede og de ubemidlede bedre, så var det altså slik i Tromsø at byggingen gikk sakte for seg, det ble bygget få og små boliger, noe som igjen førte til kummerlige hygieniske forhold. Folk kunne bli syke og kunne ikke betjene sine egne utgifter. Men i Tromsø ble det ikke bygget boligblokker over flere etasjer før etter 1940, et eksempel er Blokkene på Myreng fra 1957 tegnet av arkitekt Amundsen jr.

En høyere kvalitet på formspråket var ønskelig, og ville i sin tur vise en større bevissthet i forhold til det arkitektoniske uttrykket både i by og på landsbygda. Siden Tromsø representerer et område der sentrum vokser sakte men sikkert utenfor sine grenser, var det på 1930-tallet viktig å ta kontroll på hva som ble bygget og hvordan det ble bygget. Dette gjaldt i

⁸⁴Amundsen senior: 1934, s. 9 Boligbygg i Tromsø Akkurat dette sitatet kunne vært interessant å sammenligne med dagens boligsituasjon, men i denne konteksten får vi via dette sitatet vite en god del om situasjonen i Tromsø i 1934.

hele landet. Det skulle være en fornuftig byggekultur som ikke skulle vitne om en villastil som ikke hørte hjemme blant tømmerarkitektur på både landsbygda og i by. Det var fra Landbruksdepartementet viktig å ta grep om hvilket uttrykk som etter hvert skulle bygges i Norge. Dette bevitner et behov for kontrollert bygging og for å i sin tur kunne bidra med et tilfredsstillende landsdekkende arkitektonisk uttrykk som kunne bygges økonomisk.

Standardtegningene som ble utarbeidet tok sikte på å tilfredsstille kravet om at det første byggetrinnet skulle dekke de mest nødvendige behov hos mennesket, men boligen skulle være rimelig å skaffe seg og den skulle være mulig å utvide.⁸⁵

Typebygg var noe som arkitekter landet rundt arbeidet med i forhold til bygninger med ulik typologi. Amundsen jr. arbeidet med typebygninger når han tegnet skoler, i følge Børre Amundsen var det i alt 7 typebygninger av skoler. Amundsen jr. arbeidet med standardtegninger for skoler. Dette med standardtegninger for skoler arbeidet de med etter 2. verdenskrig, men det er viktig å nevne fordi det også var en del av arkitektkontoret Amundsen sin produksjon, og det viser at arbeidet varierte fra villaarkitektur til standard type tegninger av skoler som for eksempel Borgtun skole. Det ble etter hvert mange av disse skolene over hele fylket.⁸⁶ Å løse det estetiske i en bygningsutforming var en viktig del av arbeidet til en arkitekt. Estetikken skulle i likhet med resten av arbeidet være utformet på en måte som gav inntrykk av at bygningen var gjennomtenkt, og den estetiske utformingen var godt planlagt ut fra område, nabobygninger og andre omgivelser.

Dette underkapitlet handler om hvordan en hygienisk og økonomisk boligbygging ble diskutert. Temaet hadde betydning fordi det kan antas at det var med på å forme Amundsen jrs arkitekturholdning, som for eksempel når det gjaldt hvordan han planla et prosjekt, og hvordan han kunne utarbeide det slik at det var mest mulig økonomisk.

4.1.4 Arkitekturholdning

Artikkelen med overskriften ”Arkitektens betydning er ikke tilstrekkelig verdsatt. For mange fusker i faget.” Viste seg å være et intervju med den nordligst praktiserende arkitekt i Norge, Reidar Kollstrand, som arbeidet i Hammerfest. I Artikkelen svarer han på ulike spørsmål som avisa *Tromsø* stiller han om sitt fagfelt og hvordan det står til i arkitektyrket for ham i Finnmark. Denne artikkelen er av interesse fordi den gir et innblikk i hvordan det var å arbeide i landets nordligste fylke, og hvordan arkitekter på generell basis kjempet for sitt yrke

⁸⁵ Tromsø: 09.01.1936, s. 9

⁸⁶ Arkitektkontoret Amundsen 75 år: 2006, s.28

og for sin utdanning, og for å få bruke sin kunnskap i det yrket de var utdannet til og ikke minst å få den anerkjennelsen Kollstrand mente de fortjente.

Kollstrand sier at på grunn av små forhold så var hans inntekt og oppdrag beskjedne. Men han trodde det var stigende interesse for tidsmessig og praktisk byggeskikk, slik som tidligere artikler også har handlet om:

Men er det ikke den gjengse oppfatning at det å benytte arkitekt fordyrer unødige bygg? - Å jo, dessverre, det er nok oppfatningen hos mange enda. Man har nemlig vennet seg til å gå til entreprenøren eller byggmesteren og bestille seg hus, som man går til skredderen og bestiller dress. Entreprenøren får målene og sier prisen. Noen spesifisering vil han nødvendig innlate seg på, for en slik kunde gi sammenligningsgrunnlag, faste holdepunkter til bedømmelse av prisen, totalsummen må mest mulig ligne en sekk med alt det fornødne oppi- også tegninger og beskrivelser. Det forkommer endog at entreprenøren, byggmesteren eller materialleverandøren byr sine kunder tegninger gratis. Det er et forretningstriks som nu holder på å bli for gammelt og luvslitt, men som her oppe enda er i bruk.⁸⁷

Kollstrand mente at arkitekten skulle være bindeleddet mellom byggherre og bygningsfirma, og han skulle ivareta både byggherres interesser, både de økonomiske og rent byggetekniske. Dette maler et ganske sterkt bilde av hvordan Kollstrand mener det er å arbeide som arkitekt på 1930-tallet. Han ser det som å ha tatt en lang utdanning, som for eksempel en legeutdanning, og så kan alle ta tittelen. Han sier at det ikke er meningen at hvem som helst skal kunne kalle seg arkitekt fordi de har tegnet en strek på en tegning. Satt litt på spissen, for ikke hvem som helst kan ta tittelen lege eller agronom, man må ha utdannelsen.

Men avisa Tromsø svarer slik på hans utsagn: Men maler De ikke her med litt for sterke farver?

Nei, jeg tror ikke det. La mig få fremkomme med et eksempel: En mann å utvide sitt hus. Jeg utfører tegninger for ham til utvidelse ved trebygg. Han nektes tillatelse til sådan utvidelse Jeg leverer tegninger for murbygg. Mannen later såre fornøiet. Imidlertid henvender han sig til et bygningsfirma som lar tegne og beregne huset i betong. Dette gjøres for tegningens vedkommende på den måte at man kutter litt av

⁸⁷ Tromsø:06.06.1936, s.6

byggets lengde og for øvrig tegner av min tegning, signerer produktet med firmaets navn og således gir det ut som eget verk- jeg formoder på meget rimelig betingelser.

Men er dette lovlig? Nei, langt i fra. Man kan forlange slikt bragt for domstolene. Men med slikt tas det ikke så nøie, man er vant med litt av hvert-⁸⁸

Dette gir en forståelse av hvordan arkitektene følte at deres arbeid og utdanning ble verdsatt, og det er rimelig å anta at unge og nyutdannede Amundsen jr. også kunne sitte med slike tanker. Selv om hans oppdrag tok seg opp på denne tiden, var det sikkert likevel ikke enkelt å livnære seg som arkitekt, og det var ikke rart om arkitektene hadde bijobber som for eksempel Amundsen jr. som holdt tegnetimer på Byens høiere skole.

Gjennom disse ulike artiklene er det mulig å danne et bilde om hvordan hverdagen var for en arkitekt som Amundsen jr. var. Men samtidig er det rimelig å si at arbeidsforholdene kunne være forskjellige i andre områder av landet, og at funksjonalistisk arkitektur kunne bære preg av lokale tradisjoner innenfor bygningskulturen.

På dette tidspunktet er det viktig å gi en oppsummering av hva som var noen av temaene i arkitekturdiskursen på 1930-tallet: 1) ”Den herskende smak” versus det nye moderne. 2) Det moderne hjem 3) Økonomisk og hygienisk boligbygging. 4) Arkitektens arkitekturholdning.

4.2 Peter Arnet Amundsen jrs villaarkitektur og internasjonal stil

Gjennom disse ulike temaene i kap. 4.1 skal jeg belyse hvordan Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 kan knyttes opp mot en internasjonal stil og hvordan Amundsen jr. gjennom disse boligene introduserte funksjonalismen i Tromsø. Det er ikke alltid man kan knytte en arkitekt til noe han eller hun har skrevet og som viser hva arkitekten foretrekker i forhold til formspråk og uttrykk. Den muligheten er heller ikke tilstede i forhold til Peter Arnet Amundsen jr., men sammen med denne ene artikkelen han skrev i *Tromsø* og ikke minst hans eget arbeid, er det mulig å si med sikkerhet at han fulgte med i forhold til moderne arkitektur. Amundsen jr. var en av de som brakte med seg den funksjonalistiske arkitekturen til Tromsø. Blant annet kan det tenkes at han fikk inspirasjon fra arkitekter som jeg tidligere har nevnt, gjennom avisartiklene, til Gudolf Blakstad (1893-1985) og Hermann Munthe-Kaas (1890-1977). Disse er samtidige arkitekter som arbeidet med det funksjonalistiske uttrykket. Men det er rimelig å anta at den som nok var mest med på å inspirere og kanskje påvirke

⁸⁸ *Tromsø*: 06.06.1936, s. 6

Amundsen jr. i studietiden nok var Sverre Pedersen. Men det er nærliggende å tro at han tok lærdom fra sin fars arbeider også, selv om Amundsen senior ikke er kjent for å fremme den funksjonalistiske arkitekturen med tanke på hans arbeider, men moderne arkitektur som jugendstil var imidlertid en type stiluttrykk Amundsen senior arbeidet med. I Amundsen jrs diplomarbeid fra NTH ser man at hans arbeid i hovedsak er preget av nyklassisisme, men at han også gir plass til det funksjonalistiske stiluttrykket da viser jeg til hans perspektivtegning av et forretningsbygg.

Og i artikkelen skriver han:

Nei, man må forsøke å få folk til å forstå at et hus ikke bare er til for å se på, men det skal også brukes til noe. At man ikke må gå utenom virkeligheten når noe så viktig som et hus skal planlegges. Det har sin oppgave å fylle, og må planlegges med de fordringer som stilles til behov og økonomi, uten sideblikk til den ene eller den andre stilart det være seg gammel eller ny.⁸⁹

Dette sitatet kan tolkes slik at Amundsen jr. som funksjonalist arbeider for å ”avskaffe” alle stilarter og fokusere på det som er grunnleggende i arkitekturen. Det som gav et godt estetisk resultat, kom av seg selv så lenge man tok hensyn til funksjonen og kravene som stilles til det økonomiske etc. Tidligere var husets eksteriør noe som ofte skjulte den indre planløsningen. Arkitekter ble engasjert for å utarbeide en fasade, noe også Amundsen nevner i artikkelen, planløsningen kom ikke først, men fasaden stod i første rekke, når det gjaldt det estetiske. Omveltninger i tankesett og tilgang på nye metoder å bygge på, gav planløsningen i en bygning en ny plass i formgivningen av arkitektur. Skulle man knytte studieobjektene utforming opp mot det Amundsen jr. her sier om planløsning, at den fikk en større rolle i utformingen av det estetiske i fasaden, så vil jeg si at det i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 er det tatt hensyn til det faktum at utsikt skulle være et viktig element, det kan man se på rommenes plassering og viktigheten av hvor de ulike rommene er plassert. Det viser seg at plasseringen av rommene i Conrad Holmboes veg 25 er omvendt i forhold til Skolegata 50, det vil si at stue og spisestue er plassert i 2. etasje, mens de samme rommene er plassert i 1. etasje i Skolegata 50. Her har Amundsen jr. tatt hensyn til utsikten og lysforhold for begge studieobjektene. Lys, luft og grønt var som tidligere nevnt viktig i blant annet Le Corbusiers

⁸⁹ Amundsen jr. : 1934, s. 8

oppfatning av hva moderne arkitektur skulle inneholde. I den sentraleuropeiske funksjonalismen var det ofte slik at rominndelingen i forhold til etasjeinndeling var plassert på den måten som Amundsen jr. brukte i Conrad Holmboes veg 25.

Den herskende smak handler om at publikum er under påvirkning, av hvordan tidligere perioders stiltrekk var mer riktige å anse som god smak enn samtidens arkitektur. Det er ikke vanskelig å forstå at Amundsen jr. ønsker å vise frem 1930-tallets arkitektur, som utviklet seg både på positive og negative måter. Denne utviklingen er nevnt i form av et negativt syn på det formale formspråket og det sosiale programmet i funksjonalismen, men også de positive trekkene som en mer økonomisk måte å bygge på at funksjonalistenes sosiale program var ment å gi flere mennesker tak over hodet, og forbygge flere samfunnsbyrder. Smak lå ikke bare i å bygge en anvendelig og estetisk pen bolig som Skolegata 50, men det handlet like mye om å endre synet på hva som kunne betraktes som estetisk hos den generelle befolkningen.

Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 må sees på bakgrunn av at de er av typen villaarkitektur, og ikke kommer inn under sosialboligbygging på samme måte som for eksempel lavblokker eller blokkbebyggelse. Men begge boligene kan sees i sammenheng med formspråk og arkitektens arkitekturholdning.

Temaet økonomisk og hygienisk boligbygging hører til under temaet funksjonalisme som sosialt program. Her er denne typen villaarkitektur å anse som forgjengere for en bedre arkitektur som også skulle kunne komme arbeiderklassen til gode. Tidligere har jeg i beskrivelsen og sammenligningen snakket om hygieniske tiltak gjort i både Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, i form av flere håndvasker, skittentøysjakt og egne vaskerom, og ikke minst baderom som er separate fra WC.

Amundsen jr. kan ha blitt påvirket gjennom media, det er rimelig å anta at han gjennom sin utdanning i Trondheim ved NTH fremdeles hadde kontakter han kommuniserte med på landsbasis, at han fulgte med på hva som rørte seg rundt i landet når det kom til utvikling i arkitekturen og andre samfunnsforhold. En del av det å være et moderne menneske i en moderne tid, var å holde seg oppdatert på ulike områder, og det er viktig fremdeles, selv om vi i dag kanskje ikke alltid får fordøye det vi mottar av ulike inntrykk, og dvele ved disse. De artiklene som omhandler temaet arkitektens arkitekturholdning kan knyttes opp mot både Amundsen jr., Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, dette på bakgrunn av at Amundsen jrs arkitekturholdning påvirker hans arbeid med disse boligene.

Jan Michl stiller spørsmålet ”Var funksjonalismen en type formalisme?” i sin artikkel med samme navn. Jan legger frem gode argumenter for hvorfor han stiller dette spørsmålet,

og han bidrar til å se på funksjonalismen på en annen måte enn den som var dominerende. Tidligere har han også skrevet at funksjonalistiske arkitekter og designere hevdet at det var en formgivers moralske plikt å frembringe et formspråk skulle være i overenstemmelse med tidsånden. Men dette kan også leses ut fra det Hitchcock og Johnson skriver i *The International style*. Hitchcock og Johnson var samtidige, mens Michl skriver om temaet i ettertid.⁹⁰

Ei objektiv formgiving var målet, og denne formgivingen skulle ikke referere til tidligere stiler i sin estetiske utførelser, sier Jan Michl. Det ble sagt at både bygningers og andre produkters form skulle bli bestemt av dets funksjon. Funksjonalisme i arkitektur og design har gjennom postmodernismen fått mye og streng kritikk, men likevel har funksjonalistenes funksjonsbegrep blitt videreført. Hvorfor kan det virke som om funksjonsbegrepet ikke er under diskusjon? Er funksjonen knyttet så tett opp mot form at de ikke kan skilles fra hverandre? Mest sannsynlig vil det komme ulike svar på disse spørsmålene, noen vil si at funksjonsbegrepet er både anvendelig eller nødvendig for deres design, mens andre vil hevde at funksjonalistenes funksjonsbegrep ikke er knyttet opp mot virkeligheten i den forstand at funksjon ikke kan bestemmes før du bestemmer form, men at funksjon bestemmes ut fra form og det design objektet skal ha.⁹¹

Tidligere er det referert til Sullivan som kom med maksimen: form følger funksjon. Maksimen kan forstås slik at funksjon er uavhengig av form, noe som henger sammen med funksjonalistenes design teori. Ordet funksjon vil vanligvis referere til en konkret form eller et fenomen, men det gjør det altså ikke hos funksjonalistene. Om maksimen sier Michl blant annet at funksjonalistene påstår at funksjon eksisterer uavhengig av form. Hvor funksjon blir en generell betegnelse på hva tingen kan brukes til eller gjøre. Funksjon er da noe som kan forklares gjennom observasjoner av at en form er i bruk. Funksjonalistene mente da i følge Michl at form kommer fra funksjon. Form og funksjon var i følge funksjonalistene to sider av samme sak.⁹²

Å påstå at P.A. Amundsen jr. var en formalist blir ikke helt rett. At han brukte formale særtrekk som virkemidler i formspråket, som ofte ble brukt i funksjonalistisk arkitektur, er mer riktig å si. Det er ikke vanskelig å se at Amundsen jr. fra sitt diplomarbeid og hans arbeid med henholdsvis Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 hadde fått et bedre grep om hva han mente var moderne arkitektur og at han i tillegg brukte funksjonalistiske trekk. Men kan

⁹⁰ Michl: 1992, s. 66

⁹¹ Michl: 1992, s. 66

⁹² Michl: 1992, s. 67

man ikke også spørre: Arbeidet han kun med det funksjonalistiske uttrykket i arkitekturen eller tilpasset han sitt arbeid til omgivelser og meninger som kanskje ikke var helt klare for det nye og moderne? Man kan undres, men det blir en helt annen oppgave.

Både med Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 har P. A. Amundsen jr. fått frem formspråket, det rasjonelle uttrykket og formale trekk, gjennom å prøve ut et eget formspråk. Grunnen til at jeg skriver ”prøve ut” er at jeg oppfatter at Amundsen jr. hele tiden er i utvikling gjennom karrieren, at han ikke stopper opp, han følger på mange måter tiden og tidens utvikling.

Gjennom arbeidet med Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, er det mulig å anta at Amundsen jr. arbeidet med sitt eget uttrykk, for gjennom hele hans karriere frem til da er det mulig å se hans utvikling som arkitekt innenfor den funksjonalistiske stilretningen. Amundsen jr. arbeidet med det moderne uttrykket i arkitekturen og viser befolkningen i Tromsø en ny form for arkitektur; Hvordan arkitekturen kan kobles sammen med følelser og tanke og ikke minst at funksjonalismen var en arkitektur ikke bare for eliten, men også for folk flest, fordi det gjennom lesning av artiklene fra avisa *Tromsø* er mulig å si at Amundsen jr. stod på barrikadene for at funksjonalismen skulle utvikles gjennom et sosialt program, en sosialboligpolitikk.

I Norge og i Tromsø er det mulig å si at arkitektene forholdt seg til den internasjonale innflytelsen og oppskriften på hvordan arkitekturen skulle utformes (Jfr. Le Corbusier og hans 5. punkter), men de tok også hensyn til den inspirasjonen de kunne finne nasjonalt. Den enkelte regionens byggeskikk og kultur ble ofte tatt hensyn til, klima, økonomi og arkitektens personlige involvering (Jfr. Johan Ellefsens 5.punkter), var en helhetlig vurdering som kunne munne ut i en diskurs om hvorvidt dette arbeidet var av ”den herskende smak” den borgerlig aksepterte smaken, eller om uttrykket kom fra for eksempel funksjonalistisk arkitektur. Funksjonalismen som stilart var til slutt et bilde av den nye tidsånden, og som Munthe-Kaas og Blakstad uttrykte seg i artikkelen i kap. 4.1, var effektjageri en bivirkning av at fokuset var skiftet fra å dreie seg om å skape et helhetlig arkitektonisk uttrykk i arkitekturen til å måtte konsentrere seg om å ha med alle impulser, noe som gjorde at noen arkitekter bommet med det endelige resultatet i deres arbeid det var ikke bare uttrykket, men også følelsen, som skulle gi en forståelse av at dette var moderne arkitektur. Hos Hitchcock og Johnson ble det samme beskrevet slik: ”Those who try to follow the new style without understanding it produce work which is not only dull but irritating.”⁹³

⁹³ Hitchcock; Johnson: 1966, s. 65

I kapitlet ”Dead or Alive – Describing the social” i boka *Words and Buildings A Vocabulary of Modern Architecture* tar Adrian Forty opp flere temaer rundt estetikk og formspråk. Hans kapitel om kontekst og form er også verdt å se på og kan enkelt knyttes opp mot arkitekt Peter Arnet Amundsen jr.

Viktig for denne diskusjonen er hvordan man så på arkitekturen, dens formspråk og kontekst, og hvordan det helhetlige estetiske uttrykket kommer frem i Amundsen jr. sitt formspråk og gjennom hans arkitekturholdning. Hos Forty er det viktig å se på det sosiale forholdet til arkitekturen rundt oss, og han sier at hos blant andre Le Corbusier var det viktig å utnytte potensialet i arkitekturen, gjennom å bruke nye teknikker som for eksempel masseproduksjon og selve designen. Om vi er det bevisst eller ikke så er arkitektur en stor del av vår hverdag.⁹⁴ Å skape arkitektur i sin kontekst var et viktig tema både i internasjonal og i nasjonal sammenheng. Slik jeg tolker Amundsen jrs arbeid i denne tidsperioden var kontekst viktig også hos han, og særpreget i området som omgav boligene i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 ble tatt hensyn til, selv om disse villaene nok stakk seg ut med sitt estetiske uttrykk. Amundsen jr. var tydelig i sin utforming og var ikke redd for å bringe inn nye særtrekk i sin arkitektur.

Dybde, plastisitet, tekstur, transparens og artikulasjon var ord som ble brukt for å definere arkitekturens sosiale kvaliteter. Men skulle man beskrive eiendommeligheten i arkitekturen startet man med beskrivende ord som funksjonell, organisk, fleksibilitet, levende, urbanitet, hjemlig, ekte og brukeren. Ord som dette bruker vi i dag også for å beskrive vårt forhold til arkitekturen eller hvordan vi ser på arkitekturen rundt oss.⁹⁵

Sosial vs estetisk arkitektur er et punkt Forty tar opp i dette kapitlet han poengterer at det sosiale innholdet i arkitekturen gikk ut på å gi arkitekturen et sosialt uttrykk, og dens produksjon skulle være økonomisk. Det gjorde at det i Europa ble slik at modernismen ble et uttrykk for sosial eksistens og arkitekturen skulle forbedre det sosiale livet. Dette førte til at man fikk to problemstillinger å arbeide ut fra for arkitektene: 1) Konseptualisering av det sosiale i samfunnets arkitektur. 2) Innarbeidelse av bruk i arkitekturens estetikk. Samfunnsforståelsen var delt inn i to grupper: Samfunnet som fellesskap og det offentlige og private.⁹⁶ Å forbedre det sosiale livet med bedre arkitektur var også tanker som Amundsen jr. ytret i Tromsø, det var viktig med bedre arkitektur, for å forbedre boligmiljøet og igjen ville det bedre menneskets sosiale miljø.

⁹⁴ Forty: 2000, s. 104

⁹⁵ Forty: 2000, s. 103

⁹⁶ Forty: 2000, s. 105

Spørsmålet som ble formulert i det internasjonale samfunnet var hvordan arkitektur som tidligere skulle representere medlemmer i samfunnet nå skulle representere et kollektivt samfunn. Forty sier at det konvensjonelle svaret på dette spørsmålet ville være å se på individuelle objekter eller bygninger som representanter for sosial kollektivitet, med tanke, uttrykk vs det arbeidet arkitekturen representerte gjennom arkitekten og håndverket.

Som nevnt er form er blitt sett ulikt på i løpet av historien. Og formspråket representert av de valgte boligene av Amundsen jr. er belyst og sett i sammenheng med formalisme, og viktigheten i et funksjonelt formspråk i boligarkitekturen hos Amundsen jr. kom frem gjennom hans uttrykk og hans innspill omkring det fremtidige behovet for boliger i byen. Og hans arbeid for å få politikerne til å se hva som var nødvendig, det menneskelige behov som fantes i Tromsø på den tiden jfr. Artikkelen ”De fortvilte boligforhold i Tromsø by”. I dag ville jeg bruke ord som helhetlige former, urbane, moderne, funksjonelle og tidsriktige om disse villaene. De har beholdt mye av sitt opprinnelige uttrykk til og med i dag, og de er fremdeles å regne som moderne. Dagens arkitektur er ofte referert til som funksjonelle boliger. Slik at i dagens kontekst har begge villaene som er beskrevet og analysert i denne oppgaven et moderne uttrykk.

Hos Hitchcock og Johnson i *The International Style* blir det sagt i kapittelet om funksjonalisme at funksjonalistene ikke brydde seg om det estetiske i bygningene, de ønsket først og fremst å bygge. Men likevel ble flere og flere funksjonalistiske bygninger ført opp med estetiske verdier, uten at det funksjonalistiske uttrykket i dem ble ofret.⁹⁷

Det første prinsippet som blir nevnt hos Hitchcock og Johnson, er arkitektur som volum i motsetning til masse. Prinsippet og bruken av det kan spores til Tromsø og Amundsen jr. Volum er et kjennetegn i formspråket som oppstod i modernismen, og da spesielt i funksjonalismen. Hos Amundsen jr. sees volum spesielt brukt i forhold til romdannelse i planen. I Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 har Amundsen jr. tatt med uterommet i planleggingen, og han har i Conrad Holmboes veg 25 fått til en kobling mellom arkitekturen og naturen, gjennom den åpne men likevel lukkede hovedinngangen mellom garasje og hovedvolum i tillegg til veranda og terrasse, som er plassert mot sundet og utsikten mot havet. I Skolegata 50 var det vinterhagen, terrassen koblet til den og altanen/terrassen over det avrundede karnappet som var uterommene som førte sammen arkitekturen og naturen. Begge boligene jeg har valgt å se på har i sin planløsning fokus på utsikt, noe som ikke har spesielt fokus hos for eksempel Le Corbusier, men som hos Amundsen jr. er et poeng

⁹⁷ Hitchcock: Johnson: 1966, s. 39

i disse boligene, på grunn av den topografiske plasseringen. Her har han en mulighet til å virkelig bruke lys, luft og grønt som det blir snakket mye om som elementer i arkitekturens uttrykk. Dette var punkter som det måtte tas hensyn til i forhold til det sosiale i samfunnet. Det var og er viktig med sunne og hygieniske, moderne hjem. Amundsen jr. bruker volum forskjellig i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, de er satt sammen ulikt, og volum har mye å si for det samlede uttrykket. Volumet i de to boligene gjengir to måter å tenke på. Conrad Holmboes veg 25 er ikke en typisk funksivilla sett i dagens kontekst. Han bruker små, rektangulære volumer for å få fram en helhet i Conrad Holmboes veg 25, det er mulig å si at han bruker et eskeprinsipp. Han setter sammen volumer (esker) for å utforme et volum som uttrykker en helhet, som kommer sammen av små ulike elementer. Volumbruken hos Amundsen jr. i Conrad Holmboes veg 25 gir et vertikalt uttrykk, på grunn av sin linjer og oppbygning, gjennom konstruksjonen, som gir inntrykk av å være massiv. Oppfatningen av hva som er funksiv er forskjellig, men den generelle oppfatningen er /var blant annet at funksjonalistiske villaer skulle ha flatt tak, og helst være dekt av vindusbånd og ikke minst være oppført i betong. Volum var mer enn bare begrepet i seg selv, volum var med på å lage rom, rom både ute og inne. Volum var med på å koble naturen med de indre funksjonene i en bygning. Denne påstanden kan argumenteres for på bakgrunn av for eksempel måten Amundsen jr. velger å tegne inngangspartiet i Conrad Holmboes veg 25. Han bruker hva man kan kalle en liten gang mellom garasje og hovedinngang. Dette er med på å bringe volumene sammen, i tillegg til at dette gir et uterom som gir lys, men som bringer naturen inn. Det samme gjør han med verandaen som er overbygd, og som trekker lys og utsikt inn til spisestua. Alt dette ved hjelp av elementer som gir volum til bygningen samtidig som det er med på å skape formspråket. Volumbruken hos Amundsen jr. i forhold til Skolegata 50 er helt annerledes, her har han et stort hovedvolum som er nesten kvadratisk i form, og som har små tilleggsvolumer i form av vinterhagen, hovedinngangspartiet og det avrundende karnappet på forsiden av huset. Istedenfor å la de ulike volumene bli brukt som bokser som er satt sammen i hverandre, bruker Amundsen jr. her et stort kubisk utgangspunkt hvor han setter sammen ulike former i ulike størrelser sammen med det. Volumer for komposisjon er også viktig i forhold til hvordan vi oppfatter det helhetlige uttrykket.

Det andre prinsippet som Hitchcock og Johnson skisserer handler om regularitet. Det handler om regularitet i forhold hvordan funksjonalistene forstod begrepet og brukte det. De mente at regulariteten i design skulle være basert i det praktiske ved for eksempel en bygning der det er mulig å finne en fast rytme i konstruksjonen. Regularitet handler mye om forhold mellom plan og struktur, men regularitet er relativt og ikke absolutt i arkitekturen. Det

enkleste eksemplet på regularitet i arkitekturen i forhold til struktur og plan er bygårder. Men hos Amundsen jr. er et eksempel på regularitet for eksempel hans bruk av vinduer i konstruksjonen, de er plassert ut fra funksjon for rommet innenfor. Dette er grep han, likhet med andre arkitekter gjør, og denne regulariteten i komposisjonen er mulig å se både i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50. Å arbeide mot en regularitet i det arkitektoniske uttrykket kan sees som synonymt med en kjedelig, monoton framturen i arkitekturen.⁹⁸ Med tanke på dette med regularitet i arkitekturen er det ved å studere Amundsen jr. sin planløsning for både Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, ikke vanskelig å finne en likhet og regularitet i planløsningen med tanke på romplassering. Den har også likheter i forhold til diplomarbeidet, selv om det hovedsakelig ikke er designet med et funksjonalistisk uttrykk, men et nyklassisistisk stiluttrykk. Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 har likheter i planløsningen når det kommer til hvordan Amundsen jr. har valgt å plassere de ulike rommene. Oppholdsrommene er i begge boligene plassert mot sundet og utsikten, men det er også de fleste soverommene. Mens stue og spisestue i Skolegata 50 ligger i 1 etasje er stue og spisestue plassert i 2. etasje i Conrad Holmboes veg 25. Dette er nevnt tidligere i sammenligningen. Amundsen jrs rominndeling kan sies å være todelt, de viktigste rommene var plassert best i forhold til utsikt og lysinnfall, mens de mindre viktige rommene ble plassert bak disse, mot baksiden av husene, og hadde dårligere lysinnfall og utsikt. På denne måten kan man si at utsikt var et prioritert element under tegningen av plan for både Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50. Det kan sees på som en regularitet hos Amundsen jr., hvordan han plasserte vinduer og rom, den todelte måten var med på å skape en balanse og harmoni bygningene. Det skulle være mulig å skape en regularitet uten den klassiske aksiale symmetrien.

Det tredje prinsippet som skisseres av Hitchcock og Johnson er prinsippet om manglende ornamentering og dekorasjon av arkitekturen.⁹⁹ Det er ikke nødvendig å bruke ornamentering eller dekorative elementer i seg selv for å skape en arkitektur som har en estetisk appell. Funksjonalismen var en stilart i arkitekturen, hvor farger var viktige elementer som også skulle beherskes av arkitektene. Det estetiske ble i den funksjonalistiske arkitekturen knyttet opp mot bruk av materialene selv, ikke til det som var ornamentert. I følge Wenche Findals bok *Funksjonalismens boliger* i kapitlet ”Myten om den hvite stilen-og de andre fargene” sier hun blant annet at Henry-Russel Hitchcock og Philip Johnson var med på å underbygge at funksjonalistisk arkitektur var hvit og at dette var The International Style.

⁹⁸ Hitchcock; Johnson: 1966, s. 58

⁹⁹ Hitchcock; Johnson: 1966, s. 69

Det gav generasjoner som lærte om modernistisk arkitektur grunnleggende feilinformasjon. For funksjonalistisk arkitektur bestod ofte av kontrastfarger, og fargevalgene handlet også ofte om estetikk. Farger kunne ha en symbolfunksjon, hvitt er ofte knyttet opp mot uskyld og renhet, mens andre farger ville ha andre symbolske betydninger. Farger kunne også bidra til legitime argumenter for eksempel i forhold til det sosiale og de kunne også knyttes opp mot politikk.¹⁰⁰ Fargene var gjerne kontrastrike og plassert med tanke på lys og skygge og den virkningen det kunne gi, både i forhold til eksteriør og interiør. Modrian og Gerit er noen av dem som brukte grunnfargene i sine arbeider, i en internasjonal sammenheng.

Conrad Holmboes veg 25 har disse stiltrekkene som vi kan lese som funksjonalistiske: Vindusbånd, på tross av at de er illuderte. Vinduene er plassert ved behov ut fra planløsningen. Dette gir en asymmetrisk virkning i plasseringen av vinduene. Et annet viktig trekk er boligens form. Conrad Holmboes veg 25 er en bolig med rektangulær hovedform som har additive volumer, dette er en form for funksjonalistisk bruk av volumer i arkitekturen. Det var ikke bare Amundsen jr. som tegnet på denne måten. Det fleste andre arkitektene som arbeidet med funksjonalistiske trekk, brukte hovedvolum med additive volum som en oppbygging av boligen de tegnet. Det gjorde for eksempel Arne Korsmo, hans villa Riise er et eksempel. Altså finner vi en sammenstilling av geometriske former både i Conrad Holmboes veg 25 og Villa Riise, som er tegnet av to ulike arkitekter. Flatt tak og bruken av armert betong i konstruksjonen på funksjonalistiske bygninger var et annet stiltrekk. Men i Conrad Holmboes veg 25 har boligen slakt saltak og liggende panel, med armert betong som sokkeletasje. Det er et typisk skjørt og - bluse hus, selv om skjørt og - blusehus også kunne ha avdelte etasjer i form av liggende og stående panel. Som nevnt tidligere, er bruken av vindusflater eller lysinnfall viktig. Også her er teorien bak moderne arkitektur, ønsket om lys, luft og grønt fulgt men utformet ut fra behov og klima. Et annet og kanskje lite belyst stiltrekk er det at det ofte ble bygget garasje i tilknytning til eller fristilt fra boligen, bil ble mer og mer vanlig på den tiden. Garasje ble bygget i tilknytning til i Conrad Holmboes veg 25. Rasjonell utforming er et annet stiltrekk. I Conrad Holmboes veg 25 er det ingen form for ornamentikk, som for eksempel ble brukt i Adolf Loos sitt (RUFER HAUS) der et relieff er en del av utformingen hos han, som mente ornamentikk var en kriminalitet, og da kan man diskutere om relieffet kan beskrives som ornamentikk.

¹⁰⁰ Findal: 2007, s. 92-93

Når det gjelder Skolegata 50 og de funksjonalistiske trekkene i denne boligen er de kanskje litt mer fremtredende enn i Conrad Holmboes veg 25. Dette sier jeg på bakgrunn av at P.A. Amundsen jr. her har bruk mer typiske funksjonalistiske stiltrekk i sitt formspråk. Bare ved å se på vinduene og deres plassering og estetiske utseende, kan man avgjøre at dette er funksjonalistisk arkitektur. Han har brukt både vindusbånd, hjørnevindu og det karakteristiske sirkulære vinduet som kan minne om et kuøye (vindu på skip). Det sirkulære vinduet har han brukt også i boligen Alfheimvegen 3. I Skolegata 50 er vinduene plassert etter planløsningen, noe som gir asymmetri i vindusplasseringen. Andre stiltrekk er for eksempel bruken av bygningsvolumer som også her er additive. Og de ulike geometriske formene er i større grad i bruk i utformingen av Skolegata 50, her bruker Amundsen jr. både sirkulære og kantete former. Videre er det også andre typiske stiltrekk i Skolegata 50, blant annet er uterommet tatt med i planleggingen når Amundsen jr. tegnet denne boligen. Når det kommer til ornamentering, er det heller ikke her noen overdreven ornamentering, både materialer og utforming er enkel og økonomisk. Årsaken til at jeg nevner økonomi sammen med utformingen er at det ofte hadde mye å si hvilke økonomiske forhold arkitekten hadde å rette seg etter når det kom til den estetiske utformingen. Amundsen jr. fulgte ikke bare med på utviklingen, men han var med på å skape en utvikling innen den funksjonalistiske arkitekturen i Tromsø.

Kapittel 4.2 har handlet om forholdet mellom Amundsen jrs villaarkitektur og den internasjonale stilen, hvor likheter og ulikheter mellom disse har blitt belyst. Gjennom blant annet å gå igjennom Hitchcock og Johnsons tre prinsipper som de poengterte var viktige i den internasjonale stilen. Det som er rimelig å påpeke ut fra denne siste delen av diskusjonen er at den internasjonale stilen og Amundsen jrs villaarkitektur gjennom stiltrekk kommuniserer med hverandre.

5.0 Konklusjon

Peter Arnet Amundsen jr. og hans arbeid med villaene Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50, viser varierende grad av involvering i forhold til hva man kan lese ut fra tegningene. Men Amundsen jr. tok trolig Johan Ellefsens punkter til etterretning, ut fra de ulike resultatene å dømme. Typologi og topografi er viktige begreper i den norske funksjonalismen med hensyn til for eksempel de 5 punktene til Ellefsen.^{101/102} Disse begrepene er viktige fordi det i en tidlig fase av planlegging var dette som ble sett nøye på.

Gjennom å analysere disse villaene/boligene og hva de uttrykker er det rimelig å si at begge representerer funksjonalismen i Tromsø. De har større likheter enn ulikheter, og gjennom de arkitekturhistoriske referansene er det tydelig at begge villaene/boligene kan knyttes opp mot den internasjonale stilen, selv om disse også representerer i aller høyeste grad et lokalt og nasjonalt formspråk. Det kommer frem i analysen og komparasjonen.

I arbeidet har jeg brukt teori fra både Henry-Russel Hitchcock og Philip Johnson, Sigfried Giedion og Jan Michl alle med egen vinkling på det nye moderne arkitekturen og skrevet på ulike tidspunkt i historien. Gjennom å bruke denne litteraturen har jeg belyst problemstillingen gjennom beskrivelsen av arkitekturdiskursen og Peter Arnet Amundsen jrs villaarkitektur og den internasjonale stilen. Formalismen kommer frem i Amundsen jrs funksjonalistiske arkitektur gjennom hans uttrykk og det er ikke til å komme fra at formalismen er til stede selv om en ekte funksjonalist kanskje ville argumentere for at det ikke er det. Men gjennom hele arbeidet som er lagt ned i denne sammenhengen er det klart at det er hentet trekk utenfra selv om mange av funksjonalistene selv i følge Jan Michl så på formalisme som et ”onde” som kom utenfra og ikke vokste fra det organiske indre.¹⁰³

På denne måten virker formalisme som noe negativt, men trenger det å være det? Er det ikke viktig at det er mulig å se likhetstrekk i samme type arkitektur i historisk sammenheng eller mellom arbeider hos de ulike arkitektene? Deres formale uttrykk er likevel individuelt utarbeidet som hos Amundsen jr. og mange andre. Gjennom arkitektenes verk viser det seg at de i praksis er mer opptatte av form enn det de sier og skriver, og det

¹⁰¹ Mørstad: 2005 s. 43 Typologi henviser til bygningens bruk, hva den skal brukes til, om den er offentlig eller privat, altså hva som er bygningens formål.

¹⁰² Hentet fra: <https://snl.no/topografi>, 07.09.2014, klokken 14.35

¹⁰³ Michl: 1992, s.74

uttrykker en ”positiv” holdning til formalisme. Hitchcock og Johnson viser og så et positivt syn i *The International Style*.

Funksjonalismebegrepet slik jeg forstår det det er praktiske hensyn som skal tas i forhold til bruk, materiale og konstruksjon, mens det formale har å gjøre med det formspråket som uttrykkes i arkitektens design. Hvordan er forholdet da mellom funksjonalisme og formalisme i Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50?

I Amundsen jrs formspråk er det ikke lagt overdreven vekt på detaljer i interiør og eksteriør, men de er ikke viktigere enn det helhetlige uttrykket i hans bygninger. Selv om Conrad Holmboes veg 25 har ulik bruk av detaljer som for eksempel skoddene rundt vinduene og den omvendte planløsningen i forhold til Skolegata 50, så er heller ikke det nok til å si at Amundsen jr. var en formalist, men ut fra måten jeg har lagt frem bruken av begrepet formalisme hos Michl er Amundsen jr. en formalist. Men forholdet mellom funksjonalisme og formalisme hos Amundsen jr. glir sammen og gir et samlet uttrykk som ikke er overdrevent, men helhetlig, spennende og interessant å se på ut fra måten jeg har valgt å behandle det på, gjennom den todelte diskusjonsanalysen.

Avslutningsvis må det nevnes at arbeidet Amundsen jr. la ned i å bringe funksjonalismen til Tromsø er beundringsverdig. Fra hans utdanning på NTH og til han var blitt en anerkjent arkitekt i Tromsø arbeidet han jevnt med sitt uttrykk som ble mer og mer funksjonalistisk. Arkitekturholdningen som kan leses ut fra temaene i diskursen på 1930-tallet kan knyttes opp mot Amundsen jr. gjennom at han var opptatt av strømninger i samfunnet, og gjennom media så Amundsen jr. at arkitektene ikke alltid ble tatt på alvor i sitt arbeide og uttrykk. Arkitekturholdning er individuelt, og Amundsen jr. kan tolkes som en arkitekt som var åpen for nye impulser og sosialpolitisk orientert. Amundsen jrs produksjon sier også noe om hans arkitekturholdning og forholdet mellom funksjonalisme som sosialt program versus formalisme i funksjonalismen. Han tegnet både arkitektur og interiør, hans arbeid varierte mellom private og offentlige bygninger. Både i forhold til funksjonalisme som sosialt program og formspråket i funksjonalismen er Amundsen jr. å regne som en moderne arkitekt. Og Conrad Holmboes veg 25 og Skolegata 50 er sammen spennende uttrykk for hvordan funksjonalismen ble presentert av Amundsen jr. i Tromsø og i hans villaarkitektur.

6.0 Illustrasjonsliste

Illustrasjon 1: Petersborggata 52, fasade. Hege Skogvang 2004.

Side: 26

Illustrasjon 2: Fasade Simonsen villaen, Ove Bang, Holtveien 23. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum, Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 26

Illustrasjon 3: Situasjonsplan, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 33

Illustrasjon 4: Fasade Type A, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 34

Illustrasjon 5: Perspektivtegning forretningsgård, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 35

Illustrasjon 6: Fasade Type C lavblokk, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 36

Illustrasjon 7: Perspektiv av vestfasade Type C Lavblokk, diplomarbeid fra 1931. Tegning fra Norsk Arkitekturmuseum Oslo. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 37

Illustrasjon 8: Situasjonsplan, Conrad Holmboes veg 25, Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Side: 39

Illustrasjon 9: Fasade mot sundet. Conrad Holmboes veg 25, Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Side: 40

Illustrasjon 10: Fasadetegning med målestokk, Conrad Holmboes veg 25, Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Side: 41

Illustrasjon 11: Situasjonsplan Skolegata 50, Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Side: 44

Illustrasjon 12: Fasadetegning mot sundet med målestokk. Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Side: 45

Illustrasjon 13: Fasadetegning med målestokk, Skolegata 50. Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Side: 46

Illustrasjon 14: Plantegning kjeller med målestokk, Skolegata 50. Tromsø kommunes byggesaksarkiv.

Side: 48

Illustrasjon 15: Conrad Holmboes veg 25. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 49

Illustrasjon 16: Skolegata 50. Chatrine Helen Jakobsen 2013.

Side: 50

Illustrasjon 17: Tegninger av standard bygninger fra avisa *Tromsø*, 04.01.1936
Chatrine Helen Jakobsen 2014.

Side: 65

7.0 Litteraturliste

Brekke, Nils Georg; Nordhagen, Per Jonas & Lexau, Siri Skjold: *Norsk arkitekturhistorie. Frå Steinalder og bronsealder til det 21. hundreåret*, 2.utgave, Det Norske Samlaget, Oslo, 2008

Findal, Wenche: *Norsk Modernistisk Arkitektur om funksjonalismen*, J.W. Cappelens Forlag a.s, Oslo, 1996

Findal, Wenche: *Funksjonalismens Boliger. Form, funksjon, komfort*, Pax Forlag A/S, Oslo, 2007

Forty, Adrian: *Words and Buildings, A vocabulary of Modern Architecture*, Thames & Hudson, New York, 2000

Giedion, Sigfried: *Architecture you and me, The diary of a development*, Harvard University Press, 1958, Cambridge Massachusetts

Giedion, Sigfried: *Space, time & architecture*, Fifth edition, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2008

Hage, Ingebjørg; Haugdal, Elin; Hegstad, Sveinulf (red); Ruud, Bodil: *Arkitektur i Nord-Norge*, Fagbokforlaget, Tromsø, 2008

Hitchcock, Henry Russell, Johnson, Philip: *The International style*, W.W Norton & Company, New York, London, 1966

Janson & Janson: *A Basic History of Western Art*, Seventh Edition 2006, Pearson, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 2006

Lindegren, Karin: *Otto Wagner vår tids bygnadskonst*, Byggförlaget, 2000

Lone, Steinar: *Le Corbusier, Mot en arkitektur*, Spartacus, Norge, 2004

Mitchell, Michael: *Adolf Loos. Ornament and crime*, Ariadne Press, Riverside California, 1998

Mørstad, Erik: *Visuell Analyse*, Abstrakt forlag as, Norge, 2000

Solberg, Helge (red): *Arkitektur i Hundre Arkitekturutdanningen i Trondheim 1910-2010*, Tapir Akademisk Forlag, Trondheim, 2011

Vergo, Peter: *Art in Vienna 1898-1918*, Phaidon Press, London, 2007

Ytreberg, Nils .A: *Tromsø Bys Historie*. Tredje bind, AS Peder Norbye, Tromsø, 1971

Internettkilder:

Redaktørene i Encyclopædia Britannica:
Informasjon om William Le Baron Jenney
<http://global.britannica.com/EBchecked/topic/302587/William-Le-Baron-Jenney> Hentet kl. 20.34 den 25.10.2014

Låte, Jon:
Informasjon om klunkestil
<https://snl.no/klunkestil> Hentet kl. 21.42 den 16.10.2014

Ørstavik, Edvin:
Informasjon om topografi
<https://snl.no/topografi> Hentet kl. 14.35 den 07.09.2014

Findal, Wenche:
Informasjon om Arne Vesterlid
https://nbl.snl.no/Arne_Vesterlid Hentet kl.12.45 den 13.11.2014

Arkiver:

Tromsø kommunes byggesaksarkiv
Norsk Arkitekturmuseum Oslo

Hefter:

Arkitektkontoret Amundsen 75 år, Tromsø, 2006

Tidsskrifter:

* Glambek, Ingeborg: "Funksjonalismens gledesstrålende smil", Brantenberg, Tore (red), m.fl: Byggekunst 3/4- 1980 *Funksjonalismen*, Oslo, 1980, s. 128-130

*Moe, Ketil: "Plan 1933-36", Brantenberg, Tore (red), m.fl: Byggekunst 3/4- 1980 *Funksjonalismen*, Oslo, 1980, s.131-134

*Grønvold, Ulf: "Tolv år for funksjonalismen", Larsen, Bjørn (red): Byggekunst 4-1995 *Ove Bang*, Oslo, 1995, s.216-221

*Larsen, Bjørn: "En lang vei", Larsen, Bjørn (red): Byggekunst 4-1995 *Ove Bang*, Oslo, 1995, s.215

*Michl, Jan: "Var funksjonalismen en type formalisme?", Årbok for Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers bevaring, Oslo, 1992, s. 65-80

*Stang, Kaare: Form skal følge funksjonen, 2010

Alle Artikkene fra Tromsø:

*1934, 28.april, "Huset jeg bor i ", artikkel av Peter Arnet Amundsen jr.

*1934, 28. april, "Boligbygg i Tromsø", artikkel av Peter Arnet Amundsen senior

*1935, 23. mars, "Det moderne hus", artikkel uten forfatter

*1935, 19. oktober, "Vi vil bo moderne: Hensiktsmessighet foran alt annet"

*1936, 4. Januar, "Bedre byggeskikk på landsbygden", artikkel uten forfatter

*1936, 6. juni, "Arkitektens betydning er ikke tilstrekkelig verdsatt. For mange fusker i faget", intervju med arkitekt Reidar Kollstrand.

*1936, 6. juni, "Stor tilstrømning og veldig begeistring over Moderne hjem utstilling ved Oslo", artikkel uten forfatter

*1937, 26. januar, "Hensiktsmessig og hygienisk byggeskikk", artikkel av A.Weidemann

*1938, 5. februar, "De fortvilte boligforhold i Tromsø by", artikkel uten forfatter

*1938, 28. februar, "Omkring boligspørsmålet", leserbrev av Kristian Berg

E-post korrespondanse og samtale:

Informasjon om navn på diplomarbeid er hentet fra Astrid Sandvik ved bibliotek for arkitektur ved NTNU E-post korrespondanse 04.04.2013

Informasjon om familien Amundsen er hentet fra Børre Amundsen, e-post korrespondanse og samtale. 2012-2013.